

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Οι νέες τεχνολογίες των μονάδων πρόνοιας. Η περίπτωση των κοινωνικών υπηρεσιών των σωφρονιστικών καταστημάτων».

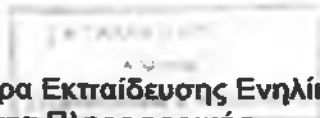
ΓΚΙΑΟΥΡΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Κοτσιλιέρης Θεόδωρος,
Καθηγητής Εφαρμογών.

Καλαμάτα 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	4
Οργάνωση της Πτυχιακής Εργασίας	4
Σκοποί και στόχοι της εργασίας	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η έννοια του συστήματος της Κοινωνικής Πρόνοιας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών.	7
1.1 Ιστορική ανασκόπηση του θεσμού της Κοινωνικής Πρόνοιας	7
1.2 Η έννοια του θεσμού της Κοινωνικής Πρόνοιας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών.	8
1.3 Οι στόχοι των Κοινωνικών Υπηρεσιών	9
1.4 Λειτουργικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών στις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού.	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Οι νέες τεχνολογίες- επικοινωνία ανθρώπου με υπολογιστή	11
2.1 Εισαγωγή	11
2.2 Η Έννοια και η Εξέλιξη της ΕΑΥ	12
2.3 Στόχοι της ΕΑΥ	13
2.4 Σύγχρονη συνεργασία από απόσταση: ζητήματα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης.	14
2.4.1 Συστήματα συνεργασίας γενικού σκοπού	15
2.4.2 Συστήματα συνεργασίας για διδασκαλία και μάθηση	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η νεανική παραβατικότητα και η εκπαίδευση των ανηλίκων στα ιδρύματα αγωγής και στα σωφρονιστικά καταστήματα	19
3.1 Εισαγωγή	19
3.2 Η νεανική παραβατικότητα	19
3.3 Η έκταση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα ...20	
3.3.1 Η αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα	24
3.3.2 Νέες προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα.	26
3.4 Ιδρύματα Αγωγής και Σωφρονιστικά καταστήματα	29
3.4.1 Η ιδρυματική και Σωφρονιστική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα	37
3.5 Προσπάθειες υλοποίησης προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης των ανηλίκων παραβατών	40
3.5.1 Οι θεραπευτικές προσεγγίσεις για παραβατικούς νέους	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Οι νέες τεχνολογίες στις μονάδες πρόνοιας (Σωφρονιστικά Καταστήματα)	45
4.1 Εισαγωγή	45
4.2 Διδασκαλία και μάθηση των κρατούμενων και του προσωπικού στα τεχνολογικά συστήματα	45
4.2.1 Βασικά θέματα για την εκπαίδευση στο διαδίκτυο και την on-line διδασκαλία στις φυλακές.	46
4.2.2 Τα οφέλη από την πρόσβαση των κρατούμενων στο Διαδίκτυο	49
4.2.3 Τα εμπόδια για την πρόσβαση των κρατούμενων στο Διαδίκτυο για την εκπαίδευση τους στις φυλακές.	52
4.2.4 Τα κύρια εμπόδια για την αποτελεσματική διδασκαλία και εκπαίδευση των νέων τεχνολογιών στις φυλακές;	54
4.2.5 Η κατανόηση της διδασκαλίας των νέων τεχνολογιών (ICTs)	56
4.3 Τεχνολογία και εκπαιδευτική ικανότητα στα σωφρονιστικά καταστήματα	57
4.3.1 Εκπαίδευση στο σωφρονιστικό σύστημα	57
4.3.2 ICTs στην εκπαίδευση φυλακών	62
4.3.3 Το πρόγραμμα «κατάρτισης υποστήριξης δικτύων»	63

4.4 Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.). Τηλεματική δικτύωση και προγράμματα Πληροφορικής.	65
4.4.1 Τηλεματική δικτύωση και προγράμματα Πληροφορικής.....	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Κοινωνική δικαιοσύνη και Ψηφιακό χάσμα.....	70
5.1 Εισαγωγή.....	70
5.2 Κριτική προσέγγιση σε κοινωνική δικαιοσύνη και ψηφιακό χάσμα.....	70
5.3 Η πρωτοβουλία για την ηλεκτρονική,κοινωνική ένταξη των παραβατών και το ψηφιακό χάσμα.	74
Συμπεράσματα:.....	79
Βιβλιογραφία -Αναφορές:	85

Εισαγωγή

Τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα και οι ανάγκες που απορρέουν από την παράταση της οικονομικής ύφεσης, τη δημογραφική γήρανση του πληθυσμού, την άμβλυνση του παραδοσιακού ρόλου των άτυπων δικτύων φροντίδας και την αναδιάρθρωση των δημόσιων κοινωνικών πολιτικών συνθέτουν ένα καινούριο πεδίο έρευνας και συζήτησης για τη λειτουργία των συστημάτων κοινωνικής προστασίας. Το πεδίο αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερες διαστάσεις που συνδέονται εκτός των άλλων με τη νομική κατοχύρωση των βασικών κοινωνικών δικαιωμάτων, την υπερ-εθνικοποίηση των κοινωνικών πολιτικών, αλλά και την ενταντικοποίηση των ευπαθών ομάδων, μέσω της εφαρμογής των συστημάτων της κοινωνικής πρόνοιας.

Ένας βασικός άξονας συζήτησης στο πλαίσιο επεξεργασίας των παραπάνω ζητημάτων είναι η προσαρμογή των προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας στις φυλακές με την βοήθεια των νέων εξελίξεων. Και τούτο γιατί η κοινωνική πρόνοια αποτελεί το βασικό εργαλείο κάλυψης των αναγκών κάθε ατόμου που δεν διαθέτει επαρκείς πόρους συντήρησης και αδυνατεί να καλυφθεί από τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης τα οποία περιορίζονται στην κάλυψη τυποποιημένων αναγκών.

Η παραδοσιακή αυτή λειτουργία της πρόνοιας διευρύνεται κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, ώστε να προσαρμοστεί στις συνθήκες που εμφανίζονται λόγω του διαθρωτικού πλέον φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού. Πρόκειται για μια ιδεολογική και κοινωνικοπολιτική εξέλιξη του ρόλου της κοινωνικής πρόνοιας που δεν περιορίζεται στη βιολογική συντήρηση των ενδιαφερομένων αλλά επεκτείνεται στην εξασφάλιση προϋποθέσεων ένταξης ή επανένταξης τους στο κοινωνικό και οικονομικό ιστό. Η παρούσα εργασία θα εστιάσει στην υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών από τις μονάδες πρόνοιας και πιο συγκεκριμένα στην περίπτωση των κοινωνικών υπηρεσιών των σωφρονιστικών καταστημάτων.

Οργάνωση της Πτυχιακής Εργασίας

Η παρούσα Πτυχιακή εργασία αποτελείται από έξι κεφάλαια μέσα στα οποία παρουσιάζονται οι έννοιες της Κοινωνικής Πρόνοιας και των νέων τεχνολογιών και πως

αυτές μπορούν να αναμιχθούν μεταξύ τους ώστε να εφαρμοστούν αποτελεσματικά στα σωφρονιστικά καταστήματα.

Στο Κεφάλαιο 1ο, γίνεται εισαγωγή στην έννοια της Κοινωνικής Πρόνοιας , γίνεται αναφορά στους στόχους των κοινωνικών υπηρεσιών και τέλος στην λειτουργικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών σε ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού.

Στο Κεφάλαιο 2ο, γίνεται εισαγωγή στην έννοια των νέων τεχνολογιών και πιο συγκεκριμένα της Επικοινωνίας Ανθρώπου-Υπολογιστή. Περιγράφεται συνοπτικά η θεμελίωση και η εξέλιξη της, καθορίζονται οι στόχοι και αναφέρονται ζητήματα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης στην σύγχρονη συνεργασία από απόσταση.

Στο Κεφάλαιο 3ο , περιγράφεται πιο αναλυτικά η νεανική παραβατικότητα και η εκπαίδευση των ανηλίκων στα ιδρύματα αγωγής και στα σωφρονιστικά καταστήματα. Επίσης αναλύεται η έκταση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα και γίνονται διάφορες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Τέλος αναφέρονται ζητήματα ιδρυματικής και Σωφρονιστικής μεταχείρισης των ανηλίκων στην Ελλάδα και προσπάθειες υλοποίησης προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης των ανηλίκων παραβατών.

Στο Κεφάλαιο 4ο γίνεται αναφορά στην εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στα σωφρονιστικά καταστήματα. Τίθενται ερωτημάτων σε σχέση με το ποια είναι τα οφέλη, εμπόδια στην χρήση των νέων τεχνολογιών στα σωφρονιστικά καταστήματα υπάρχει αναφορά στην διδασκαλία και μάθηση των κρατουμένων και του προσωπικού στα τεχνολογικά συστήματα στην τεχνολογία και εκπαιδευτική ικανότητα στα σωφρονιστικά καταστήματα και τέλος γίνεται αναφορά στα κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.) και στην τηλεματική δικτύωση και στα προγράμματα Πληροφορικής.

Στο Κεφάλαιο 5 γίνεται εισαγωγή στην κοινωνική δικαιοσύνη και το ψηφιακό χάσμα και επιχειρείται μια κριτική προσέγγιση στα θέματα αυτά καθώς και στην αντιμετώπιση των προκλήσεων ,στην πρωτοβουλία για την ηλεκτρονική, κοινωνική ένταξη.

Στο Κεφάλαιο 6, το οποίο είναι και το τελευταίο αναφέρονται συμπεράσματα και δίνονται υποσχέσεις για περαιτέρω μελλοντική ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών στα σωφρονιστικά καταστήματα και προτάσεις για επανένταξη των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων όπως είναι οι παραβάτες στην κοινωνία και διάφορα μέτρα πρόληψης και αποτελεσματικότητας για την αντιμετώπιση του προβλήματος κοινωνικής δικαιοσύνης και ψηφιακού χάσματος.

Τέλος υπάρχει η Βιβλιογραφία και οι αναφορές, όπου αναφέρονται τα επιστημονικά άρθρα και τα βιβλία τα οποία συμβουλευτήκαμε κατά την ανάπτυξη αυτής της εργασίας .

Σκοποί και στόχοι της εργασίας

Ο σκοπός της εργασίας διαμορφώθηκε έπειτα από βιβλιογραφική και διαδικτυακή αναζήτηση. Σκοπός της είναι η καταγραφή, μελέτη και παρουσίαση της σημερινής κατάστασης που επικρατεί στην κοινωνική αναμόρφωση και η διαδικασία ομαλής επανένταξης των κρατουμένων στην κοινωνία μέσω των νέων τεχνολογιών και κατά πόσο είναι διαδεδομένη η χρήση αυτών στα σωφρονιστικά καταστήματα.

Οι στόχοι της εργασίας είναι:

- Η παρουσίαση της δομής της Κοινωνικής πρόνοιας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών καθώς των νέων τεχνολογιών.
- Η εκπαίδευση των ανηλίκων στα ιδρύματα αγωγής και στα σωφρονιστικά καταστήματα, η παραβατικότητα των νέων στη χώρα μας οι δυσκολίες και τα προβλήματα που υπάρχουν.
- Η καταγραφή της χρήσης των νέων τεχνολογιών στα σωφρονιστικά καταστήματα και πως μπορεί να αναμορφώσει και να εκπαιδεύσει τον φυλακισμένο αλλά και το προσωπικό.
- Το δικαίωμα των φυλακισμένων στην εκπαίδευση και τα διάφορα ψηφιακά προγράμματα που τους παρέχονται.
- Το ψηφιακό χάσμα και το αντίκρισμα της κοινωνικής δικαιοσύνης στις νέες τεχνολογίες.
- Τέλος, η εξαγωγή συμπερασμάτων και η διατύπωση προτάσεων τόσο για την επίλυση των προβλημάτων, όσο και για την βελτίωση και προώθηση των νέων τεχνολογιών στα σωφρονιστικά καταστήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η έννοια του συστήματος της Κοινωνικής Πρόνοιας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών.

1.1 Ιστορική ανασκόπηση του θεσμού της Κοινωνικής Πρόνοιας

Μια συστηματική μελέτη της ιστορίας της κοινωνικής πρόνοιας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, στο δυτικό κόσμο και στην Ελλάδα είναι αναγκαία για την παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης του θεσμού της κοινωνικής πρόνοιας και ιδιαίτερα της συμβολής της δικής μας παράδοσης στη διαμόρφωσή του.

Η ιστορική αυτή αναδρομή καλύπτει χρονικά τέσσερις μεγάλες περιόδους. Η πρώτη περίοδος αναφέρεται στην αρχαιότητα με την συγκρότηση των πρώτων κοινωνιών και την εμφάνιση των διαφόρων πολυθεϊστικών και μονοθεϊστικών θρησκειών, η υποτυπώδης μορφή κοινωνικής πρόνοιας θεσμοθετείται σε ιερούς κώδικες, θρησκευτικές δοξασίες και πρακτικές. Μεταξύ των πρώτων γραπτών μαρτυριών για τη θέσπιση μέτρων κοινωνικής πρόνοιας συγκαταλέγεται και ο κώδικας του βασιλέα Χαμουραμπί (1972 - 1750 π.Χ.) στον οποίο γίνεται αναφορά υπέρ των φτωχών και αδυνάτων. Στην αρχαία Ελλάδα το 800 π.Χ. με την θεσμοθέτηση μέτρων από την πολιτεία από τον Λυκούργο στη Σπάρτη για την διατροφή και εκπαίδευση των νέων. Ο Σόλωνας στην Αθήνα (630 π.Χ.) και ο Περίανδρος στην Κόρινθο εισήγαγαν μέτρα προοδευτικής φορολογίας.

Η δεύτερη περίοδος περιλαμβάνει την εξέλιξη του θεσμού της κοινωνικής πρόνοιας από την εμφάνιση του Χριστιανισμού. Η εμφάνιση του θεσμού στην διάρκεια της μακραίωνης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και της Τουρκοκρατίας, μέχρι την απελευθέρωση του γένους. Η μεταρρύθμιση εκδηλώθηκε στις αρχές του 16 ου αιώνα (1517) με την αμφισβήτηση από τον Λούθηρο της παπικής εξουσίας. Η μεταρρύθμιση καθιέρωσε την ατομικότητα και την ηθική του ελεύθερου ανθρώπου.

Η τρίτη περίοδος περιλαμβάνει την Αναγέννηση, το Διαφωτισμό, τη Γαλλική Επανάσταση. Είναι μια περίοδος όπου συντελούνται κοσμοϊστορικές εξελίξεις στην Ευρώπη και θεμελιώνεται ο σύγχρονος δυτικός πολιτισμός.

Η τέταρτη περίοδος αρχίζει από τη βιομηχανική επανάσταση, στα μέσα του 18 ου αιώνα, και τελειώνει με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οπότε αρχίζει πλέον η σύγχρονη περίοδος της ακμής, της κρίσης και της αναδιάρθρωσης του κράτους πρόνοιας στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες.

Επίσης σημαντική περίοδος υπήρξε στην Ελλάδα κυρίως η περίοδος 1833-1974 όπου μετά την απελευθέρωση του έθνους ήταν άμεση η ανάγκη προστασίας.

Αυτή η ιστορική αναδρομή είναι σημαντική για την καλύτερη τοποθέτηση χρονολογικά της κοινωνικής πρόνοιας αλλά και για την περιγραφή της κάθε περιόδου η οποία στηρίζεται σε βασικούς άξονες. Ένας από τους οποίους είναι η σχέση της κοινωνίας με τα κοινωνικά προβλήματα και την αντιμετώπισή τους. Ο ρόλος της εκκλησίας στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων και στην άσκηση προνοιακού έργου. Ο ρόλος της ιδιωτικής – κερδοσκοπικής και μη πρωτοβουλίας στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας.

1.2 Η έννοια του θεσμού της Κοινωνικής Πρόνοιας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών.

Κοινωνική πρόνοια ή Κοινωνική υπηρεσία μπορεί να χαρακτηριστεί ο μηχανισμός για την βοήθεια των ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων ώστε να βελτιώσουν τη θέση τους, να προσαρμοσθούν στην κοινωνική εξέλιξη και να συμμετέχουν στην ανάπτυξη της κοινωνίας μας.

Η Κοινωνική Πρόνοια καθώς και οι κοινωνικές υπηρεσίες προσανατολίζονται στην προστασία των ατόμων χωρίς επαρκείς πόρους βιοπορισμού και σε ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού όπως οι φυλακισμένοι , αποβλέποντας τόσο στην κάλυψη των βασικών αναγκών διαβίωσης τους, στην διασφάλιση εισοδήματος στην προαγωγή της υγείας, στην εκπαίδευση, στην απασχόληση όσο και στην κοινωνική τους συμμετοχή.

Οι κοινωνικές υπηρεσίες μπορούν να συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων των άλλων τομέων της Κοινοτικής Ανάπτυξης όπως είναι η υγεία, η παιδεία, η κατοικία κ.ο.κ. Επίσης μπορούν να προάγουν την ανάπτυξη ενθαρρύνοντας άτομα και ομάδες να συμμετέχουν στα διάφορα προγράμματα με στόχο τη βελτίωση της λειτουργικότητας και των στάσεων των ίδιων των ατόμων και των ομάδων.

Αποτελούν έναν ξεχωριστό τομέα ανάπτυξης με στόχο να βοηθούν τις ομάδες που βρίσκονται στην πιο ευάλωτη θέση όπως: μετανάστες, πρόσφυγες, άτομα με ειδικές ανάγκες. Έχουν έναν υπολειμματικό χαρακτήρα δηλαδή αποτελούν ένα δίκτυ ασφαλείας.

Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένεια του υγεία και ευημερία και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη καθώς και δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην ασφάλιση.

1.3 Οι στόχοι των Κοινωνικών Υπηρεσιών

Ένα ολοκληρωμένο δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών στις σύγχρονες κοινωνίες πρέπει να έχει συγκεκριμένους σκοπούς αλλά και τα μέσα για την επίτευξη και την αποτίμηση της αποδοτικότητας του συστήματος.

Οι στόχοι των κοινωνικών υπηρεσιών έχουν τους εξής στοχούς:

- Προστασία ατόμων με διάφορες μορφές ανικανότητας, λόγω σωματικής ή διανοητικής αναπηρίας, αλκοολισμού και ναρκωτικών που χρειάζονται προστασία αφ' ενός και αφετέρου κάποια υπηρεσία η οποία αναλαμβάνει την νομική ευθύνη για να προωθήσει τα δικαιώματά τους αφού οι ίδιοι δεν έχουν πάντα το νόμιμο δικαίωμα να αυτοπροστατευθούν .
- Υπάρχει ενημέρωση και βοήθεια προς το καταναλωτικό κοινό ώστε να μπορεί με βάση την παρεχόμενη πληροφόρηση να γνωρίζει ποιες κοινωνικές υπηρεσίες υπάρχουν και ποια η σημασία τους.
- Ανάπτυξη της κοινωνικής ευθύνης και λειτουργικότητας των πολιτών με προγράμματα και υπηρεσίες, οι οποίες αποσκοπούν στην υποστήριξη της οικογένειας, στην κοινωνική ψυχαγωγία γιατί έτσι προφυλάσσονται τα ίδια τα άτομα αλλά και το κοινωνικό σύνολο το οποίο ωφελείται με την αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων.
- Προώθηση νομοθεσίας και κοινωνικών παρεμβάσεων με σκοπό την παροχή ίσων ευκαιριών στους πολίτες μιας κοινωνίας . Είναι γνωστό ότι ο μηχανισμός της αγοράς δεν δίνει σε όλους τις ίδιες ευκαιρίες για αξιοποίηση των έμφυτων δυνατοτήτων τους. Προκατάληψη διαφόρων ειδών χρειάζεται να καταπολεμείται μέσα από διάφορες κοινωνικές υπηρεσίες όπως π.χ. με την σύσταση γραφείων επιτρόπου διοίκησης (ombudsman).
- Τέλος θεσμοθέτηση μέτρων για την στοιχειώδη οικονομική επάρκεια. Ένα μεγάλο μέρος των κοινωνικών υπηρεσιών στοχεύει στην βελτίωση της οικονομικής κατάστασης ατόμων και ομάδων κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και άλλων ευπαθών ομάδων με εκπαίδευση, οικονομικά προγράμματα, δωρεές από την εκκλησία και άλλες υπηρεσίες εθελοντικής βοήθειας ώστε μέσα από τους μηχανισμούς της αγοράς να εξασφαλίσουν μια οικονομική ανεξαρτησία.

Ο ρόλος των κοινωνικών υπηρεσιών είναι σημαντικός για όλο τον πληθυσμό που αντιμετωπίζει προβλήματα και όχι μόνο για τις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού.

1.4 Λειτουργικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών στις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού.

Το Ελληνικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας χαρακτηρίζεται από την περιορισμένη ανάπτυξη γενικών προγραμμάτων δημόσιας αντίληψης και την έλλειψη εξειδικευμένων μέτρων για συγκεκριμένες ανάγκες των ομάδων εκείνων του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν προβλήματα ένταξης, προσαρμογής, εκπαίδευσης, διδασκαλίας ή ακόμα και αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Υπάρχουν δύο παράγοντες για την απουσία ενός ολοκληρωμένου πλέγματος υπηρεσιών δημόσιας αντίληψης. Ο πρώτος παράγοντας είναι η αδυναμία εισαγωγής ενός γενικού συστήματος ελαχίστου εισοδήματος και ο δεύτερος η έλλειψη αναγνώρισης ενός γνήσιου και αυτοτελούς προνοιακού δικαιώματος για αντίστοιχες υπηρεσίες (Κ.Κρεμαλής όπ παρ. 1991,σ.216).

Το γενικό σύστημα ελέγχου ελαχίστου εισοδήματος κατευθύνεται στην οικονομική κάλυψη κάθε ατόμου που αποδεδειγμένα βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης και αδυνατεί να την αντιμετωπίσει αποτελεσματικά με τις δικές του δυνάμεις. Στην περίπτωση αυτή η παρέμβαση των προνοιακών φορέων ενεργοποιεί ένα τελικό δίκτυο ασφαλείας (safety net) που εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις συντήρησης του ατόμου μέσω της παροχής οικονομικής ενίσχυσης.

Η χώρα μας δεν έχει θεσμοθετήσει ακόμα ένα παρόμοιο σύστημα. Η λειτουργικότητα των κοινωνικών υπηρεσιών στη χώρα μας επικεντρώνεται σε ειδικά προγράμματα στήριξης για συγκεκριμένες κατηγορίες του πληθυσμού παραπέμποντας την ευθύνη κάλυψης των ατόμων εκείνων που αποκλείονται από τα προγράμματα επιδοματικής ενίσχυσης στην οικογένεια ή σε οργανώσεις εθελοντικού τομέα.

Υπάρχουν έτσι ομάδες του πληθυσμού που παρά την ύπαρξη ανάγκης δεν δικαιούνται ενίσχυση από τους φορείς της κοινωνικής διοίκησης. Οι ομάδες της κατηγορίας του κοινωνικού αποκλεισμού υφίστανται σωρευτικά τις συνέπειες από την έλλειψη εισοδηματικών πηγών, την αδυναμία πρόσβασης στις δημόσιες πολιτικές και την ανεπάρκεια των άτυπων δικτύων φροντίδας για την ενίσχυσή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Οι νέες τεχνολογίες- επικοινωνία ανθρώπου με υπολογιστή.

2.1 Εισαγωγή

Η ραγδαία ανάπτυξη της επιστήμης των υπολογιστών, το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, είχε σαν αποτέλεσμα την σταδιακή διείσδυση τους σε ολοένα και περισσότερες πτυχές της ζωής μας. Από τα τεράστια σε όγκο, δύσχρηστα και φτωχά σε απόδοση υπολογιστικά συστήματα, που χρησιμοποιούνταν για συγκεκριμένες επιστημονικές ή στρατιωτικές κυρίως εφαρμογές, έχουμε πια περάσει σε μια εποχή που ο προσωπικός υπολογιστής, καθώς και οι υπόλοιπες ηλεκτρονικές συσκευές, αποτελούν πλέον σημαντικό εργαλείο και είναι αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας μας. Σε αυτό συνετέλεσαν πολλοί παράγοντες μεταξύ των οποίων, η μείωση του μεγέθους των υπολογιστών, η αύξηση της υπολογιστικής ισχύος των νέων συστημάτων, η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογών τους και η ραγδαία μείωση του κόστους τους. Η μεγάλη πρόοδος και οι νέες μέθοδοι σχεδίασης τόσο του υλικού, όσο και του λογισμικού των υπολογιστών, έχουν οδηγήσει σε αυτή την μεγάλη μείωση του κόστους. Ένα υπολογιστικό σύστημα, το οποίο πριν λίγες μόνο δεκαετίες, είχε μέγεθος ίσο με ένα ολόκληρο δωμάτιο κτιρίου και κόστιζε μερικά εκατομμύρια ευρώ, τώρα πλέον βρίσκεται τυπωμένο σε ένα chip πυριτίου διαστάσεων μερικών εκατοστών και κοστίζει μερικές δεκάδες ευρώ.

Η χρήση του πυριτίου στην κατασκευή των ολοκληρωμένων κυκλωμάτων, έχει κάνει την απόκτηση ενός υπολογιστή τόσο οικονομική ώστε εκατοντάδες εκατομμύρια ανθρώπων παγκοσμίως χρησιμοποιούν πλέον τους υπολογιστές στην εργασία τους, στην βιομηχανία, στην διοίκηση, ακόμα και στην προσωπική τους ζωή (διασκέδαση κτλ.).

Ολοένα και περισσότερο, στην καθημερινή μας ζωή, καλούμαστε να ασχοληθούμε με τον προγραμματισμό συσκευών οι οποίες μας έχουν γίνει πλέον απαραίτητες.

Ομως κοινή διαπίστωση είναι, πως η χρήση των συσκευών αυτών δεν είναι καθόλου απλή. Παρόλη την προσπάθεια που καταβάλλεται για την ανάπτυξη συσκευών και εφαρμογών φιλικών προς τον χρήστη, οι περισσότεροι άνθρωποι δεν μπορούν να εξοικειωθούν εύκολα με τις νέες συσκευές που καλούνται να χρησιμοποιήσουν.

Οι υπολογιστές και οι υπόλοιπες ηλεκτρονικές συσκευές πρέπει να σχεδιάζονται βασιζόμενες στο ότι οι άνθρωποι που θα τις χρησιμοποιήσουν, έχουν στο μυαλό τους συγκεκριμένες εργασίες που θέλουν να επιτελέσουν με αυτές και, παράλληλα, θέλουν να έχουν την δυνατότητα να συνεχίζουν τις καθημερινές τους εργασίες απρόσκοπτα.

Για να επιτευχθεί αυτό όμως πρέπει οι σχεδιαστές των συστημάτων να έχουν κατά νου, τους όρους εργασίας των τελικών χρηστών και να μεταφράζουν αυτή την γνώση σε ένα λειτουργικό, εκτελέσιμο σύστημα. Η ανάπτυξη όμως διεπαφών, οι οποίες είναι ικανές να αντιμετωπίζουν όλα τα λάθη και τις αβλεψίες των χρηστών, είναι εν τέλει ένα δύσκολο και πολύπλοκο πρόβλημα, το οποίο θα πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν καθ' όλη τη διαδικασία σχεδίασης ενός συστήματος και να μην αποτελεί απλά το τελευταίο στάδιο της σχεδίασης. Αυτό ακριβώς είναι και το αντικείμενο της Επικοινωνίας Ανθρώπου – Υπολογιστή (EAY).

2.2 Η Έννοια και η Εξέλιξη της EAY

Η συστηματική μελέτη της απόδοσης του ανθρώπου ξεκίνησε στις αρχές του εικοστού αιώνα, στα εργοστάσια, δίνοντας έμφαση σε χειρονακτικές εργασίες. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε το έναυσμα για την μελέτη της επικοινωνίας ανθρώπου – μηχανής, καθώς οι αντιμαχόμενες πλευρές προσπαθούσαν να παράγουν όσον το δυνατόν πιο αποτελεσματικά οπλικά συστήματα. Το 1949 ιδρύθηκε η Ερευνητική Κοινότητα για την Εργονομία .

Ο όρος εργονομία αναφέρεται στην απόδοση του χρήστη στο περιβάλλον οποιουδήποτε συστήματος, υπολογιστικού, μηχανικού ή χειροκίνητου. Με την ευρεία διάδοση των υπολογιστών, ένας διαρκώς αυξανόμενος αριθμός ερευνητών επικεντρώθηκαν στην μελέτη της επικοινωνίας της διάδρασης (interaction) μεταξύ ανθρώπων και υπολογιστών, εξετάζοντας τις φυσικές, θεωρητικές και ψυχολογικές εκφάνσεις αυτής της διαδικασίας.

Η έρευνα αυτή ξεκίνησε με τον όρο «επικοινωνία ανθρώπου -μηχανής» αλλά λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και της ανάπτυξης των υπολογιστών μετονομάστηκε σε «επικοινωνία ανθρώπου – υπολογιστή». Η EAY άπτεται πολλών πεδίων αλλά ειδικά στην σχεδίαση υπολογιστικών συστημάτων αποτελεί ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας.

Για όλα τα άλλα πεδία μπορεί να θεωρηθεί ως ένας εξειδικευμένος κλάδος της διαδικασίας σχεδίασης, παρά τις πληροφορίες ζωτικής σημασίας που μπορεί να παρέχει

Για όλα τα άλλα πεδία μπορεί να θεωρηθεί ως ένας εξειδικευμένος κλάδος της διαδικασίας σχεδίασης, παρά τις πληροφορίες ζωτικής σημασίας που μπορεί να παρέχει. Στην σχεδίαση όμως υπολογιστικών συστημάτων πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας αυτής. Από αυτή την άποψη λοιπόν, η ΕΑΥ περιλαμβάνει την σχεδίαση, την υλοποίηση και την αξιολόγηση διαδραστικών συστημάτων σε σχέση με τον χρήστη.

Όταν μιλάμε για «επικοινωνία ανθρώπου – υπολογιστή», δεν αναφερόμαστε απαραίτητα σε ένα μεμονωμένο χρήστη με ένα προσωπικό υπολογιστή. Με τον όρο χρήστη (user) μπορεί να εννοούμε ένα μεμονωμένο χρήστη, μια ομάδα χρηστών που δουλεύουν μαζί ή μια αλληλουχία χρηστών, καθένας εκ των οποίων ασχολείται με κάποιο επιμέρους θέμα μιας εργασίας. Με τον όρο υπολογιστής (computer) αναφερόμαστε σε οποιαδήποτε τεχνολογία υπολογιστών – από τους προσωπικούς υπολογιστές γενικής χρήσης, μέχρι τα μεγάλης κλίμακας υπολογιστικά συστήματα, τα συστήματα ελέγχου διεργασιών (process control systems), ή τα ενσωματωμένα συστήματα (embedded systems). Το σύστημα μπορεί να περιλαμβάνει και άλλα μέρη εκτός από τους υπολογιστές.

Τέλος με τον όρο διάδραση (interaction) εννοούμε οποιαδήποτε επικοινωνία μεταξύ ενός χρήστη και ενός υπολογιστή, άμεση ή έμμεση. Η άμεση διάδραση συνεπάγεται ένα διάλογο με ανάδραση και έλεγχο καθ' όλη τη διάρκεια της εκτέλεσης της εργασίας. Η έμμεση διάδραση μπορεί να περιλαμβάνει μαζική επεξεργασία ή επεξεργασία στο παρασκήνιο. Το σημαντικό γεγονός όμως της όλης διαδικασίας είναι ότι ο χρήστης αλληλεπιδρά / επικοινωνεί με τον υπολογιστή προκειμένου να πετύχει κάποιο στόχο [1] , [2].

2.3 Στόχοι της ΕΑΥ

Οι στόχοι της ΕΑΥ είναι η ανάπτυξη χρήσιμων, λειτουργικών και ασφαλών συστημάτων. Προκειμένου να αναπτυχθούν τέτοια συστήματα ο σχεδιαστής πρέπει να προσπαθήσει:

- Να καταλάβει τους παράγοντες που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι χρησιμοποιούν την τεχνολογία.
- Να αναπτύξει εργαλεία και τεχνικές που θα του επιτρέψουν να δημιουργήσει κατάλληλα συστήματα.
- Να επιτύχει αποδοτική, λειτουργική και ασφαλή επικοινωνία.

- Να βάλει στην υψηλότερη θέση τον παράγοντα, άνθρωπο.

Επιγραμματικά, το σημαντικότερο ζήτημα, όσον αφορά την σχεδίαση ενός συστήματος επικοινωνίας ανθρώπου μηχανής είναι η τοποθέτηση του χρήστη στη βάση της σχεδίασης του συστήματος. Οι ανάγκες, προτιμήσεις και ικανότητες των χρηστών κατά την λειτουργία ενός συστήματος, πρέπει να είναι οι παράγοντες που θα κατευθύνουν την σχεδίαση των συστημάτων αυτών.

Δεν θα πρέπει οι χρήστες να αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν ένα σύστημα, προκειμένου να μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν ένα τέτοιο σύστημα. Αντίθετα το σύστημα θα πρέπει να είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο, ώστε να ικανοποιεί τις απαιτήσεις τους.

Για την σχεδίαση ενός διαδραστικού συστήματος απαιτούνται γνώσεις από πολλά επιστημονικά πεδία : την ψυχολογία και την γνωστική επιστήμη (γνώση για την αντίληψη του χρήστη, την γνωστική του ικανότητα και την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων) , την εργονομία (γνώση για τις φυσικές ικανότητες του χρήστη), την κοινωνιολογία (κατανόηση του ευρύτερου πλαισίου μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα η διάδραση), την επιστήμη των υπολογιστών (ανάπτυξη της απαιτούμενης τεχνολογίας), τη σχεδίαση γραφικών (για την δημιουργία μιας αποτελεσματικής παρουσίασης της διεπαφής), την συγγραφή τεχνικών κειμένων (για την σύνταξη των συνοδευτικών εγχειριδίων του συστήματος) κ.α. . Για το λόγο αυτό, παρόλο που ο όρος ΕΑΥ περιλαμβάνει όλα τα ανωτέρω μέρη, στην πράξη υπάρχουν εξειδικευμένοι επιστήμονες που επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους σε καθένα από τους παραπάνω τομείς. Έτσι, το τελικό σύστημα, αποτελεί το προϊόν της συνεργασίας εξειδικευμένων επιστημόνων όλων των παραπάνω κλάδων [1] , [2].

2.4 Σύγχρονη συνεργασία από απόσταση: ζητήματα επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αφορά την μειωμένη υποστήριξη που παρέχει η μέθοδος αυτή διδασκαλίας σε συνεργατική μάθηση. Αν και είναι αλήθεια ότι η πρόσωπο-με-πρόσωπο συνεργασία είτε μεταξύ διδασκομένων είτε μεταξύ διδασκάλων και διδασκομένων λαμβάνει χώρα σε πολύ μικρότερο βαθμό στην εξ-αποστάσεως εκπαίδευση, όμως συνεργασία από απόσταση είναι εφικτή στα πλαίσια της (Μάρκελλος κα. 2001). Ένα ερώτημα προς διερεύνηση είναι πόσο αποτελεσματική μπορεί να είναι η

συνεργασία από απόσταση και τι μορφές αυτή μπορεί να λάβει, όταν υποστηρίζεται από τις νέες τεχνολογίες των υπολογιστών και επικοινωνιών. Τα ερωτήματα αυτά απασχολούν την ερευνητική κοινότητα της εξ-αποστάσεως εκπαίδευσης.

Γενικότερα, είναι αποδεκτό ότι η συνεργασία αποτελεί βασική παράμετρο σε θεμελιώδεις πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως είναι η εργασία και η μάθηση. Οι σύγχρονες ψυχολογικές θεωρίες όταν μελετούν τους τρόπους με τους οποίους εργαζόμαστε και μαθαίνουμε αποτελεσματικά δίνουν όλο και περισσότερο έμφαση στο ρόλο που διαδραματίζει το κοινωνικό πλαίσιο, η ανθρώπινη επικοινωνία και αλληλεπίδραση καθώς και τα εργαλεία που διαμεσολαβούν τις ανθρώπινες σχέσεις. Μετατοπίζουν συνεπώς το ενδιαφέρον τους από τις ατομικές διεργασίες στα συλλογικώς δρώντα υποκείμενα αναγνωρίζοντας την ενεργή, αλληλεπιδραστική και κοινωνική φύση της γνώσης. Σχετικά μεθοδολογικά πλαίσια έχουν κάνει την εμφάνισή τους με πιο διαδεδομένα στις μέρες μας αυτά της Θεωρίας της Δραστηριότητας (Activity Theory) και της Κατανεμημένης Γνωστικότητας (Distributed Cognition). Η θεωρία της δραστηριότητας συνιστά ένα πλαίσιο για τη μελέτη διαφορετικών μορφών ανθρώπινων πράξεων ως αναπτυξιακών διαδικασιών, με το κοινωνικό και ατομικό επίπεδο διασυνδεδεμένα. Μελετά τα άτομα στο φυσικό τους περιβάλλον λαμβάνοντας υπόψη τους πολιτιστικούς παράγοντες και τις αναπτυξιακές πτυχές της πνευματικής ανθρώπινης ζωής. Η βασική μονάδα ανάλυσης είναι η δραστηριότητα η οποία αποτελείται από το υποκείμενο, το αντικείμενο, τις πράξεις και τις λειτουργίες. Το υποκείμενο είναι ένα άτομο ή μια ομάδα το οποίο απασχολείται με μια δραστηριότητα. Η ανθρώπινη δραστηριότητα λαμβάνει χώρα με τη διαμεσολάβηση εργαλείων, εσωτερικών και εξωτερικών. Η διαμεσολάβηση γίνεται από αντικείμενα τα οποία ορίζουν και περιλαμβάνουν όργανα, σήματα, γλώσσες και τα οποία δημιουργούνται από τα άτομα για να ελέγξουν την συμπεριφορά τους (Nardi, 1996).

2.4.1 Συστήματα συνεργασίας γενικού σκοπού

Η ανάπτυξη της δικτυακής τεχνολογίας καθιστά εφικτή την επικοινωνία που υποστηρίζεται από υπολογιστές (computer-mediated communication - CMC) ανάμεσα σε ανθρώπους και ομάδες που συνεργάζονται και δουλεύουν μαζί για ένα κοινό έργο στο ίδιο ή σε διαφορετικά μέρη.

Τα υπολογιστικά συστήματα υποστηρίζουν τη συνεργασία μεταξύ ανθρώπων ονομάζονται Συστήματα Υποστήριξης Συνεργασίας (Computer Supported Cooperative Work, CSCW). Τα συστήματα αυτά αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη χρήση σήμερα, αφού βασίζονται στη μεγάλη διάδοση του διαδικτύου, είτε στη μορφή ενδοδικτύου (intranet) ή σε ευρύτερη κλίμακα (internet), καθώς και στην ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακής υποδομής μεγάλης ισχύος που επιτρέπει τη γρήγορη μετάδοση εικόνας, ήχου και δεδομένων.

Οι υπολογιστές γίνονται όλο και περισσότερο μηχανές επικοινωνίας, κατά συνέπεια μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μηχανές συνεργασίας είτε κλειστών είτε ανοικτών ομάδων ανθρώπων (Αβούρης 2000). Η πιο απλή και διαδεδομένη εφαρμογή υποστήριξης συνεργασίας μέσω υπολογιστή είναι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail). Η διάδοσή του οφείλεται στην απλότητα και την χρησιμότητά του. Το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο συνεργασίας με πολλαπλούς τρόπους: ένας-προς ένα συνεργασία, ένας προς πολλούς, μέσω ομαδικών αποστολών μηνυμάτων (mailing lists), πολλοί προς πολλούς, μέσω ηλεκτρονικών πινάκων ανακοινώσεων, bulletin boards κλπ. Το e-mail είναι παράδειγμα εφαρμογής που υποστηρίζει ασύγχρονη από απόσταση συνεργασία.

Τα συστήματα συνεργασίας έχουν ως βασικό στόχο να υποστηρίξουν τους χρήστες τους ώστε να αλληλεπιδράσουν και συνεργαστούν αποτελεσματικά. Παρέχουν συνεπώς εργαλεία για την επικοινωνία και την ανταλλαγή ιδεών, εργαλεία πρόσβασης σε αρχεία κάθε τύπου πληροφορίας, συμβουλευτική κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων επίλυσης προβλημάτων, εργαλεία γραπτής και οπτικής επικοινωνίας καθώς και εργαλεία για κοινή χρήση χώρων εργασίας και υλοποίησης δραστηριοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται χρήση πολλαπλών μορφών αναπαράστασης και πολλών διαύλων επικοινωνίας ώστε να παρέχονται ευκαιρίες βοήθειας για να κατανοεί ο ένας τον άλλο.

Δηλαδή από απόσταση υπάρχουν τα ασύγχρονα στον ίδιο χώρο αλλά και από απόσταση: e-mail, ομάδες συζητήσεων, εικονικές τάξεις, ηλεκτρονικές λίστες, διαχείριση έργων, κοινά ημερολόγια, συστήματα λήψης αποφάσεων, και τα σύγχρονα όπως: καταμεμημένα περιβάλλοντα, ICQ, IRC, Chat, Talk, σύγχρονη ψηφοφορία, ψηφιακός πίνακας, ηλεκτρονική αίθουσα, τηλεδιάσκεψη.

Γενικά μπορούμε να κατανοήσουμε τα συστήματα συνεργασίας σύμφωνα με τις διαστάσεις του χώρου (συνεργασία στον ίδιο χώρο ή από απόσταση) και χρόνου (σύγχρονη ή ασύγχρονη). Σε κάθε μια από τις κατηγορίες που ορίζουν οι διαστάσεις αυτές, έχουν αναπτυχθεί διαφορετικές εφαρμογές (Αβούρης 2000).

Στην κατηγορία σύγχρονων-τοπικών εφαρμογών υπάρχουν συστήματα που υποβοηθούν μια ομάδα ανθρώπων η οποία βρίσκεται στον ίδιο χώρο. Η μηχανή παίζει στην περίπτωση αυτή επικουρικό ρόλο σε αυτόν της ανθρώπινης επικοινωνίας που γίνεται και με άλλα μέσα.

Παραδείγματα είναι η ηλεκτρονική αίθουσα διδασκαλίας στην οποία ο δάσκαλος και οι μαθητές μέσω των υπολογιστών τους μπορούν να γράψουν στον ηλεκτρονικό πίνακα και να επικοινωνήσουν προτείνοντας εναλλακτικές λύσεις σε ένα πρόβλημα. Στην κατηγορία σύγχρονης-κατανεμημένης συνεργασίας υπάρχουν εργαλεία όπως σύγχρονοι ομαδικοί επεξεργαστές κειμένου, συστήματα σύγχρονης επικοινωνίας με ανταλλαγή κειμένων (internet relay chat IRC, talk κλπ.) συστήματα τηλε-διάσκεψης με χρήση video κλπ. Ένα διαδεδομένο τέτοιο σύστημα είναι το Netmeeting της εταιρίας Microsoft. Στην κατηγορία ασύγχρονης-τοπικής συνεργασίας υπάρχουν εργαλεία συντονισμού ομάδων που συμμετέχουν σε ένα έργο (Project management), κοινά ημερολόγια, εργαλεία υποστήριξης επιχειρημάτων και αποφάσεων από ομάδες όπως το σύστημα gIBIS το οποίο επιτρέπει την ανάπτυξη θεμάτων συζήτησης (issues), θέσεων, επιχειρημάτων, συνήθως από ομάδες σε ένα γραφείο ή τόπο εργασίας. Τέλος στην κατηγορία ασύγχρονης-από απόσταση συνεργασίας το πιο κλασικό παράδειγμα είναι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και οι διάφορες εφαρμογές του, τα bulletin boards, κλπ.

2.4.2 Συστήματα συνεργασίας για διδασκαλία και μάθηση

Στα πλαίσια των συστημάτων συνεργασίας έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια και υπολογιστικά συστήματα που υποστηρίζουν τη Συνεργατική Μάθηση, η οποία ως διδακτική προσέγγιση προϋπήρχε των υπολογιστών. Η υποστηριζόμενη από υπολογιστές συνεργατική μάθηση (computer supported collaborative learning - CSCL) αποκτά όμως νέες μορφές με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογικών περιβαλλόντων, στόχος των οποίων είναι η διαμεσολάβηση της επικοινωνίας μέσω υπολογιστών. Οι συνεργατικές διαδικασίες πλέον καθίστανται εφικτές μέσω δικτυακών περιβαλλόντων συνεργατικής μάθησης για κατανεμημένη και από απόσταση μάθηση (distributed and distance learning) (Anderson & Jackson, 2000).

Τέτοια συστήματα είναι το CoVis, το CSILE (και η πιο πρόσφατη εκδοχή του το Knowledge Forum), το Belvedere, το KIE, και το ModellingSpace. Κάθε συνεργατικό

μαθησιακό περιβάλλον θέτει τους δικούς τους ιδιαίτερους στόχους χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες που παρέχει η σύγχρονη τεχνολογία των υπολογιστών και των δικτύων.

Το CoVis Project παρέχει στους μαθητές ένα σύνολο από εργαλεία συνεργασίας και επικοινωνίας (desktop video teleconferencing, shared software environments for remote, real-time collaboration, a multimedia scientist's notebook and scientific visualization software) με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων όμοιων με εκείνες που χρησιμοποιούν οι επιστήμονες [<http://www.covis.nwu.edu/>].

Το Knowledge Forum, στο πλαίσιο οικοδόμησης μιας κοινότητας μάθησης, προσφέρει εργαλεία για την ανάπτυξη βάσεων δεδομένων από επιμέρους κοινότητες και τη δυνατότητα διαμοιρασμού τους με άλλες αντίστοιχες κοινότητες. Επιπρόσθετα, παρέχει εργαλεία επικοινωνίας, ανάπτυξης δικτύων εννοιών και πολλαπλής θεώρησης των δεδομένων της βάσης [<http://www.lean.motion.com/lim/kf/>].

Το Belvedere συνιστά ένα εργαλείο [<http://advlearn.lrdc.pitt.edu/belvedere/>] για την απόκτηση συνεργατικών δεξιοτήτων διερεύνησης πάνω σε πραγματικά επιστημονικά προβλήματα.

Εντάσσεται στην κατηγορία εκείνων των μαθησιακών περιβαλλόντων που διαμεσολαβούν συνεργατικές μαθησιακές αλληλεπιδράσεις και παρέχουν στους χρήστες τρόπους διασύνδεσης και επικοινωνίας της αναδυόμενης γνώσης μέσω ενός κατάλληλου εργαλείου (Suthers, 1999).

Το Modelling Space [<http://www.modellingspace.net>] είναι ένα συνεργατικό περιβάλλον που επιτρέπει τη σύγχρονη επικοινωνία και συνεργασία σε ένα κατανεμημένο χώρο εργασίας για την ανάπτυξη μοντέλων σε επιμέρους γνωστικά αντικείμενα του προγράμματος σπουδών. Επιπρόσθετα, το περιβάλλον επιτρέπει τη δημιουργία ομάδων εργασίας που εργάζονται με σύγχρονο ή ασύγχρονο τρόπο με την προοπτική της δημιουργίας κοινοτήτων μάθησης. Εκτός των συνεργατικών συστημάτων μάθησης με υπολογιστές, μεγάλα ανάπτυξη γνωρίζουν τα τελευταία χρόνια διάφορα συστήματα που υποστηρίζουν τη διδασκαλία από απόσταση επιτρέποντας τη δημιουργία εκπαιδευτικών δικτυακών τόπων (π.χ. μαθήματα σε επιμέρους αντικείμενα, θεματικές ενότητες ειδικού ενδιαφέροντος, κλπ.), ενσωματώνοντας διάφορες λειτουργίες, όπως σύγχρονη και ασύγχρονη επικοινωνία και συνεργασία, ομάδες συζητήσεων, διαχείριση χρηστών και τάξεων, υποστήριξη κατανεμημένων χώρων εργασίας, κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η νεανική παραβατικότητα και η εκπαίδευση των ανηλίκων στα ιδρύματα αγωγής και στα σωφρονιστικά καταστήματα.

3.1 Εισαγωγή

Σήμερα που ο μύθος της εγκληματικής προσωπικότητας του «γεννημένου» εγκληματία με προδιαθέσεις γεννητικά προκαθορισμένες, έχει πια καταρριφθεί, είναι πια ευρέως αποδεκτό ότι η παραβατική συμπεριφορά σχετίζεται άμεσα με τους όρους ζωής του ατόμου και είναι προϊόν του περιβάλλοντός του. Σε όλους, παραβάτες και μη, αλλά πολύ περισσότερο στους ανηλίκους, τους εκφραστές της δυναμικής μιας κοινωνίας, θα έπρεπε λοιπόν, να παρέχεται κάθε δυνατότητα, κάθε ευκαιρία για καλύτερευση αυτών των όρων ζωής, για επιλογή άλλου μέλλοντος από αυτό που το περιβάλλον τους προδιαγράφει.

3.2 Η νεανική παραβατικότητα

Ο όρος παραβατικότητα (εγκληματικότητα) είναι κοινωνικό-νομικός όρος που αντικατοπτρίζει μία μορφή αποκλίνουσας συμπεριφοράς μεταξύ άλλων, η οποία όμως συνιστά παράβαση νομικού κανόνα. Οι παραβατικοί νέοι, ως επί το πλείστον, ανήκουν στην υπό-ομάδα των παιδιών με σοβαρή Διαταραχή Διαγωγής (Δ.Δ.) (Νόβα-Καλτσούνη, 2001). Ο όρος Διαταραχή Διαγωγής (Δ.Δ.) είναι ψυχιατρικός και αναφέρεται σε παιδιά και νέους που εκδηλώνουν επαναλαμβανόμενη και επίμονη αντικοινωνική συμπεριφορά (π.χ. επιθετικότητα, φυγές από το σπίτι, αδικαιολόγητες απουσίες από το σχολείο, βασανισμό ζώων) και παραβατικές δράσεις (π.χ. χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών, χρήση όπλων, κλοπές, εμπρησμοί) (Robins, L.N., 1991).

Η πρακτική που έχει υιοθετηθεί για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, που ολοένα και αυξάνεται, εκπορεύεται και σαφώς εξυπηρετεί την ιδεολογία της περιθωριοποίησης, του στιγματισμού και τελικά του εγκλεισμού των «κακών» προς «προστασία του κοινωνικού συνόλου».

Η κοινωνική ένταξη των ανηλίκων παραβατών και η προετοιμασία τους για τον «έξω κόσμο» πραγματοποιείται κάτω από συνθήκες στέρησης ελευθερίας, μέσα σε

ιδρυματικό περιβάλλον και με χρήση μέτρων περισσότερο κατασταλτικών παρά «αναμορφωτικών». Μέσα σ' ένα καθεστώς εγκλεισμού και κοινωνικής απομόνωσης που χαρακτηρίζεται κι απ' τη σχεδόν παντελή ανυπαρξία ερεθισμάτων, τα παιδιά αυτά καλούνται, παραμένοντας στο μικρό τους «γκέτο», να μάθουν ν' αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις της «αληθινής» ζωής, να αναπτύξουν τις καλύτερες πλευρές της προσωπικότητάς τους, να μορφωθούν να επανενταχθούν και να μας «εκπλήξουν».

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες στην Ευρώπη η ραγδαία αύξηση της παραβατικότητας ανηλίκων απασχολεί έντονα τους ειδικούς, το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, την πολιτεία και προβάλλεται από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Κατά την τελευταία εικοσαετία, ο αριθμός των ανηλίκων που φέρεται να εκδηλώνει παραβατική συμπεριφορά, αυξάνεται σταδιακά και σταθερά. Σύμφωνα με στοιχεία ενώ το 1973, 20.000 περίπου άτομα ηλικίας 7 έως 21 ετών, φέρονταν ως δράστες παραβατικών πράξεων, το 1984 ο αριθμός αυτός αυξήθηκε στις 38.000, το 1990 στις 40.000 και το 1993 στις 46.000 περίπου.

Κατά την ίδια εικοσαετία παρατηρείται μια αύξηση της καταγραμμένης παραβατικότητας των νέων που είναι πολύ μεγαλύτερη απ' την αύξηση της εγκληματικότητας των ενηλίκων. Εντύπωση επίσης προκαλεί το πολύ υψηλό ποσοστό υποτροπής που παρατηρείται σε δράστες μετεφηβικής ηλικίας και το οποίο φθάνει στο 80% επί του συνόλου.

Όσο επιφυλακτικοί κι αν σταθούμε μπροστά στα αποτελέσματα αυτά των ερευνών, τα προαναφερθέντα στατιστικά στοιχεία και ιδιαίτερα το υψηλότατο ποσοστό των υποτροπών δεν μπορεί παρά να μας προβληματίσει για την αποτελεσματικότητα του σωφρονιστικού μας συστήματος και την επιτυχία της «αναμορφωτικής» διαδικασίας που λαμβάνει χώρα στα ιδρύματα αγωγής και σωφρονιστικά καταστήματα για ανηλίκους.

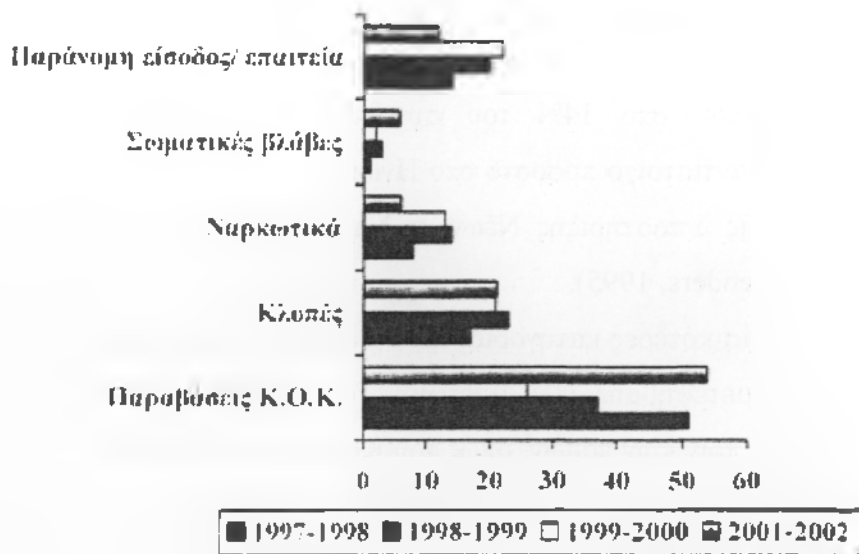
3.3 Η έκταση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία της Υποδιεύθυνσης Προστασίας Ανηλίκων του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης κατά τη δεκαετία 1990-1999 δεν παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση της νεανικής παραβατικότητας. Παρόλα αυτά η συμμετοχή των ανηλίκων στη συνολική εγκληματικότητα εμφανίζει μια σταθερά

επίπεδα των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών. Για παράδειγμα, το 1993 ο αριθμός των νέων κάτω των 21 ετών, που καταδικάστηκαν για πράξεις ποινικών αδικημάτων, αντιστοιχούσε περίπου στο 14% του συνολικού αριθμού των καταδικαστικών αποφάσεων ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στο Ηνωμένο Βασίλειο ήταν το 46% ("Αρσις" Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων & National Association for the Care and Resettlement of Offenders, 1995).

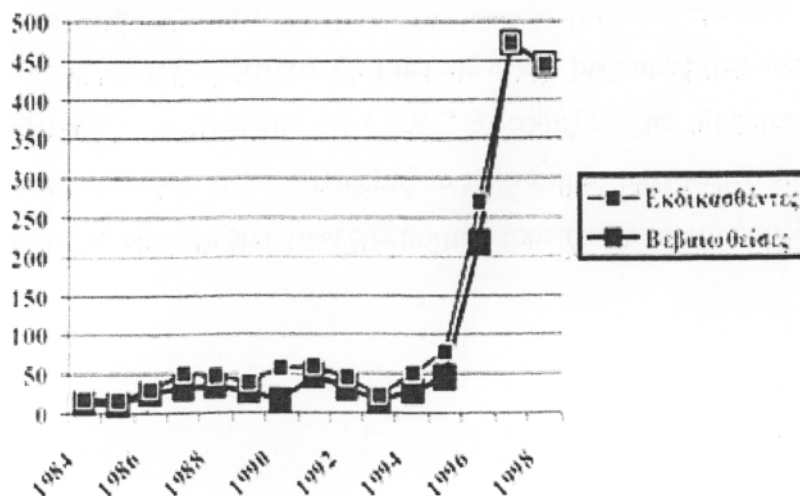
Τρεις είναι οι βασικότερες κατηγορίες αδικημάτων που διαπράττονται από εφήβους (13-17 ετών) και μετεφήβους (18-20 ετών). Το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στις παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων, όπως του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.), του νόμου περί των ναρκωτικών, της παράνομου εισόδου στη χώρα καθώς και η επαιτεία. Αυτές οι παραβάσεις συνήθως ξεπερνούν το 70% του συνόλου των περιπτώσεων. Ακολουθούν τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας - ιδίως, οι κλοπές και οι "κλοπές χρήσης" δικύκλων ή αυτοκινήτων - περί το 20% και έπεται ως τρίτη κατηγορία η πρόκληση σωματικών βλαβών σε ποσοστό από 2 έως 10% (βλέπε Διάγραμμα 1).

Σε μια συστηματική επισκόπηση των στατιστικών στοιχείων από το 1984 έως το 1995, βλέπουμε, ειδικότερα για την ηλικιακή ομάδα των 13-17 ετών, μια ελαφρά ανοδική τάση στο ποσοστό πρόκλησης σωματικών βλαβών καθώς και στο ποσοστό φθοράς/ιδιοποίησης ξένης ιδιοκτησίας. Επίσης υπάρχει μια αυξητική τάση στις παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων, που οφείλεται κυρίως στις παραβάσεις Κ.Ο.Κ, οι οποίες όμως δεν μπορούν από μόνες τους να αποτελέσουν σοβαρή ένδειξη για τη διαχρονική αύξηση της "εγκληματικότητας" των εφήβων. Για τα δε σοβαρά αδικήματα (ανθρωποκτονίες και σωματικές βλάβες από πρόθεση, βιασμούς και ληστείες) συμπεραίνουμε ότι η εγκληματικότητα των εφήβων δεν εμφανίζει αυξητική ή φθίνουσα τάση, κυμαίνεται δε σε χαμηλά επίπεδα. Ανάλογα συμπεράσματα βγαίνουν από την επισκόπηση των στοιχείων για την ένδικη παραβατικότητα που δόθηκαν από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (Ε.Σ.Υ.Ε.) για την περίοδο 1992-1996. Τα στοιχεία δεν εμφανίζουν στατιστικά σημαντικές αυξομειώσεις στην αποτύπωση των αδικημάτων, ούτε απεικονίζουν μια ανησυχητική έξαρση της νεανικής παραβατικότητας.

Διάγραμμα 1: Ποσοστό καταδικασθέντων ανηλίκων κατά κυριότερες κατηγορίες αδικημάτων (Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών 1997-2002).

Παρά το γεγονός ότι με την ψήφιση της νέας νομοθεσίας περί ναρκωτικών (1987) υπάρχει μια γενικότερη τάση να αποφεύγεται στην πράξη η σύλληψη ή/και η ποινική αντιμετώπιση των απλών χρηστών, αξίζει να επισημανθεί η σαφής αυξητική τάση των εφήβων που υποκύπτουν σε παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών μετά το 1996 (βλέπε Διάγραμμα 2). Σημειώνεται ότι η χρήση ουσιών από τους μαθητές είναι αρκετά υψηλή και τοποθετείται περίπου στο μέσο όρο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κοκκέβη, Α., Τερζίδου, Μ., & Στεφανής, Κ., 1999).

Διάγραμμα 2: Βεβαιωθείσες και Εκδικασθέντες Παραβάσεις Νομοθεσίας περί Ναρκωτικών (ανήλικα παραβάτες 13-17 ετών).

Η καταγεγραμμένη παραβατικότητα των ανηλίκων στην Ελλάδα δεν υποδηλώνει την ύπαρξη οργανωμένων ομάδων ("συμμοριών"). Συγκεκριμένα από τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν την περιοχή της Αττικής προκύπτει, ότι τα αδικήματα διαπράττονται από έναν μόνο ανήλικο σε ποσοστό 83.7%, οι δράστες ανά αδίκημα είναι δύο σε ποσοστό 12.5%, ενώ σε ένα πολύ μικρό ποσοστό (3.9%) οι δράστες ανά αδίκημα είναι τρεις και άνω. Εντούτοις, μία πρόσφατη έρευνα στο λεκανοπέδιο Αττικής έδειξε ότι αφενός μεν το 7.1% των ερωτηθέντων μαθητών Λυκείου θεωρούσαν ότι ανήκαν σε μία "οργανωμένη" ομάδα με συλλογική παραβατική δράση, αφετέρου δε ότι το 47.6% του συνολικού δείγματος ανέφερε ότι είχε δεχθεί απειλή επίθεσης ή και επίθεση (bullying) από περισσότερους από έναν συνομήλικούς τους με στόχο τον εκφοβισμό ή τον εκβιασμό ή την απόσπαση χρηματικού ποσού. Το δε 60% δήλωσε ότι γνωρίζει κάποιο άλλο πρόσωπο που έχει δεχθεί ανάλογη επίθεση. Κατά την έρευνα αυτή κανένα από τα θύματα επίθεσης δεν ανέφερε τέτοιο γεγονός στις αρχές του σχολείου, γεγονός που υποδηλώνει κατά κάποιο τρόπο φόβο των συνεπειών αυτής της γνωστοποίησης καθώς και τις αδυναμίες επιτήρησης στο σχολικό σύστημα. Είναι γνωστό ότι το φαινόμενο bullying στα σχολεία είναι αναγνωρισμένο ως αντικείμενο διεπιστημονικής διερεύνησης και άπτεται της παραβατικής συμπεριφοράς (οργανωμένης ή μη) των νέων.

Η εντύπωση λοιπόν που δημιουργείται από τις επίσημες στατιστικές όσον αφορά την περιορισμένη έκταση της νεανικής παραβατικότητας μεταβάλλεται, εάν επικεντρωθούμε σε έρευνες αυτό-ομολογούμενης παραβατικότητας. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα μιας έρευνας στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Συγκεκριμένα, το 34.9% των ερωτηθέντων, ηλικίας 14-21 ετών, παραδέχθηκε ότι κατά την προηγούμενη χρονιά (one-year prevalence) είχαν τελέσει αξιόποινες πράξεις κατά της ιδιοκτησίας (κλοπή από κατάστημα, σχολείο, κλοπή αυτοκινήτου, κλπ), ενώ το ποσοστό έφθασε στο 65.3%, όταν ρωτήθηκαν αν τέλεσαν παρόμοιες πράξεις κάποια στιγμή στο παρελθόν (life-time prevalence).

3.3.1 Η αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα

Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο προέβλεπε μέχρι σήμερα για τους ανήλικους που αναπτύσσουν ανεπιθύμητη/αντικοινωνική συμπεριφορά τα ακόλουθα: μέτρα διοικητικά (νόμος 2724/1940) για τους ανήλικους ηλικίας 7 έως 17 ετών, μέτρα ασφαλείας (αναμορφωτικά και θεραπευτικά) καθώς και μέτρα ποινικού σωφρονισμού (άρθρο 54 του Π.Κ.) για τους εφήβους 12 έως 17 ετών. Ενδεικτικά κατά το 1996, στις κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στους καταδικασθέντες εφήβους (13-17 ετών) την πρώτη θέση κατείχαν τα διοικητικά - έξω-ιδρυματικά θεραπευτικά μέτρα (81%). Η εισαγωγή σε κατάσταση αγωγής επιβλήθηκε στο 3% των καταδικασθέντων, η ποινή φυλάκισης μέχρι ενός μηνός επιβλήθηκε σε ένα ποσοστό 12%, η ποινή φυλάκισης 1-12 μηνών στο 3% και η άνω του ενός έτους ποινή στο 0.5% των καταδικασθέντων. Ενδιαφέρον αποτελεί ότι μόνο το 59% των καταδικασθέντων ήταν μαθητές. Συγκριτικά με το 9% των μετεφήβων (18-20 ετών), το 4% των εφήβων που καταδικάστηκαν το 1996 ήταν υπότροποι. Η καταγραφή των στοιχείων από την Ε.Σ.Υ.Ε. δυστυχώς δεν επιτρέπει την επεξεργασία για πιο συγκεκριμένα συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των διαφορετικών κυρωτικών μέτρων που επιβλήθηκαν στο παρελθόν σε σχέση με το ποσοστό υποτροπής.

Από τα στοιχεία που παραθέτει το Υπουργείο Δικαιοσύνης για τη χρονική περίοδο 1999-2002, ο αριθμός των ανήλικων κρατουμένων παρουσιάζει μια σταδιακή μείωση (από 595 το 1999 στο 477 το 2002). Στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων στην Αυλώνα κρατούνται 283 ανήλικοι (118 Έλληνες και 165 αλλοδαποί), ηλικίας 15-21 ετών. Από τους νέους αυτούς οι 158 συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία επανένταξης. Στο σύνολο των καταδικασθέντων από το Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών, η επιβολή ποινικού σωφρονισμού εκυμάνθη από το 5.8% κατά το δικαστικό έτος 1997-1998 στο 16.5% κατά το δικαστικό έτος 2000-2001.

Παρότι η ελληνική νομοθεσία δίνει τη διακριτική ευχέρεια στους Δικαστές να επιβάλλουν αναμορφωτικά ή και θεραπευτικά μέτρα, η εφαρμογή αυτών προσκρούει σε ελλείψεις υλικο-τεχνικής υποδομής, εκπαιδευμένου προσωπικού και ελλιπούς χρηματοδότησης. Αφενός μεν οι υπηρεσίες που καλούνται να σηκώσουν το βάρος της επιμέλειας των ανηλίκων και της εφαρμογής των αναμορφωτικών μέτρων δεν έχουν τις δυνατότητες να προσφέρουν ουσιαστικό και θεραπευτικό έργο, αφετέρου δε οι συνθήκες διαβίωσης των ανηλίκων μέσα στα "αναμορφωτικά" ιδρύματα και ο τρόπος οργάνωσης αυτών δεν έχουν γίνει αντικείμενο επιστημονικής έρευνας, παραμένοντας

στην ουσία "κλειστά" ιδρύματα. Τα τελευταία χρόνια φαίνεται πως η προσπάθεια για το μη εγκλεισμό παραβατικών νέων σε ιδρύματα αγωγής ή σωφρονιστικά καταστήματα δεν είναι αρκετή για τη δημιουργία επαρκών συνθηκών που θα οδηγούσαν τους νέους προς τις υπηρεσίες που έχουν ανάγκη. Ιδιαίτερα περιορισμένες είναι οι δημόσιες δαπάνες για τις υποδομές για εκπαίδευση, αθλητισμό, αναψυχή για τους νέους, για την ανάπτυξη των κοινωνικών υπηρεσιών για την υποστήριξη οικογενειών, για την ενίσχυση των τοπικών κοινοτήτων και γενικά για τις παροχές που ενδυναμώνουν την κοινοτική συνοχή.

Οι υπηρεσίες που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης και ασχολούνται με την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων είναι οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων (Ν.378/76 (ΦΕΚ 171/Α) Π.Δ.49/79 (ΦΕΚ 11/79/Α) και οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων (Α.Ν.2724/40 Καν.Δ/γμα της 3.7.43, Ν.2298/95 και Ν.2331/95).

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων είναι περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Λειτουργούν στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου, όπου υπάρχει και Δικαστήριο Ανηλίκων και εποπτεύονται από το Δικαστή Ανηλίκων. Αποτελούν δε τον κυριότερο φορέα έξω-ιδρυματικής μεταχείρισης ανήλικων παραβατών που τους έχει επιβληθεί το αναμορφωτικό μέτρο της επιμέλειας. Επίσης, έχουν ως στόχο την πολύπλευρη στήριξη των ανηλίκων και των οικογενειών τους, κυρίως όταν ο νέος βρίσκεται σε κίνδυνο εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς λόγω "ακατάλληλου ή ανύπαρκτου οικογενειακού περιβάλλοντος" ή δυσμενών κοινωνικών συνθηκών. Στην πραγματικότητα η δράση τους περιορίζεται κυρίως στο προδικαστικό στάδιο (κοινωνική έρευνα) και κατά τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας. Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, λόγω κυρίως της ανεπαρκούς στελέχωσης, δεν έχουν τη δυνατότητα ουσιαστικής παρέμβασης στο πεδίο των γενεσιουργών παραγόντων της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, ούτε της άσκησης ουσιαστικής και συστηματικής παρακολούθησης στην περίπτωση ανάθεσης της επιμέλειας ανηλίκων. Για παράδειγμα, οι οργανικές θέσεις στην Υπηρεσία Ανηλίκων Αθηνών είναι μόλις 39, αλλά ο αριθμός προσληφθέντων σήμερα είναι 17. Το δικαστικό έτος 2001-2002 εξετάστηκαν 4,409 υποθέσεις από το Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών (τόσο στο Μονομελές όσο και στο Τριμελές), εκ των οποίων οι 1,952 (45%) καταδικάστηκαν, ενώ το μέτρο της επιμέλειας ανηλίκου από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων επιβλήθηκε σε 197 ανήλικους. Η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας του θεσμού της επιμέλειας ανηλίκων από Επιμελητές δεν έχει αξιολογηθεί στην Ελλάδα. Ο αντίστοιχος βρετανικός θεσμός (probation service)

παρουσιάζει έναν πολυδιάστατο χαρακτήρα, δρώντας σε πολλά επίπεδα του συστήματος κατά το στάδιο εκτέλεσης των ποινών. Το δε έργο των Επιμελητών έχει κυρίως τον χαρακτήρα μιας κοινωνικής φροντίδας η οποία στοχεύει στην ομαλή κοινωνική ένταξη του εφήβου παραβάτη.

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων (ΕΠΑ) είναι Ν.Π.Δ.Δ., ιδρύθηκαν με το νόμο 2724/1940 αμέσως μετά την ίδρυση του θεσμού των Δικαστηρίων Ανηλίκων, λειτουργούν στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου και εποπτεύονται από τη Διεύθυνση Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Με την ίδρυση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων (1958) οι δραστηριότητες των ΕΠΑ προσανατολίστηκαν (χωρίς να υπάρχει θεσμικό πλαίσιο) σε δραστηριότητες προνοιακού τύπου. Οι πόροι των ΕΠΑ προέρχονται από επιχορηγήσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης καθώς και από δωρεές και κληροδοτήματα. Οι ΕΠΑ ιδρύουν Στέγες Φιλοξενίας Ανηλίκων (όταν έχουν εξασφαλίσει τους πόρους) για παιδιά και εφήβους που βρίσκονται σε "ηθικό" κίνδυνο αλλά δεν εμφανίζουν ψυχιατρική διαταραχή ή παραπτωματική συμπεριφορά. Στέγες φιλοξενίας διαθέτουν σήμερα οι ΕΠΑ Αθήνας (δυναμικότητας μέχρι 20 αγοριών), Πειραιά και Ηρακλείου Κρήτης.

Η αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα συμπληρώνεται με τη δράση αστικών μη κυβερνητικών οργανώσεων με κύριο παράδειγμα την Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων - "ΑΡΣΙΣ". Η "ΑΡΣΙΣ" ιδρύθηκε το 1992 με σκοπό την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και την οργάνωση προγραμμάτων κοινωνικής υποστήριξης για νέους, ηλικίας 15 έως 25 ετών, με προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού λόγω δυσμενών οικογενειακών και κοινωνικών συνθηκών. Έχει δείξει δε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους νέους παραβάτες επιδιώκοντας την υποστήριξή τους και την προετοιμασία για την ένταξη τους στην αγορά εργασίας.

3.3.2 Νέες προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας στην Ελλάδα.

Εμπειρικές έρευνες σε πολλές χώρες έχουν δείξει ότι η υιοθέτηση πολιτικής, η οποία βασίζεται στην αυξημένη χρήση ποινών κράτησης σε νέους ήταν όχι μόνο αναποτελεσματική αλλά και δαπανηρή οδηγώντας συχνά στην αύξηση της εγκληματικότητας. Οι ευρωπαϊκές εξελίξεις στον τομέα των κοινωνικών επιστημών σηματοδότησαν στη διάρκεια της δεκαετίας του '80 νέες θεωρητικές προσεγγίσεις με κεντρική ιδέα το δεδομένο ότι η εμπλοκή του νέου στον ποινικό μηχανισμό ενισχύει την

ταύτισή του με εγκληματικά στερεότυπα. Επιπροσθέτως ο ποινικός εγκλεισμός θεωρείται ιδιαίτερα επιβλαβής καθώς απομονώνει τον ανήλικο από το οικογενειακό, σχολικό και κοινοτικό του περιβάλλον. Αυτή η καινούργια προσέγγιση στην κατανόηση του φαινομένου της "παραβατικότητας" οδήγησε στην οργάνωση και λειτουργία προγραμμάτων μέσα στην κοινότητα.

Το Ελληνικό Υπουργείο Δικαιοσύνης στα πλαίσια εναρμόνισής του με τους Κανόνες του Πεκίνο για την απονομή της Δικαιοσύνης στους νέους (Ο.Η.Ε., 1985) και με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών που κυρώθηκε νομοθετικά από την Ελλάδα το έτος 1992) αφού έλαβε υπόψη τις νέες τάσεις της έξω-δικαστηριακής και έξω-ιδρυματικής αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας σε άλλες χώρες της Ευρώπης, προχώρησε στην αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανήλικων. Σύμφωνα με τον καινούργιο νόμο (Ν.3189/2003) ως ανήλικοι θεωρούνται πλέον αυτοί που, κατά το χρόνο τέλεσης της αξιόποινης πράξης, έχουν ηλικία μεταξύ του 8ου και του 18ου έτους (συμπληρωμένων).

Ο όρος "ανήλικος εγκληματίας" απαλείφεται, και για πρώτη φορά παρέχεται η δυνατότητα στον εισαγγελέα να απέχει από την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος ανηλίκου υπό ορισμένες προϋποθέσεις, του δίνεται δε η δυνατότητα να επιβάλλει στον ανήλικο ένα ή περισσότερα αναμορφωτικά μέτρα. Τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν αξιόποινες πράξεις που τελούνται κυρίως από ανήλικους ηλικίας 13 έως 18 ετών.

Τα προβλεπόμενα αναμορφωτικά μέτρα - που μέχρι σήμερα περιελάμβαναν την κύρωση της επίπληξης (πρώτο σε συχνότητα επιβαλλόμενο μέτρο στους έφηβους), την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επίτροπους ή στους κηδεμόνες (δεύτερο σε συχνότητα μέτρο και συνήθως επιβαλλόμενο στη περίπτωση τροχαίων παραβάσεων), την ανάθεση της επιμέλειας στους επιμελητές ανηλίκων - εμπλουτίζονται με εναλλακτικές δυνατότητες για την έξω-ιδρυματική αντιμετώπιση του ανηλίκου παραβάτη. Για παράδειγμα, δίνεται η δυνατότητα ανάθεσης της επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια. Αναμφίβολα πρόκειται για ένα θετικό μέτρο, το οποίο όμως έχει δυσκολίες εφαρμογής λόγω της περιορισμένης ανάπτυξης του θεσμού της αναδοχής σε εθνικό επίπεδο καθώς και της έλλειψης υποστηρικτικών υπηρεσιών για τις ανάδοχες οικογένειες.

Εισάγεται επίσης το μέτρο της "διαμεσολάβησης" μεταξύ δράστη και θύματος με στόχο την έκφραση συγγνώμης του ανηλίκου προς το θύμα, δηλαδή την εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης καθώς επίσης και το μέτρο της αποζημίωσης του θύματος. Ο θεσμός της "διαμεσολάβησης" είναι αναμφισβήτητα ένα θετικό και

καινοτόμο μέτρο, απαιτεί δε για τη λειτουργία του ειδικά εκπαιδευμένους λειτουργούς και επαρκή χρηματοδότηση τόσο για την εφαρμογή όσο και για την αποτελεσματικότητά του.

Για πρώτη φορά εισάγεται η συμμετοχή των ανηλίκων στο θεσμό της κοινωφελούς εργασίας, μέτρο που ίσχυε μέχρι σήμερα μόνο για ενήλικες. Ενώ αυτό αποτελεί σημαντικό μέτρο στην κοινωνική επανένταξη του ανηλίκου δεν είναι ευκρινές το πλαίσιο και ο τρόπος λειτουργίας αυτού. Σχετικό μέτρο στα χέρια των υπηρεσιών της δικαιοσύνης είναι η σύσταση προς τον ανήλικο παραβάτη να παρακολουθήσει κοινωνικά και ψυχολογικά προγράμματα, το οποίο ως μέτρο απαιτεί την ύπαρξη επαρκούς και συντονισμένου δικτύου υπηρεσιών ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων.

Ένα από τα σημαντικότερα αναμορφωτικά μέτρα της νέας νομοθεσίας είναι η επιβολή φοίτησης σε σχολή επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Το μέτρο αυτό προωθεί την κοινωνική ένταξη του παιδιού/εφήβου. Το σύστημα όμως της επαγγελματικής εκπαίδευσης ή/και κατάρτισης έχει μεγάλες αδυναμίες στη χώρα μας, η ανάλυση των οποίων είναι πέραν των σκοπών αυτού του άρθρου. Θα πρέπει όμως να αναφερθούμε εδώ στο φαινόμενο της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, το οποίο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους συσχετιζόμενους με την παραβατικότητα παράγοντες.

Η επιβολή των θεραπευτικών μέτρων, που συμπεριλαμβάνουν μεταξύ άλλων την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο ή τη παραπομπή του σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάσταση, γίνεται αφού προηγηθεί διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών. Αυτή η διάταξη του νόμου προϋποθέτει ότι στη χώρα μας υπάρχει η δυνατότητα εκπαίδευσης των επαγγελματιών ψυχικής υγείας (ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, παιδοψυχιάτρων) σε θέματα ιατροδικαστικής παιδοψυχιατρικής (forensic child and adolescent psychiatry) τόσο στην αξιολόγηση όσο και στην εφαρμογή σύγχρονων θεραπευτικών προσεγγίσεων.

Η ιδιότυπη ποινή του ποινικού σωφρονισμού, δηλαδή ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, μόνο κατ' εξαίρεση μπορεί να επιβάλλεται. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται επακριβώς ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου στο κατάστημα αυτό. Νέες ευνοϊκές διατάξεις ειδικά για ανηλικούς παραβάτες σε σχέση με τα ναρκωτικά αναφέρονται στο νέο νόμο, επιτρέπεται δε η άσκηση έφεσης σε κάθε περίπτωση καταδίκης ανηλίκου ανεξάρτητα από τη διάρκεια του περιορισμού του σε ειδικό κατάστημα κράτησης. Η προσωρινή κράτηση ανηλίκου κατηγορουμένου

επιτρέπεται, εφόσον αυτός έχει συμπληρώσει το 13ο έτος της ηλικίας του (αντί του 12ου που ισχύει σήμερα) και μόνο εφόσον η πράξη για την οποία κατηγορείται επιφέρει ποινή κάθειρξης τουλάχιστον 10 ετών. Ορίζεται επιπλέον ότι η εκ μέρους του ανηλίκου αδυναμία παροχής της χρηματικής εγγύησης που του έχει επιβληθεί, δεν επιτρέπεται να οδηγήσει από μόνη της στην επιβολή προσωρινής κράτησης και στον εγκλεισμό του στις φυλακές. Η διάταξη αυτή χρήζει ιδιαίτερης προσοχής δεδομένου ότι ο αριθμός των προσωρινών ανήλικων κρατούμενων υπερέβαινε τον αριθμό των καταδικασθέντων κρατούμενων σε σωφρονιστικά καταστήματα (191 έναντι 108 το 1986).

Αναμφισβήτητα ο καινούργιος νόμος εκσυγχρονίζει το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης της παραβατικότητας ανήλικων μεταφέροντας την έμφαση από την καταστολή και τον σπινταλισμό στο, κατ' εξοχήν, ευρωπαϊκό δίκαιο κοινωνικής προστασίας. Ας σημειωθεί όμως ότι αυτή η καινούργια προσέγγιση στην αντιμετώπιση νεανικής παραβατικότητας απαιτεί τη συγκρότηση μιας ολοκληρωμένης, ιδρυματικής, αλλά και έξω-ιδρυματικής, υποδομής για τη μεταχείριση ανήλικων με υπαρκτά ή εν δυνάμει προβλήματα κοινωνικής συμπεριφοράς.

3.4 *Ιδρύματα Αγωγής και Σωφρονιστικά καταστήματα*

Στον ελληνικό χώρο η ειδική αντιμετώπιση των ανήλικων παραβατών άρχισε μετά από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ωστόσο η νομοθετική ρύθμιση και η εδραίωση του θεσμού των ιδρυμάτων αγωγής ανήλικων έλαβαν χώρα με το νόμο 1724/1940 «Περί οργανώσεως και λειτουργίας των αναμορφωτικών ιδρυμάτων». Το 1976 με το προεδρικό διάταγμα 602 έγινε αλλαγή του ονόματος των «αναμορφωτικών ιδρυμάτων» σε «ιδρύματα αγωγής» με δικαιολογητικό των «κατάργηση ενός όρου που δύναται να δυσχεράνει την επανένταξη του ανηλίκου». «Η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή και ιδιωτικό κατάστημα αγωγής» πραγματοποιείται με την προϋπόθεση ότι δεν έφεραν αποτέλεσμα άλλα προηγηθέντα μέτρα καθώς και με την προϋπόθεση ότι «η κατάσταση του ανηλίκου δεν απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση» στην περίπτωση δηλαδή που ο ανήλικος «πάσχει από ψυχική ασθένεια ή άλλη νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή είναι τυφλός, κωφάλαλος, επιληπτικός ή του έχει γίνει έξη η χρήση οινοπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, οπότε και «το δικαστήριο διατάσσει την παραπομπή του σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα».

Ο εγκλεισμός πραγματοποιείται είτε μέσω της δικαστικής οδού, είτε μέσω διοικητικών ενεργειών και πιο συγκεκριμένα με απόφαση του Υπουργείου Δικαιοσύνης ύστερα από γνωμάτευση του δικαστή ανηλίκων. Προϋπόθεση για τον εγκλεισμό στο ίδρυμα μέσω της διοικητικής οδού είναι η ύπαρξη «σοβαρών ενδείξεων ηθικού κινδύνου», όταν ο ανήλικος παρουσιάζει σημεία «ηθικής παρέκκλισης» εξαιτίας «κακών συνηθειών» που έχει αποκτήσει, ή όταν έχει αναφερθεί ως εγκαταλελειμμένος και άστεγος χωρίς εμφανείς πόρους ή στερούμενος οποιασδήποτε άλλης βοήθειας.

Έτσι σύμφωνα με το ισχύον νομικό καθεστώς, τα ελληνικά ιδρύματα αγωγής στεγάζουν στον ίδιο χώρο ανηλίκους επτά ως δεκαεπτά ετών, οι οποίοι αντιμετωπίζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής με την έννοια ότι διαβιώνουν σε κοινωνικό περιβάλλον ατόμων, τα οποία τελούν καθ' έξιν ή κατ' επάγγελμα αξιοποινες πράξεις (α' 17/5ν. 2298/95), ανηλίκους εγκαταλελειμμένους ή δράστες αξιοποινων πράξεων και εφήβους κατά των οποίων διατάχθηκε η εισαγωγή σε ίδρυμα αγωγής ως περιοριστικός όρος.

Η λειτουργία των ιδρυμάτων υπάγεται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και μάλιστα στη διεύθυνση «Πρόληψης εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων». Προς το παρόν λειτουργεί μόνο το ίδρυμα αγωγής ανηλίκων αρρένων Βόλου.

Με απόφαση του Υπουργείου Παιδείας σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης στα πλαίσια του θεσμού λειτουργεί το ειδικό σχολείο, υποχρεωτικά στο εσωτερικό του ιδρύματος. Οι διδάσκοντες πέραν των τυπικών τους προσόντων οφείλουν να έχουν παρακολουθήσει ειδική εκπαίδευση, όσον αφορά τα συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων παιδιών. Η ειδική αυτή εκπαίδευση, με τη μορφή σεμιναρίων που διοργανώνει το Υπουργείο Παιδείας παρέχει «βασικές γνώσεις ψυχολογίας, κοινωνιολογίας, κοινωνικής πρόνοιας, σε θέματα σχετικά με τις παρεκκλίνουσες συμπεριφορές των ανηλίκων και τους τρόπους αντιμετώπισής τους. Η πραγματικότητα όμως απέχει πολύ απ' το νομοθετικό πλαίσιο. Ουσιαστικά ελάχιστοι εκπαιδευτές έχουν παρακολουθήσει την ειδική αυτή εκπαίδευση, ενώ συνήθως λειτουργεί μονάχα μία ή δύο τάξεις στα πλαίσια του σχολείου αυτού.

Σύμφωνα με το νόμο, το πρόγραμμα πρέπει να ακολουθεί πιστά το πρόγραμμα που ορίζεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, τη στιγμή που οι ώρες διδασκαλίας είναι μονάχα οι μισές. Η διδακτέα ύλη υποτίθεται ότι είναι η ίδια με εκείνη που διδάσκεται στα άλλα σχολεία.

Στο ειδικά σχολεία μέσω των ειδικών προγραμμάτων διδάσκονται: α) γλώσσα, β) αριθμητική, γ) φυσική, δ) γεωγραφία, ε) γυμναστική, στ) οικοκυρικά. Σκοπός είναι η

μάθηση γραφής και ανάγνωσης και κατανόησης, πρόσθεσης, αφαίρεσης, πολλαπλασιασμού και διαίρεση. Μερικές βασικές πληροφορίες για το περιβάλλον και η μάθηση βασικών γνώσεων .

Η επαγγελματική εκπαίδευση ενδιαφέρει περισσότερο τα παιδιά και πραγματοποιείται σε εργαστήρια μέσα στο ίδρυμα. Κατά κανόνα οι υπεύθυνοι των εργαστηρίων, χαίρουν της εκτίμησης των παιδιών και ασκούν ιδιαίτερη επιρροή σ' αυτά. Πολλές φορές καταφεύγουν κατά τη διδασκαλία τους σε βίαιες κυρώσεις (όπως χτυπήματα, αγγαρείες κ.ο.κ.) τα οποία όμως όπως διαφαίνεται απ' τις συνεντεύξεις (των παιδιών), δεν είναι ικανά να άρουν την εμπιστοσύνη των παιδιών στο πρόσωπό τους. Πολλές φορές οι διδάσκοντες στο εργαστήριο, οι τεχνίτες που μεταδίδουν τη γνώση τους στα παιδιά αποτελούν ένα είδος προτύπου γι' αυτά, απ' τη στιγμή που αυτά ευελπιστούν ότι στο μέλλον ίσως ασκήσουν το ίδιο επάγγελμα. Οι διδάσκοντες στα εργαστήρια και η ίδια η επαγγελματική εκπαίδευση βρίσκονται όπως συνάγεται απ' τις αφηγήσεις των ίδιων των παιδιών πολύ υψηλότερα στην κλίμακα αξιών τους απ' ότι οι διδάσκοντες του σχολείου και η γενική παιδεία. Η πρωτοκαθεδρία της επαγγελματικής εκπαίδευσης στη συνείδηση των παιδιών και η θεώρηση της γενικής παιδείας ως συμπληρωματικής ή και «περιττής», διαιωνίζει και νομιμοποιεί την αντίθεση μεταξύ της χειρονακτικής και πνευματικής εργασίας.

Τα ίδια τα παιδιά, βιώνοντας καθημερινά μια κατάσταση διανοητικής χαλαρότητας, πλήρους ανυπαρξίας ερεθισμάτων και προαιρετικής ουσιαστικά συμμετοχής τους σε μαθήματα της στοιχειώδους εκπαίδευσης χωρίς κάποιο οργανωμένο πρόγραμμα διδασκαλίας τείνουν να πιστέψουν στο «μάταιο και ανέφικτο της σχέσης τους με την πνευματική εργασία», τείνουν να πιστέψουν ότι δεν είναι ούτε ικανά ούτε προκαθορισμένα γι' αυτή.

Χαρακτηριστικό είναι εξάλλου, ότι και στα ιδρύματα αγωγής θηλέων, ενόσω αυτά λειτουργούσαν, το μοναδικό αντικείμενο επαγγελματικής εκπαίδευσης ήταν η κομμωτική και διάφορες χειρονακτικές εργασίες (κέντημα κ.τ.λ.) που συγκέντρωναν και τη δηλωμένη προτίμηση της μεγάλης πλειοψηφίας των μαθητριών. Ανάλογο φαινόμενο παρατηρείται και στα αγόρια, όσον αφορά τα τεχνικά επαγγέλματα. Οι διδάσκοντες στα εργαστήρια λοιπόν, έχοντας συχνά την ίδια ταξική προέλευση, τον ίδιο τρόπο έκφρασης και αντιμετώπισης του κόσμου με τα παιδιά, μιλώντας την «ίδια γλώσσα» μ' αυτά, αποκτούν διακεκριμένη θέση στη συνείδηση των παιδιών, σε αντίθεση με τους συναδέλφους τους της γενικής εκπαίδευσης.

Τα ιδρύματα αγωγής προσφέροντας στην πράξη την ελάχιστη οργανωμένη και

ελκυστική απ' άποψη ερεθισμάτων σχολική εκπαίδευση, σ' εκείνα τα παιδιά που έρχονται στο ίδρυμα, από περιβάλλον συνήθως στερημένο μορφωτικών ερεθισμάτων, οδηγούν τους ανηλίκους κρατούμενους να αποδίδουν τα αίτια της κοινωνικής τους «αποτυχίας», της σχολικής τους ανεπάρκειας, στις ελλείψεις της προσωπικότητάς τους.

Έξοδοι απ' το ίδρυμα για εκπαιδευτικούς ή πολιτιστικούς σκοπούς δεν πραγματοποιούνται σχεδόν ποτέ. Οι εκδηλώσεις μέσα στο ίδρυμα με παρόμοιο περιεχόμενο είναι σπάνιες.

Η επαφή των παιδιών με την καλλιτεχνική δημιουργία, με την κοινωνική πραγματικότητα, με τα μέσα και τις διαδικασίες παραγωγής είναι ανύπαρκτη. Τα παιδιά αγνοούν τη λειτουργία των θεσμών, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, την ιστορική και κοινωνική συνέχεια, τα επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας, και κανείς δε φαίνεται να ενδιαφέρεται να τους τα γνωρίσει.

Σήμερα, μετά την αναστολή λειτουργίας των υπολοίπων ιδρυμάτων αγωγής, λειτουργεί μόνο το ίδρυμα αγωγής αρρένων Βόλου, δυναμικότητας 34 παιδιών. Ο εγκλεισμός τους εκεί επιβάλλεται σαν αναμορφωτικό μέτρο και είναι αόριστης διάρκειας, παρατείνεται ή συντομεύεται δηλαδή ανάλογα με την «επιτυχία» της «αναμορφωτικής» διαδικασίας.

Οι ηλικίες των παιδιών κυμαίνονται από 7 έως 17 ετών και τα περισσότερα στερούνται πλήρως γραμματικών γνώσεων. Η φοίτηση σ' αυτό είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά, εκτός αυτών που έχουν ήδη απολυτήριο δημοτικού. Δεν λειτουργεί όμως πέμπτη και έκτη τάξη, καθότι ενώ τα παιδιά είναι πολύ μεγαλύτερα ηλικιακά, οι γνώσεις τους είναι ελάχιστες. Τρεις φορές την εβδομάδα τα παιδιά κάνουν γυμναστική με γυμναστή σταλμένο απ' την τοπική Μητρόπολη.

Επίσης λειτουργεί στα πλαίσια της επαγγελματικής εκπαίδευσης, τμήμα αγγειοπλαστικής, για τους αποφοίτους του Δημοτικού Σχολείου. Αυτή τη στιγμή κανένα απ' τα παιδιά του ιδρύματος δεν φοιτά στο Γυμνάσιο, παλαιότερα όμως υπήρξαν παιδιά που παρακολουθούσαν μαθήματα Γυμνασίου σε κανονική σχολική μονάδα έξω απ' το ίδρυμα. Άλλο πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης ή άλλης μορφής αυτή τη στιγμή δεν πραγματοποιείται. Έξοδοι των παιδιών απ' το ίδρυμα πραγματοποιούνται πάντοτε όμως με συνοδεία προσωπικού του ιδρύματος.

Ο εγκλεισμός των ανηλίκων σε σωφρονιστικό κατάστημα (ΣΚΑ) εφαρμόζεται μόνο για τους ανήλικους παραβάτες που βρίσκονται στην εφηβική ηλικία (12 έως 17 ετών) και που το δικαστήριο ανηλίκων ερευνώντας τις ιδιαίτερες περιστάσεις τέλεσης της παράνομης πράξης και την όλη προσωπικότητά τους κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο

ποινικός σωφρονισμός τους για την αποφυγή τέλεσης νέων αξιόποινων πράξεων (ά. 127| 1 Π.Κ.). Σαν απαραίτητη προϋπόθεση εγκλεισμού του ανήλικου παραβάτη σε σωφρονιστικό κατάστημα τίθεται η καταφατική πρόγνωση επικινδυνότητας του συγκεκριμένου ανήλικου, που επαφίεται στην ανεξέλεγκτη κρίση του δικαστηρίου ανηλίκων. Η πρόγνωση τούτη όμως, βασισμένη σε μια τόσο γενική διάταξη, είναι ιδιαίτερα επισφαλής και κανείς δεν εγγυάται την ομοιόμορφη εφαρμογή της, έρχεται δε σε αντίθεση με τα α. 2και5|1 του Συντάγματος που κατοχυρώνουν το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Η δυσμενής αυτή πρόγνωση προσωπικότητας και μάλιστα από δικαστές στερούμενους των βασικών γνώσεων για μια τέτοια διάγνωση και βασιζόμενους σε «ανύπαρκτα» κριτήρια, καθιστά επικίνδυνο και σαφώς αντισυνταγματικό αφ' ενός το δικαστικό κανόνα, αφετέρου την εφαρμογή του απ' τα δικαστήρια ανηλίκων.

Όπως ορίζεται στο άρθρο 39 του κώδικα μεταχείρισης κρατουμένων που τέθηκε σε ισχύ από την 1.1.1990, σκοπός της αγωγής των κρατουμένων είναι η ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό περιβάλλον. Η αγωγή των κρατουμένων γίνεται από εξειδικευμένο προσωπικό, με σύγχρονες και κατάλληλες επιστημονικές μεθόδους και προγράμματα, σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο (άρθρ. 40|1 Κώδ. ΜΕΚ). Οι ανήλικοι κρατούμενοι διαβιώνουν χωριστά από τους ενήλικους κρατουμένους οποιασδήποτε κατηγορίας (ά.9|1 Κωδ. ΜεΚ). Όσον αφορά τη σχολική παιδεία η πρωτοβάθμια εκπαίδευση των νέων κρατουμένων είναι υποχρεωτική (ά.48|1 Κώδ.ΜεΚ). ενώ σ' αυτούς που έχουν συμπληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρέχεται η δυνατότητα να συνεχίσουν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση με εκπαιδευτικές άδειες (ά. 48|2 Κωδ.ΜεΚ) ενώ μπορούν χωρίς περιορισμούς να σπουδάζουν με αλληλογραφία (ά. 47|3 Κωδ.ΜεΚ). Η παιδεία των κρατουμένων αποβλέπει στην απόκτηση ή συμπλήρωση πρωτοβάθμιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Για το σκοπό αυτό στα διάφορα καταστήματα λειτουργεί μονοτάξιο δημοτικό σχολείο. Επίσης οργανώνονται με τη συνεργασία αρμόδιων φορέων προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού και εκπαίδευσης. Οι παρεχόμενοι τίτλοι σπουδών είναι ισότιμοι με τους τίτλους των αντίστοιχων σχολών της δημόσιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης και δεν αναγράφεται σ' αυτούς το όνομα του καταστήματος (ά. 47|1 και 2 Κωδ.ΜεΚ). Αυτό είναι περίπου το θεωρητικό νομικό πλαίσιο όπου κινείται ο Κώδικας Μεταχείρισης Κρατουμένων, όσον αφορά την εκπαίδευση σχολική και επαγγελματική των ανηλίκων. Επιχειρώντας μία κάπως ουσιαστικότερη προσέγγιση της ισχύουσας

κατάστασης γίνεται μια ανάλυση στα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων (ΣΚΑ). Στο ΣΚΑ Βόλου αυτή τη στιγμή κρατούνται ανήλικοι, κυρίως αλλοδαποί και στην πλειοψηφία τους Αλβανοί υπήκοοι.

Λειτουργούν επίσης το σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων στην Αυλώνα (είναι το πρώην σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων Κορυδαλλού που πλέον έχει μεταφερθεί), το σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων Διαβατών και το Αγροτικό σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων Κασσαβέτειας Βόλου.

Στο Α.Σ.Κ.Α. Κασσαβέτειας δυναμικότητας 200 κρατουμένων κρατούνται σήμερα 170 κρατούμενοι. Ενώ όμως το κατάστημα αυτό προορίζεται αποκλειστικά για ανηλίκους σήμερα κρατούνται εκεί και ενήλικες που εκτίουν την ποινή τους. Κρατούνται έτσι εκεί σε χωριστές πτέρυγες, ανήλικοι έλληνες υπήκοοι, ανήλικοι αλλοδαποί και ενήλικες. Σαράντα απ' αυτούς, ζουν σε συνθήκες «ημιελευθερίας» καθότι ασχολούνται με γεωργικής ή κτηνοτροφικής φύσης εργασίες, καθότι το κατάστημα αυτό έχει στην κατοχή του μεγάλες αγροτικές εκτάσεις. Επίσης λειτουργεί εκεί ειδικό δημοτικό σχολείο όπου υπηρετεί ένας δάσκαλος και το παρακολουθούν δεκαπέντε μαθητές, κυρίως τσιγγάνοι.

Τα μαθήματα πραγματοποιούνται με συνδιδασκαλία όλων των τάξεων. Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης είχαν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν στα πλαίσια λειτουργίας των ΚΕΚ. Αυτή τη στιγμή όλα τα προγράμματα «έχουν παγώσει», προφανώς λόγω έλλειψης χρηματοδότησης.

Οι ανήλικοι που κρατούνται στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας μας, έχουν βιώσει και βιώνουν καθημερινά πολλαπλές και ποικίλες καταστάσεις στέρησης και κοινωνικού αποκλεισμού, όπως «διαταραγμένο» οικογενειακό περιβάλλον, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, έλλειψη επαγγελματικών προσόντων, ασθενή οικονομική κατάσταση και μηδαμινές προοπτικές για μια μελλοντικά αυτοδύναμη αντιμετώπιση των βιοτικών τους αναγκών.

Ένας στους τέσσερις ανηλίκους είναι αγράμματος, δεν κατέχει δηλαδή γραφή κι ανάγνωση, τρεις στους τέσσερις δεν διαθέτουν κανενός είδους επαγγελματική εκπαίδευση και δύο στους πέντε προέρχονταν από δομικά ή λειτουργικά αποδιοργανωμένες οικογένειες. Βάσει της ίδιας έρευνας δυσάρεστα συμπεράσματα προκύπτουν κι όσον αφορά τις συνθήκες κράτησής τους και συγκεκριμένα τις συνθήκες εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και εργασίας των ανηλίκων παραβατών, τους σκοπούς στους οποίους αποβλέπει ο εγκλεισμός τους, την επανένταξή τους δηλαδή μέσω της εκπαίδευσης, επιμόρφωσης και δυνατοτήτων μελλοντικής εργασίας.

Έτσι στο ερώτημα αν γίνονται κάποια μαθήματα στο Σωφρονιστικό Κατάστημα τα οποία οι ερωτηθέντες παρακολουθούν το 52,6% απάντησαν «όχι», το 8,3% «δεν ξέρω / δεν απαντώ», και μόνο ένας στους τρεις ανηλίκους (34,6%) δήλωσε ότι παρακολουθεί μαθήματα σχολείου (ποσοστό αναμενόμενο καθότι πολλοί ανήλικοι βρίσκονται στην περίοδο της σχολικής ηλικίας κι είναι αγράμματοι). Το 9% του συνόλου των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι συμμετέχουν σε μαθήματα καλλιτεχνικού χαρακτήρα ,τεχνικής φύσης ή πρώτων βοηθειών.

Όσον αφορά την εργασία ή την επιθυμία τους για εργασία μέσα στο σωφρονιστικό κατάστημα, το 43,6% ανέφεραν ότι δεν εργάζονται ούτε απασχολούνται κατά κάποιο τρόπο αν και οι περισσότεροι απ' αυτούς (το 63,2%) δήλωσαν με απερίφραστο τρόπο την επιθυμία τους να εργαστούν, κυρίως βέβαια γιατί με το μέτρο ευεργετικού υπολογισμού των ημερών όταν εργάζονται, τους δίνεται η δυνατότητα να αποφυλακιστούν γρηγορότερα.

Η απραξία αυτή ή έστω υποαπασχόληση στην οποία καταδικάζονται οι ανήλικοι κρατούμενοι δημιουργεί ερωτηματικά ως προς τη βούληση της πολιτείας να τους βοηθήσει να διοχετεύουν κάπου την ενεργητικότητά τους καθότι και η δεδηλωμένη επιθυμία των ανηλίκων υπάρχει και χώροι μπορούν να εξερευνηθούν. Το 64,1% των ανηλίκων επίσης εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον να απασχοληθούν δημιουργικά και κυρίως με μαθήματα σχολείου ή τεχνικού χαρακτήρα. Τα μαθήματα αυτά όμως κι όταν ακόμη πραγματοποιούνται, ελλείπει του οργανωμένου χαρακτήρα τους και του χαμηλού επιπέδου τους, ελλείπει μάλιστα και ειδικευμένων εκπαιδευτικών, καταλήγουν βαρετά κι ανούσια, όπως προκύπτει κι απ' τις απαντήσεις των μη επιθυμούντων να τα παρακολουθήσουν. Χρήσιμη ίσως να ήταν και η παροχή πρόσθετων κινήτρων για την παρακολούθησή τους (π.χ. ευεργετικός υπολογισμός ημερών κ.α.) καθότι οι ανήλικοι αυτοί ήδη διακρίνονται από κάποιου είδους δυσπιστία απέναντι σε κάθε είδους εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Σημειωτέον ότι από έρευνες που έχουν γίνει έχει συσχετιστεί η χαμηλή σχολική επίδοση με την μετέπειτα παραβατική συμπεριφορά και μια πιθανή εξήγηση είναι ίσως ότι παιδιά που ήδη βιώνουν απορριπτικές ή και τραυματικές εμπειρίες από ένα προβληματικό οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον παρουσιάζουν ως εκ του αποτελέσματος και χαμηλή σχολική επίδοση. έτσι με προστιθέμενη στις ήδη προϋπάρχουσες- ακόμα μία εμπειρία ματαίωσης κι αποτυχίας, ανταποκρίνονται με την παραβατική τους συμπεριφορά στις μηδαμινές προσδοκίες των γονέων, των δασκάλων, του γύρω τους κόσμου (η λεγόμενη αυτοεκπληρούμενη προφητεία).

Ερωτηματικά δημιουργεί και ο τρόπος με τον οποίο οι ανήλικοι περνούν το χρόνο τους μέσα στα ιδρύματα αγωγής και σωφρονιστικά καταστήματα, δεδομένης της σχεδόν ανύπαρκτης απασχόλησής τους με εκπαίδευση και εργασία. Βάσει λοιπόν της ερευνητικής εργασίας το 37,2% κυρίως βλέπει τηλεόραση ή ακούει ραδιόφωνο, αθλείται π.χ. παίζοντας μπάλα (20,1%) κάνει βόλτες στο προαύλιο (16,5%) και κατά βάση το μεγαλύτερο ποσοστό των ανηλίκων περιμένουν παθητικά να συμπληρωθεί ο χρόνος έκτισης της ποινής τους.

Δημιουργική αξιοποίηση του χρόνου τους παρουσιάζεται σ' ένα πολύ μικρό σχετικά ποσοστό : ενασχόληση με δραστηριότητες όπως διάβασμα ή γράψιμο (11,7%) και καλλιτεχνική δημιουργία (1,2%).

Σχετικά με τη συχνότητα πολιτιστικών ή άλλων εκδηλώσεων που οργανώνονται στα ιδρύματα ανηλίκων, η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων δήλωσε ότι αυτές γίνονται «σπάνια» (61,5%) ή «ποτέ» (15,4%), ενώ ένα ποσοστό 12,2% απάντησε με τη φράση «δεν ξέρω/δεν απαντώ».

Οι συνθήκες κράτησής τους χαρακτηρίστηκαν κατά βάση «απαράδεκτες» (30,1%) ή «όχι καλές» (26,3%). Σύμφωνα επίσης με την ίδια έρευνα το 30% περίπου των ανηλίκων κρατουμένων προέρχονται από ιδρύματα ή έχουν στο παρελθόν εκτίσει κι άλλη στερητική της ελευθερίας τους ποινή. Αυτό σημαίνει ότι οι ανήλικοι τούτοι βρίσκονται εγκλωβισμένοι σε μια βαθμιαία, ανοδική τροχιά «εγκληματικής» συμπεριφοράς που εξελίσσεται με την πρόοδο του χρόνου σε «εγκληματική» σταδιοδρομία.

Ένα ποσοστό της τάξης του 54% των ανηλίκων κρατουμένων δεν είχαν ποτέ προηγουμένως επαφή με το σύστημα δικαιοσύνης για ανήλικους. Αυτό το πόρισμα της έρευνας γεννά ερωτηματικά, ως προς κατά πόσο ο εγκλεισμός στο ίδρυμα εφαρμόζεται περιοριστικά ως το έσχατο μέσο, αφού οι ανήλικοι έχουν προηγουμένως υποβληθεί σε κάθε άλλο πρόσφορο εξωιδρυματικό μέτρο, όπως ορίζει η κείμενη νομοθεσία. Το πιο συχνά μάλιστα διαπραχθέν αδίκημα απ' τους ανήλικους παραβάτες είναι η κλοπή (49%).

Απ' όλα τούτα συνάγεται, ότι παρά το γράμμα του νόμου, τα ελληνικά δικαστήρια πολύ γρήγορα προσφεύγουν στο έσχατο μέσο, δηλαδή στην επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής, χωρίς προηγουμένως να έχουν επιβάλλει εξωιδρυματικά αναμορφωτικά μέτρα, στους ανήλικους παραβάτες.

3.4.1 Η ιδρυματική και Σωφρονιστική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα.

Στην ελληνική έννομη τάξη η ποινική ανηλικότητα εκτείνεται από το έβδομο ως το δέκατο έβδομο έτος της ηλικίας ενός ατόμου. Το έβδομο έτος άρα αποτελεί το κατώτερο ηλικιακό όριο για την παρέμβαση του μονομελούς δικαστηρίου ανηλίκων. Το ίδιο όριο ηλικίας ισχύει και στην Ελβετία, ενώ στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες είναι αισθητά πιο υψηλό (π.χ. στην Πορτογαλία το δωδέκατο, στην Βόρειο Ιρλανδία το δέκατο, στην Πολωνία το δέκατο τρίτο). Επειδή η παραβατικότητα των παιδιών (παιδιά κατά τον Ποινικό Κώδικα θεωρούνται οι ανήλικοι επτά έως και δώδεκα ετών) είναι στη συντριπτική πλειοψηφία ελαφράς φύσης (μικροκλοπές κ.ά.), η επαφή τους αυτή με το ποινικό και σωφρονιστικό μας σύστημα έχει στιγματικές συνέπειες.

Η εγγραφή του επιβληθέντος αναμορφωτικού μέτρου στο ποινικό τους μητρώο, το καθεστώς εγκλεισμού σε ίδρυμα αγωγής χωρίς τη δική τους συναίνεση ή τη συναίνεση των γονέων τους, χρήζουν σίγουρα επανεξέτασης, καθότι τα μέτρα αυτά, δεν είναι σύμφωνα με τις αρχές του κράτους δικαίου. Το ελληνικό δίκαιο προβλέπει αυτή τη στιγμή πολύ φτωχό αριθμό εξωιδρυματικών αναμορφωτικών μέτρων αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων (επίπληξη, ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους ή τους κηδεμόνες του και ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε επιμελητές ανηλίκων). Η θέσπιση περισσότερων αριθμητικά και πιο σύγχρονων και αποτελεσματικών εξωιδρυματικών αναμορφωτικών μέτρων για τους ανηλικούς, κρίνεται απαραίτητη, έτσι ώστε να καθίσταται περιττό μέτρο στις περισσότερες των περιπτώσεων, η εισαγωγή σε ίδρυμα αγωγής ή σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων (Σ.Κ.Α.).

Τέτοια εξωιδρυματικά αναμορφωτικά μέτρα θα μπορούσαν ίσως να είναι η επανόρθωση (έστω και μερική) της ζημίας, συγχρόνως με προσπάθεια συνδιαλλαγής ή συμφιλίωσης του δράστη με το θύμα, η συμμετοχή σε κύκλο μαθημάτων κοινωνικής αγωγής, η παροχή κοινωφελούς εργασίας κ.ά.). Οι κυρώσεις του ποινικού δικαίου ανηλίκων είναι αόριστης διάρκειας. Αόριστη είναι τόσο η διάρκεια των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων όσο και η διάρκεια του ποινικού σωφρονισμού με καθορισμό του ελάχιστου και του μέγιστου ορίου του από τα δικαστήρια ανηλίκων.

Η συγκεκριμένη σε κάθε περίπτωση διάρκεια του ποινικού σωφρονισμού του ανηλίκου εξαρτάται γενικά απ' την πορεία κοινωνικής αναπροσαρμογής του και αποσαφηνίζεται κατά τη διάρκεια έκτισης της ποινής του.

Η χρονική αοριστία σκοπό έχει να ενεργοποιήσει τον ανήλικο, έτσι ώστε να σμικρύνει το χρόνο κράτησής του με δικές του προσπάθειες. Στην πράξη όμως έχει αποδειχθεί ότι αφενός η αόριστη διάρκεια της ιδρυματικής κύρωσης οδηγεί στην πραγματικότητα σε παράταση της κράτησης προκειμένου να αποτραπεί η τέλεση νέων εγκλημάτων, αφετέρου δε βιώνεται απ' τον ανήλικο ως πρόσθετο δεινό και δρα αποθαρρυντικά οδηγώντας τον μάλιστα αρκετές φορές και ανάλογα με την προσωπικότητά του, σε υποκριτική προσαρμογή στις συνθήκες των σωφρονιστικών καταστημάτων, με σκοπό την επίτευξη μιας βραχύτερης ποινής.

Διαπιστώνοντας την πλήρη έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος απ' τη μεριά της πολιτείας για την παροχή πραγματικά «ίσων» ευκαιριών εκπαίδευσης στους ανήλικους παραβάτες, δε μπορεί να μην αναρωτηθεί κανείς με ποιο τρόπο οραματίζεται η πολιτεία πως θα συντελεστεί η «αγωγή και η κοινωνική τους επανένταξη» που αποτελεί σκοπό των κατά καιρούς σωφρονιστικών νομοθετημάτων (ά.1|1 Κωδ. ΜεΤ.Κ). Οι ανήλικοι κρατούμενοι κατά την έξοδό τους απ' τα ιδρύματα αγωγής και ειδικά απ' τα σωφρονιστικά καταστήματα, «φέρουν» μαζί τους ακόμη μια «κατάσταση αποκλεισμού». Το «στίγμα» του πρώην τροφίμου και την απόκτηση πια μιας «αρνητικής» κοινωνικής ταυτότητας, που τους ακολουθεί. Με ελλιπή σχολική εκπαίδευση, μικρή έως ανύπαρκτη επαγγελματική κατάρτιση, επιστρέφουν σε ένα «αρνητικό» συνήθως οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον επιδιώκοντας την ισότιμη ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο και τη διεκδίκηση ευκαιριών εργασίας, από εργοδότες πολύ επιφυλακτικούς ή αρνητικά προδιατεθειμένους σε ένα πρώην «έγκλειστο».

Απ' το 1986, προχωρώντας σ' ένα θετικό βήμα, ο Ο.Α.Ε.Δ. οργάνωσε τα πρώτα προγράμματα επιχορήγησης εργοδοτών για τη δημιουργία επιδοτούμενων εργασιακών θέσεων για νέους 15 έως 21 ετών στους οποίους επιβλήθηκαν αναμορφωτικά μέτρα ή ποινικός σωφρονισμός και βρίσκονται εκτός ιδρύματος ή Σωφρονιστικού καταστήματος. Οι όροι επιχορήγησης των εργοδοτών είναι άκρως δελεαστικοί, αφού η απασχόληση των νέων που προσλαμβάνονται, τους κοστίζει ένα ασήμαντο συγκριτικά με τους υπόλοιπους εργαζομένους ποσό. Το πρόγραμμα τουλάχιστον στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του (έως και το 1988) δεν στέφθηκε με ιδιαίτερη επιτυχία.

Η δυσπιστία των ιδιωτών εργοδοτών απέναντι σ' αυτά τα παιδιά ήταν «δικαιολογημένη» εάν αναλογιστούμε ότι το ίδιο το κράτος που τα οργάνωνε απέκλειε την υπαγωγή των κρατικών φορέων ως εργοδοτών, σ' αυτά τα προγράμματα (άρθρ. 2 της 30714/1988 Απόφ. Υπ. Εργασίας). Το κράτος λοιπόν ζητεί απ' τους ιδιώτες

εργοδότες να περιβάλλουν μ' εμπιστοσύνη έστω κι έναντι αντιτίμου τους ανήλικους αυτούς, ενώ το ίδιο δυσπιστεί τους στιγματίζει και τους απομονώνει.

Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων θα πρέπει να σκοπεύει όχι μόνο στην αποτροπή της εγκληματογέννησης, μέσω της επίτευξης κοινωνικής αποδοχής, σχολικής οικογενειακής ένταξης και εργασιακής αποκατάστασης, για τους ανήλικους παραβάτες. Κύριος σκοπός της θα πρέπει να είναι να τους μάθει να ζουν ελεύθεροι μέσα κι έξω απ' τη φυλακή κι όχι σαν «φυλακισμένου», παγιδευμένοι σε συγκεκριμένες κοινωνικές προδιαγραφές.

Η ελληνική πολιτεία μέχρι σήμερα δεν έχει επιδείξει όχι τη «βούληση» μα ούτε καν την «πρόθεση» να δώσει στα παιδιά αυτά γιατί για παιδιά πρόκειται αυτό που «οφείλει» μια πραγματική «δεύτερη» ευκαιρία, όπου το «δεύτερη» αποτελεί πλεονασμό, γιατί αυτά στο συντριπτικό τους ποσοστό δεν είχαν καν «μια ευκαιρία».

Αυτό όμως προϋποθέτει, ότι η εκπαίδευση δεν θα αντιμετωπίζεται πια σαν ένα «προνόμιο» που παραχωρείται στους ανήλικους κρατούμενους, αλλά σαν «δικαίωμα» αυτών και «θεμελιώδη συνταγματική υποχρέωση» της πολιτείας.

Η ύπαρξη της χρόνιας κεκαλυμμένης ιδεολογίας «περί της κατωτέρας ή διαφορετικής φύσεως του εγκληματία», που καλλιεργείται εντέχνως μέσα από τα Μ.Μ.Ε. και την εκπαίδευση, και παρουσιάζεται κεκαλυμμένη μεν αλλά ισχυρή σ' όλες τις εκφάνσεις του δημόσιου βίου, θα ήταν το πρώτο που θα καλούνταν να αντιμετωπίσει η πολιτεία, σε περίπτωση που υπήρχε από μέρους της, πραγματική βούληση να προχωρήσει σε τομές, στο χώρο της αντιμετώπισης των ανηλίκων παραβατών. Η ανυπαρξία υλικοτεχνικής υποδομής, η έλλειψη ειδικά επιμορφωμένου ειδικού προσωπικού, το δυσκίνητο γραφειοκρατικό σύστημα, η έλλειψη γενναίων χρηματοδοτήσεων και οι προκαταλήψεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους ανήλικους παραβάτες, αποτελούν επίσης μερικά μόνο απ' τα προβλήματα, που χρήζουν άμεσης και γενναίας αντιμετώπισης.

Παρόλα αυτά, επειδή «η παιδεία αποτελεί βασικήν αποστολήν του Κράτους» και το προκύπτον «δικαίωμα στη μόρφωση» πουθενά δεν αναφέρεται ότι αφορά μόνο «τους μη στερηθέντες την ελευθερία τους», είναι επιβεβλημένο συνταγματικά, να δοθούν στους ανήλικους παραβάτες, ευκαιρίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, τουλάχιστον ίσες αν όχι περισσότερες με αυτές που δίνονται στους υπόλοιπους συνομηλίκους τους.

Το παιδί πρέπει να προστατευθεί ως αυτοτελής κοινωνική οντότητα και αξία, αφού είναι το μέλλον αλλά και το πιο όμορφο παρόν της κοινωνίας μας, η προέκταση της

ανθρώπινης παρουσίας μέσα στο χρόνο. Ούτε ως αντικείμενο εξουσίας ούτε ως απαραίτητο στοιχείο της αστικής οικογένειας, αλλά ως αυτοτελές αγαθό που μόνο του ανεξάρτητα από την ύπαρξη, τη δομή, τη μορφή και το μέλλον της οικογένειας έχει προέχουσα κοινωνική σημασία καθεαυτό και συνεπώς αξίζει την ιδιαίτερη δραστική προστασία της πολιτείας. Φορέας του αυτοτελούς αυτού αγαθού θα είναι, φυσικά ο ίδιος ο ανήλικος, πράγμα που θα αποκλείει την αναγνώριση οποιουδήποτε «δικαιώματος» πάνω σ' αυτόν».

Όπως είναι αυτονόητο, οι φορείς του έννομου αγαθού της ανηλικότητας, πουθενά δεν διαχωρίζονται ούτε με βάση την εθνική τους ή κοινωνική τους προέλευση ούτε με βάση την παραβατική ή μη συμπεριφορά τους. Η ανηλικότητα αποτελεί ξεχωριστό, αυτοτελές έννομο αγαθό, που κατά την προστασία του από την πολιτεία, δε χωρεί καμία διάκριση.

3.5 Προσπάθειες υλοποίησης προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης των ανηλικών παραβατών.

Επισημαίνοντας το βαθύ χάσμα ανάμεσα στο νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει για τους ανηλικούς παραβάτες και την πρακτική εφαρμογή του Η πρώτη προσπάθεια αφορούσε την επαγγελματική κατάρτιση νέων που είχαν απασχολήσει την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλικών ή είχαν περάσει από ιδρύματα αγωγής ή σωφρονιστικά καταστήματα. Η κατάρτισή τους αφορούσε αρχικά τις γραφικές τέχνες και γινόταν στο τυπογραφείο του Πανεπιστημίου, υπήρχε δε παράλληλη στήριξη από ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό.

Οι εκπαιδευτές, είχαν επιμορφωθεί προηγουμένως σχετικά με τον τρόπο προσέγγισης των ανηλικών. Όπου υπήρχε δυνατότητα γινόταν προσπάθεια για συνεργασία και παράλληλη στήριξη του ανηλικού κι απ' την οικογένεια.

Παράλληλα δημιουργήθηκε και λειτουργεί ο συμβουλευτικός σταθμός «ΡΟΤΑ», όπου αφενός παρέχονται πληροφορίες στους ανηλικούς και στους γονείς τους σχετικά με τις δυνατότητες εκπαίδευσης, εργασίας, διαμονής, παροχής επιδομάτων, αφετέρου οργανώνονται μαθήματα διδασκαλίας ελληνικής γλώσσας αλλά και άλλες δραστηριότητες σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα και τη συμμετοχή των ανηλικών.

Η συμμετοχή του ανηλικού σ' αυτές είναι απόλυτα ελεύθερη, με μόνη δέσμευσή του την πιστή τήρηση του ωραρίου. Στο σταθμό λειτουργεί αυτοτελές τμήμα νομικής υποστήριξης, που στηρίζεται στην εθελοντική παροχή νομικών υπηρεσιών από νεαρούς

δικηγόρους. Προσπάθειες επίσης γίνονται και στην κατεύθυνση της ανεύρεσης, ενημέρωσης κι ευαισθητοποίησης εργοδοτών, οι οποίοι να προσλαμβάνουν τους ανηλίκους που έχουν ολοκληρώσει κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης, καθότι υπάρχουν προγράμματα επιδότησης από τον ΟΑΕΔ που μέχρι πρόσφατα σε μεγάλο ποσοστό έμεναν ανεκμετάλλευτα.

Συγχρόνως με τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης για κοινωνικά μειονεκτούντες εφήβους, λειτουργούν ειδικότερα προγράμματα με σκοπό την καταπολέμηση του αποκλεισμού τους απ' την αγορά εργασίας.

Στο πλαίσιο αυτό έχουν ήδη τεθεί σε λειτουργία δύο νέα προγράμματα, τα προγράμματα INTEGRA και LEONARDO.

Στο πλαίσιο του LEONARDO, προβλέπεται η κατασκευή μιας εφαρμογής πολυμέσων σε CD για εξ αποστάσεως διδασκαλία και εκπαίδευση μέσω υπολογιστών, των ανηλίκων που βρίσκονται σε σωφρονιστικά καταστήματα και ιδρύματα αγωγής. Συγχρόνως υλοποιείται το ερευνητικό πρόγραμμα «Διερεύνηση αναγκών και μέθοδος επαγγελματικής κατάρτισης ανηλίκων παραβατών και ανηλίκων σε κίνδυνο «ΟΡΕΣΤΗΣ»- με διακρατική συνεργασία του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και άλλων Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων και φορέων.

Το πρόγραμμα INTEGRA προβλέπει:

- Εξ αποστάσεως διδασκαλία και εκπαίδευση των εγκλείστων σε σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων, στις γραφικές τέχνες, μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών, με κατασκευή σχετικού CD.
- Απασχόληση ανηλίκων παραβατών σε θέσεις εργασίας επιδοτούμενες απ' τον ΟΑΕΔ, μέσω σύμπραξης με ιδιωτικές επιχειρήσεις.
- Οργάνωση club εργασίας, που πέρα από έρευνα αγοράς εργασίας, θα προσφέρει τηλεπικοινωνιακή βοήθεια, συμβουλές και στήριξη των νέων κατά τη διαδικασία εργασιακής τους ένταξης.
- Οργάνωση δύο προγραμμάτων κατάρτισης μέσω Η/Υ : αυτό της κατάρτισης στις γραφικές τέχνες μέσω CD θα πραγματοποιηθεί στο ΑΠΘ, ενώ το άλλο που αφορά χειρισμό Η/Υ στο ΑΣΚΑ Κασσαβέτειας.
- Δημιουργία οργανωμένου συστήματος πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης σχετικά με τους ανήλικους παραβάτες. Αυτό θα περιλαμβάνει τόσο τη δημιουργία εξειδικευμένου πληροφορικού υλικού όσο και τη μελλοντική λειτουργία σχετικού Κέντρου πληροφόρησης.

Η εκπαίδευση, η επαγγελματική κατάρτιση και ο μη αποκλεισμός των ανηλίκων αυτών από την εργασία, σκοπό δεν έχει μόνο τη παροχή γνώσεων ή την εξασφάλιση χρημάτων. Σκοπό της έχει και την βίωση απ' αυτούς εμπειριών αποδοχής κι ελευθερίας, την ενίσχυση της αυτοεκτίμησής τους και την γνωριμία τους μ' ένα διαφορετικό τρόπο ζωής, που ν' απέχει πολύ απ' τις συνθήκες απόρριψης, στιγματισμού και περιθωριοποίησης όπου έχουν ζήσει.

Στις προσπάθειες που γίνονται, δεν θα πρέπει να παραλείψουμε την αναφορά στην πραγματοποίηση ερευνητικών προγραμμάτων σχετικά με την κατάρτιση, την εργασία, την ψυχοκοινωνική υποστήριξη των κοινωνικά μειονεκτούντων ανηλίκων, αλλά και τον εθελοντισμό που αναδεικνύεται σ' ένα δυναμικό κίνημα υποστήριξης των ανηλίκων αυτών, συσπειρωμένο κυρίως γύρω απ' το Συμβουλευτικό Σταθμό «ΡΟΤΑ».

3.5.1 Οι θεραπευτικές προσεγγίσεις για παραβατικούς νέους

Οι δύο θεραπευτικές προσεγγίσεις που έχουν αξιολογηθεί και επιστημονικά τεκμηριωθεί ως αποτελεσματικές στη μείωση υποτροπής και στην αύξηση των κοινωνικών συμπεριφορών στηρίζονται στη συστημική προσέγγιση και είναι (α) η λειτουργική θεραπεία οικογένειας (functional family therapy - FFT) και (β) η πολυσυστημική θεραπεία (multisystemic therapy - MST).

Η λειτουργική θεραπεία οικογένειας στοχεύει στην αλλαγή συμπεριφοράς του ατόμου σε συνάρτηση με αλλαγές στις λειτουργίες της οικογένειας του και του ευρύτερου περιβάλλοντος. Αποβλέπει επίσης στην τροποποίηση των συνθηκών επικινδυνότητας και ενίσχυση των παραγόντων προστασίας ενώ προάγει τη γενίκευση, τη διατήρηση και την υποστήριξη των εφικτών (μακροχρονίως) αλλαγών που επιφέρει.

Η πολυσυστημική θεραπεία αποτελεί παράδειγμα καινοτόμου μοντέλου αποτελεσματικής παρέμβασης. Η προσέγγιση αυτή έχει αναπτυχθεί μέσα στα πλαίσια μιας προσπάθειας για ανεύρεση επιστημονικά έγκυρης και οικονομικά αποτελεσματικής θεραπείας στην κοινότητα, που να αποτελεί πρακτικά εφαρμόσιμη και βιώσιμη εναλλακτική λύση ως προς τις δαπανηρές αλλά και αναποτελεσματικές θεραπείες που έχουν εφαρμοστεί παραδοσιακά σε νέους με σοβαρή διαταραχή διαγωγής (ιδρυματική ή εξωιδρυματική φροντίδα). Η θεραπευτική αυτή προσέγγιση έχει χρηματοδοτηθεί από το Εθνικό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγείας των Η.Π.Α. (NIMH) και αναπτύχθηκε από τον Scott Henggeler.

Οι βασικοί άξονες αυτού του προγράμματος περιγράφονται ως εξής: Πρώτον, το πρόγραμμα στοχεύει στη βελτίωση της ψυχοκοινωνικής λειτουργικότητας των νέων και των οικογενειών τους, έτσι ώστε η ανάγκη για την τοποθέτηση του νέου σε δομές εκτός οικογένειας να μειωθεί δραστικά.

Προκειμένου να πετύχει το στόχο του το πρόγραμμα επιχειρεί να λάβει υπόψη τους γνωστούς αιτιολογικούς παράγοντες της παραβατικότητας τόσο σε εξατομικευμένο όσο και σε ολιστικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, η προσέγγιση επικεντρώνεται όχι μόνο στον έφηβο αλλά και στο οικογενειακό και στο ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον (σχολείο, γειτονιά, στήριξη στην κοινότητα, συνομήλικοι). Παράδειγμα αποτελούν οι παρεμβάσεις στην οικογένεια, οι οποίες επικεντρώνονται στην προώθηση της ικανότητας των γονέων να αναλάβουν το ρόλο της επίβλεψη/επιτήρησης και πειθαρχίας του νέου. Εδώ το πρόγραμμα αξιολογεί ποιοι παράγοντες παρεμποδίζουν την επιβολή πειθαρχίας από τους γονείς και δρα αναλόγως. Συχνά παρατηρείται ότι η έλλειψη κοινωνικής στήριξης, η ψυχιατρική διαταραχή του γονέα και η γονική χρήση οινόπνευματων ή άλλων εξαρτησιογόνων ουσιών αποτελούν εμπόδιο στην εφαρμογή του προγράμματος. Σε μια τέτοια περίπτωση προσφέρεται ατομική βοήθεια στους γονείς.

Δεύτερον, βασικός στόχος του προγράμματος είναι η απομάκρυνση του εφήβου από τις υποπολιτισμικές ομάδες και η ανάπτυξη εναλλακτικών σχέσεων με "κοινωνικούς" συνομήλικους. Οι γονείς αποτελούν το κλειδί στην εκπλήρωση αυτού του στόχου. Τρίτον, παρεμβάσεις εκπαιδευτικής και επαγγελματικής κατάρτισης που έχουν ως στόχο την αύξηση της ικανότητας του νέου για μελλοντική εργασία και οικονομική αυτάρκεια.

Η διάρκεια του προγράμματος είναι τετράμηνη - σύνολο 60 ωρών με επικοινωνία επί καθημερινής βάσεως. Η βασική του φιλοσοφία είναι η προστασία και η διατήρηση της οικογενειακής συνοχής. Το πρόγραμμα στηρίζεται στη στενή συνεργασία των υπηρεσιών ψυχικής υγείας, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής πρόνοιας και του νομικού συστήματος.

Η πολυσυστημική προσέγγιση ουσιαστικά προσδοκεί να αλλάξει την πραγματικότητα που περιβάλλει το νέο τροποποιώντας το άμεσο περιβάλλον του, οικογενειακό και ευρύτερο, έχοντας ως στόχο την βελτίωση της κοινωνικής του συμπεριφοράς. Η επιτυχία του προγράμματος επιφέρει βελτίωση οικογενειακών σχέσεων και σχέσεων με συνομήλικους, μείωση των προβλημάτων συμπεριφοράς και μείωση του αριθμού τοποθετήσεων του νέου σε δομές εκτός οικογένειας. Σε σύγκριση

με τους νέους που τους επιβλήθηκε δικαστική επιμέλεια υπήρξαν λιγότερες υποτροπές (συλλήψεις).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Οι νέες τεχνολογίες στις μονάδες πρόνοιας (Σωφρονιστικά Καταστήματα).

4.1 Εισαγωγή

Οι φυλακές μετεβλήθησαν σε θεσμούς κοινωνικής πειθαρχίας, όχι των κακών ανθρώπων ή κακοποιών αλλά των προβληματικών τάξεων. Δεν φυλακίζονται πλέον παραβάτες, αλλά συστηματικά εγκλείονται στα σωφρονιστικά καταστήματα ομάδες φτωχού και αμόρφωτου πληθυσμού.

Στην πορεία προς τη χάραξη μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής είναι απαραίτητη και η αναμόρφωση του σωφρονιστικού μας συστήματος και η βελτίωση των συνθηκών ομαλής επανένταξης των κρατουμένων στην κοινωνία μέσω της εξέλιξης αλλά και εκπαίδευσης των κρατουμένων στις νέες τεχνολογίες.

Αποτελεί, πλέον, κοινή πεποίθηση στην επιστήμη για το βλαπτικό χαρακτήρα της φυλακής, υπάρχει όμως έντονη διαμάχη σχετικά με το ποιο θα πρέπει να είναι το μέλλον της. Η σύγχρονη επιστημονική έρευνα έχει αποδείξει ότι ο θεσμός της φυλακής έχει χρεοκοπήσει και κάθε άλλο παρά συντελεί στην επανακοινωνικοποίηση των κρατουμένων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η σωφρονιστική μας νομοθεσία. Η εξέλιξη των νέων τεχνολογιών είναι μέσα στα πλαίσια αναμόρφωσης των κρατουμένων.

4.2 Διδασκαλία και μάθηση των κρατουμένων και του προσωπικού στα τεχνολογικά συστήματα.

Ως τμήμα των νέων προσεγγίσεων στην εκπαίδευση των φυλακισμένων για την χρησιμοποίηση της e-εκπαίδευσης, έχουν γίνει πολλές ερευνητικές προσπάθειες με στόχο να δοθούν απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα. Στην ενότητα αυτή γίνεται αναφορά στα κύρια πορίσματα εμπειρικών ερευνών και διασκέψεων που σχετίζονται με τη χρήση υπολογιστικών εργαλείων σύγχρονης συνεργασίας και μάθησης στα σωφρονιστικά καταστήματα. Η έμφαση στις μελέτες αυτές δίνεται στην ανάλυση της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης των κρατουμένων και του προσωπικού, τα οφέλη, τα εμπόδια καθώς και τις ανάγκες που προκύπτουν για την κατανόηση και την χρησιμοποίηση των νέων τεχνολογιών στα σωφρονιστικά καταστήματα, καθώς και στο είδος του χρησιμοποιούμενου μαθησιακού υλικού, όπως περιγράφεται στη συνέχεια. Οι

ερωτήσεις όλες αφορούν την εκπαίδευση στους υπολογιστές αλλά και την on-line διδασκαλία .

- Ποια είναι τα οφέλη από την πρόσβαση των κρατουμένων στο Διαδίκτυο για την εκπαίδευση τους μέσα στις φυλακές;
- Ποια είναι τα σημαντικότερα εμπόδια για την πρόσβαση των κρατούμενων στο Διαδίκτυο για την εκπαίδευση τους μέσα στις φυλακές;
- Ποια είναι τα κύρια εμπόδια για την αποτελεσματική διδασκαλία και εκπαίδευση των νέων τεχνολογιών στις φυλακές;
- Ποιο είναι η ανάγκη σχετικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση των κρατουμένων και τι θα βοηθούσε για την αποτελεσματική κατανόηση της διδασκαλίας των νέων τεχνολογιών (ICTs), διδασκαλία στους υπολογιστές και on-line διδασκαλία, με σκοπό την συμπεριφορά του ενήλικου κρατουμένου στην κοινωνία;

4.2.1 Βασικά θέματα για την εκπαίδευση στο διαδίκτυο και την on-line διδασκαλία στις φυλακές.

Το κύριο μήνυμα είναι ότι η εκπαίδευση και η on-line εκμάθηση στις φυλακές είναι περιοχές που χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή.

Τα κύρια θέματα σε σχέση με τα **Οφέλη** από το Διαδίκτυο για την εκμάθηση στις φυλακές είναι τα εξής:

- **Πρόσβαση:** Θα υπήρχε τεράστιο όφελος να έχει πρόσβαση σε ένα ευρύτερο φάσμα εκπαιδευτικών μαθημάτων και διδασκαλίας πέρα από ένα καθορισμένο επίπεδο.
- **Απόκτηση δεξιοτήτων:** Η χρήση του Διαδικτύου είναι ευεργετική αλλά και αποτελεσματική στο να αυξήσει τις δεξιότητες των κρατουμένων αλλά και του προσωπικού.
- **Επικοινωνία:** Να αυξηθεί η επαφή με την οικογένεια λειτουργώντας ως γέφυρα στη διατήρηση των σχέσεων (ειδικά με τα παιδιά) και να προετοιμάσει την οικογένεια του μετά την απελευθέρωση και την επανατακτοποίησή του

κρατούμενου. Αυτό θα πρόσφερε στους παραβάτες τις άτυπες ευκαιρίες στις οποίες θα μπορούσαν να ασκήσουν και να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους δηλαδή της βασικής εκπαίδευσης και της γλώσσας.

- **Επανατακτοποίηση:** Πολλοί τομείς της καθημερινής μας ζωής απαιτούν τώρα την πρόσβαση στο Διαδίκτυο, το οποίο σημαίνει ότι για την αποτελεσματική επανατακτοποίηση των παραβατών πρέπει να τους δοθούν οι δεξιότητες για να επιτρέψουν σε αυτούς να τις χρησιμοποιήσουν κατάλληλα και αποτελεσματικά.

Τα κύρια θέματα σε σχέση με τα **Εμπόδια** από το Διαδίκτυο για την on-line διδασκαλία είναι τα εξής :

- **Έλλειψη γνώσης (προσωπικού):** Πρέπει το προσωπικό να έχει το χρόνο και την κατάρτιση ώστε να επιτρέψει στους παραβάτες να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και να κατανοήσουν τις τεχνολογίες εκπαίδευσης και συγκεκριμένα της ενημέρωσης και των επικοινωνιών (ICTs).
- **Δαπάνες:** Υπάρχουν περισσότερες ανάγκες χρηματοδότησης που πρέπει να παρέχονται για την εκπαίδευση στις φυλακές, οι οποίες θα καλύπτουν όχι μόνο την υποδομή και το κεφάλαιο για τον εξοπλισμό αλλά και τις δαπάνες για το χρόνο και την εκπαίδευση του προσωπικού.
- **Τοποθέτηση και έλλειψη ικανότητας (υπηρεσία φυλακών):** Γενικά υπάρχουν ζητήματα κατάρτισης γύρω από την εκπαίδευση των φυλακών , και συγκεκριμένα νέες προσεγγίσεις και μέθοδοι διδασκαλίας, τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν. Εντούτοις το προσωπικό πρέπει να συμπεριληφθεί στη διαδικασία κατάρτισης.
- **Φόβοι και Κίνδυνοι της κακής χρήσης:** Πρέπει να προσδιοριστούν κατάλληλα και να εξεταστούν οι κίνδυνοι γύρω από τους παραβάτες που θα χρησιμοποιήσουν το Διαδίκτυο. Η εκπαίδευση των παραβατών πρέπει να βασιστεί στην ορθή παιδαγωγική πρακτική.
- **Έλλειψη ικανότητας:** Πολλοί παραβάτες μπορεί να μην είχαν πρόσβαση ποτέ σε οποιοδήποτε εξοπλισμό ICT και μπορούν υπό αυτήν τη μορφή της διδασκαλίας να δυσκολευτούν να κάνουν χρήση των νέων τεχνολογιών.
- **Πρακτικά εμπόδια:** Εάν η εκμάθηση είναι εύκαμπτη και λάβει μέρος έξω από τους καθορισμένους τομείς μόρφωσης τότε τα πρακτικά θέματα χρειάζεται να διευθετηθούν π.χ. πώς να επιτραπεί η εκπαίδευση ενός κρατούμενου μέσα στο

κελλι όταν στα κελλιά υπάρχει υπερπληθυσμός, φαινόμενο που παρατηρείται καθημερινά.

Τα κύρια θέματα σε σχέση με τα **Εμπόδια** για την αποτελεσματική εκπαίδευση στις φυλακές είναι τα εξής:

- **Χρηματοοικονομικοί πόροι:** Υπάρχει η ανάγκη να υπάρξει πύο αξιόπιστη αλλά και συνεχής χρηματοδότηση έτσι ώστε να μπορεί να υπάρξει αύξηση στις εκπαιδευτικές ευκαιρίες στη φυλακή και για το προσωπικό και για τους παραβάτες.
- **Προσωπικό:** Υπάρχει έλλειψη σε προσωπικό, έλλειψη επικοινωνίας (σε όλα τα επίπεδα) και υπάρχει μια αρνητική στάση στην εκπαίδευση όλα αυτά είναι πράγματα που πρέπει να διευθετηθούν.
- **Πρόσβαση:** Οι τάξεις στο περιβάλλοντα χώρο των φυλακών δεν είναι πάντα διαθέσιμες για την εκμάθηση και την πρόσβαση των παραβατών σε αυτές και από άποψη αναμονής και από φυσική άποψη.
- **Τα αποτελέσματα των εξωτερικών πιέσεων:** Υπάρχει μια ανάγκη για τους παραβάτες να αναγνωριστούν ως ολοκληρωμένες προσωπικότητες που εκτός από τις βασικές τους ανάγκες έχουν δικαίωμα να αποκτήσουν εκπαιδευτικές και τεχνικές δεξιότητες στη ζωή τους .
- **MEDIA και κοινή γνώμη:** Υπήρξε ένας φόβος ότι οι νέες ιδέες και οι μέθοδοι παράδοσης θα επικρίνονταν από τον Τύπο προκαλώντας και εσωτερικές και εξωτερικές δυσκολίες στην εκπαίδευση των φυλακισμένων.

Τα κύρια θέματα των απαντήσεων σε σχέση με **Ανάγκες** είναι τα εξής:

- **Ένας οδηγός:** Θεωρήθηκε ότι θα ήταν χρήσιμο να υπάρξει ένας σαφής και προσπιός οδηγός που μπορεί να χρησιμοποιεί ο κρατούμενος και το προσωπικό σε σχέση με τις νέες τεχνολογίες για την καλύτερη κατανόηση τους.
- **Πρακτικά θέματα:** Ανάγκη να δοθούν στο προσωπικό (καθόλου επίπεδο) οι πρακτικές ευκαιρίες να δει πώς οι νέες τεχνολογίες (ICTs) λειτουργούν πώς μπορεί να εργαστεί σε ασφαλείς τοποθετήσεις και να έχει τις ευκαιρίες να ερευνήσει τις νέες τεχνολογίες.

4.2.2 Τα οφέλη από την πρόσβαση των κρατουμένων στο Διαδίκτυο.

Η πρόσβαση στο διαδίκτυο μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα ευεργετική επειδή παρέχει τη μεγαλύτερη πρόσβαση στην εκμάθηση και στην διδασκαλία για τους παραβάτες αλλά και για το προσωπικό με την παροχή όλων των γνωστικών πόρων.

Υπάρχουν επίσης κάποια συγκεκριμένα ζητήματα πρόσβασης που προέκυψαν γύρω από την έλλειψη εκπαιδευτικών εφοδίων και μιας σειράς μαθημάτων, που θα ήταν ένας αποτελεσματικός τρόπος να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των κρατουμένων. Αυτό απεικονίζει την ότι η εστίαση στη χρηματοδότηση για την δικτυακή εκπαίδευση στις φυλακές είναι ένας στόχος που πρέπει να επιτευχθεί.

Η πρόσβαση στο διαδίκτυο μπορεί να βοηθήσει τους παραβάτες να εισχωρήσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, να αλλάξουν οι παραδοσιακές μορφές εκπαίδευσης. Εάν οι φυλακές δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο ο κατάλογος σειρών μαθημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δεν θα είναι σε θέση να προσφέρει την κατάλληλη παιδαγωγική συνεργασία και εκπαίδευση στην χρήση ανοικτών υπολογιστικών περιβαλλόντων έτσι θα υπάρχουν περιορισμένες δυνατότητες και οποιοδήποτε στοιχείο της επιλογής των παραβατών για διδασκαλία θα αφαιρεθεί.

Η απόκτηση δεξιοτήτων και για το προσωπικό και τους παραβάτες χρησιμοποιώντας το διαδίκτυο είναι ένα πραγματικά μεγάλο όφελος. Συγκεκριμένα για το προσωπικό, τους δίνεται η ευκαιρία να αναπτύξουν δεξιότητες χωρίς να πρέπει να αφήσουν το πόστο τους στη φύλαξη. Επίσης η διδασκαλία και τα μαθήματα πρέπει να γίνονται τις ώρες του μεσημεριανού γεύματος παρά τις βραδινές ώρες στοιχείο που θα ήταν πραγματικό όφελος για το προσωπικό. Η άδεια του προσωπικού για να μοιραστούν οι εγκαταστάσεις ώστε να γίνονται μαθήματα θα εξασφάλιζε τη μέγιστη χρήση του κάθε χώρου της φυλακής για την εκμάθηση των παραβατών και αυτό είναι ήδη αποδεκτή πρακτική σε μερικές φυλακές. Παραδείγματος χάριν, σε εγκαταστάσεις γυμναστικής, ή κατά τη διάρκεια των ελεύθερων ωρών όπως η ώρα του μεσημεριανού γεύματος. Πρέπει να είναι να υιοθετηθούν αυτές οι πρακτικές και να προσφέρουν αυτές τις μεμονωμένες ευκαιρίες εκμάθησης για το προσωπικό μέσα στο χώρο της φύλαξης.

Το Διαδίκτυο θεωρείται επίσης ως ευεργετικό επειδή μπορεί να επιτρέψει στους χρήστες να έχουν ένα αίσθημα ατομικής ιδιοκτησίας γύρω από την εκμάθησή τους. Μια πρόσφατη έρευνα έχει δείξει ότι το να εργαστεί κάποιος σε ατομικό ρυθμό θεωρείται

ως όφελος και επίσης ως κινητήριος παράγοντας στο να αποκτήσουν δεξιότητες οι παραβάτες με τη χρήση υπολογιστή.

Στη φυλακή, οι κατηγορίες εκπαίδευσης, δεν πρέπει να αντιμετωπιστούν μόνο σαν επίπεδα απλής διδασκαλίας, πρέπει επίσης να αντιμετωπίσουν σαν ένας σταθερός κύκλος εκμάθησης και απόκτησης δεξιοτήτων αφού παραβάτες εισέρχονται και εξέρχονται μέσα στις φυλακές.

Στη πρόσβαση στο Διαδίκτυο πρέπει να υπάρχει ισότητα στην πρόσβαση ανεξάρτητα αν οι παραβάτες είναι ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού. Σε πολλές φυλακές υπάρχει ένας μακρύς κατάλογος αναμονής για την συμμετοχή των παραβατών στην εκπαίδευση και συχνά η πρόσβαση είναι μόνο στη απλή διδασκαλία.

Η επικοινωνία είναι ένα άλλο όφελος της πρόσβασης στο Διαδίκτυο για την εκμάθηση στις φυλακές επειδή οι παραβάτες είναι σε θέση να επικοινωνήσουν αποτελεσματικότερα με τους δασκάλους. Επίσης οι φυλακισμένοι επικοινωνούν συνήθως με το προσωπικό άμεσα ή μέσω ακροάσεων κάνοντας αίτηση. Δηλαδή υπάρχει πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία. Το προσωπικό μεταφέρει γραπτά μηνύματα των παραβατών σε ένα αρμόδιο όργανο μέσα στη φυλακή για να λύσει κάποιο πρόβλημα τους. Τα μηνύματα αυτά θα μπορούσαν να ταξινομηθούν, να παραδοθούν, να υποβληθούν σε επεξεργασία, μέσω του συστήματος του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και αυτό θα είχε ως συνέπεια τη σύντομη επικοινωνία, με ακριβή υπευθυνότητα ως προς την αποστολή του μηνύματος αλλά και το τι ειπώθηκε. Σε ένα δομημένο σύστημα (όπως ένα μήνυμα αιτήματος υγειονομικής περίθαλψης ή μήνυμα καταγγελίας που υποβάλλει κάποιος κρατούμενος μέσω υπολογιστή) βελτιώνει τις πιθανότητες το προσωπικό που λαμβάνει το μήνυμα να μπορεί να ανταποκριθεί αποτελεσματικά. Το τρέχον σύστημα για το προσωπικό εκπαίδευσης, ειδικά σε εκείνους που δεν βασίζονται στη φυλακή, και ο χρόνος που καταναλώνουν για την εκπαίδευση έχει μια σοβαρή επίδραση στο κίνητρο αλλά και στην πρόοδο των παραβατών για εκμάθηση και κατάρτιση μέσω των υλικών μαθημάτων.

Επίσης έχει διαπιστωθεί ότι το Διαδίκτυο θα επέτρεπε την καλύτερη επικοινωνία με τις οικογένειες αλλά και τους δικηγόρους ιδιαίτερα για τους ανήλικους παραβάτες. Το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο είναι πιο υπεύθυνο από το γραπτό ταχυδρομείο, επειδή η πηγή και ο προορισμός των μηνυμάτων μπορεί να τεκμηριωθεί, και τα μηνύματα μπορούν να αποθηκευτούν για πιο πρόσφατη ανάκτηση. Η βελτιωμένη επικοινωνία για τους παραβάτες θα ωφελούσε για πολλούς λόγους τους ίδιους, γιατί θα είχαν καλύτερη επαφή με την οικογένεια και θα διατηρούνταν οι σχέσεις. Τα προγράμματα έχουν

παρουσιάσει οφέλη στην τεχνολογία για την προώθηση της επικοινωνίας μεταξύ των οικογενειών και των παιδιών τους. Η τεχνολογία, και η επικοινωνία, είναι κινητήριες δυνάμεις και μπορούν να παρασύρουν τα άτομα στην εκμάθηση.

Η επανатаκτοποίηση των παραβατών στην κοινωνία είναι σημαντικό όφελος. Η χρησιμοποίηση του Διαδικτύου για την εκμάθηση των παραβατών θα μπορούσε να κρατήσει τους παραβάτες σε επαφή με τον έξω κόσμο. Το Διαδίκτυο παίζει κεντρικό ρόλο στην κοινωνία και διευκολύνει τους παραβάτες να προετοιμαστούν κατάλληλα για την σωστή επανатаκτοποίησή τους μέσα στην κοινωνία.

Οι συνδέσεις ήταν χρήσιμες και έγιναν στην ανάγκη για τις δεξιότητες του διαδικτύου και του υπολογισμού στον εργασιακό χώρο. Εφόσον οι παραβάτες απελευθερώνονται πρέπει να τους δοθούν οι δεξιότητες και τα εργαλεία του διαδικτύου και του υπολογισμού στον εργασιακό χώρο για να συμμετέχουν δημιουργικά στην κοινωνία.

Ένα άλλο όφελος της πρόσβασης διαδικτύου για την εκμάθηση στις φυλακές είναι η συνέχεια της εκπαίδευσης. Όταν οι παραβάτες αρχίσουν μια σειρά από μαθήματα στις νέες τεχνολογίες σε μια φυλακή αλλά μεταφέρονται ή απελευθερώνονται προτού να ολοκληρώσουν τη συγκεκριμένη σειρά μαθημάτων υπάρχει περίπτωση να χαθεί όλη εκπαίδευση αλλά και όλη η εργασία τους.

Η πρόσβαση Διαδικτύου στην on-line διδασκαλία είναι σημαντική γιατί θα μπορούσε να συνεχιστεί η εργασία και η εκπαίδευση σε οποιαδήποτε φυλακή όπου και αν βρίσκεται ο κρατούμενος. Αυτή η συνέχεια θα μείωνε επίσης την ανάγκη για την εργασία μεταξύ των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Αυτό θα σήμαινε λιγότερη καθυστέρηση στους παραβάτες για την συνέχεια της εκμάθησής τους από την στιγμή που θα είχαν εγκατασταθεί μέσα στην επόμενη φυλακή.

Θα παρείχε περισσότερο χρόνο στο προσωπικό που δεν θα επαναλάμβανε τις δοκιμές και τις αξιολογήσεις και να δημιουργήσει τα σχέδια εκμάθησης από την αρχή για τους παραβάτες ενώ επίσης δε θα υπήρχε λόγος να περιμένουν το υλικό που θα στέλνονταν από την αρχική φυλακή. Επίσης οι τρόφιμοι που απελευθερώθηκαν ή απελευθερώνονται θα είναι σε θέση να ολοκληρώσουν την εκμάθησή τους χωρίς να πρέπει να συνεχίσουν σε κάποια εκπαιδευτικά ινστιτούτα που παραδίδουν την ίδια σειρά μαθημάτων.

Συνολικά η πρόσβαση Διαδικτύου στην εκμάθηση θα ήταν πιο ελκυστική στους παραβάτες λόγω της διαλογικής φύσης της. Η on-line εκπαίδευση θα ήταν ένα κίνητρο στη δημιουργία κοινοτήτων μάθησης με κοινούς στόχους, κανόνες δράσης, χρήση

κατάλληλων εργαλείων και ανάλογο καταμερισμό εργασίας. Η χρησιμοποίηση της τεχνολογίας για να μειώσει το στίγμα που συνδέθηκε με «τη μετάβαση στην εκπαίδευση» είναι ένα πραγματικό όφελος.

4.2.3 Τα εμπόδια για την πρόσβαση των κρατούμενων στο Διαδίκτυο για την εκπαίδευση τους στις φυλακές.

Τα εμπόδια στην κατοχή πρόσβασης διαδικτύου για την εκμάθηση στα σωφρονιστικά καταστήματα διαιρούνται ως εξής:

- Έλλειψη γνώσης (σε όλο το προσωπικό).
- Δαπάνες.
- Τοποθέτηση και έλλειψη ικανότητας (υπηρεσία φυλακών).
- Φόβος της κακής χρήσης.
- Έλλειψη ικανότητας (παραβάτες).
- Εγκαταστάσεις.

Η έλλειψη γνώσης σε όλο το προσωπικό είναι ένα σημαντικό εμπόδιο. Υπάρχει η ανησυχία ότι η πλειοψηφία του προσωπικού μέσα στα σωφρονιστικά καταστήματα στερείται την ενημερωμένη γνώση για την ασφαλή πρόσβαση στο διαδίκτυο. Υπάρχει η ανάγκη για καλύτερη ενημέρωση αλλά και εκπαίδευση του προσωπικού στα συστήματα ασφάλειας του διαδικτύου αλλά και στα συστήματα μέσα στην υπηρεσία των φυλακών έτσι ώστε το προσωπικό να είναι σε θέση να καταλάβει τους πραγματικούς κινδύνους που υπάρχουν. Είναι σημαντικό οι υπάλληλοι να έχουν την γνώση και να προλαβαίνουν τον κίνδυνο όταν το διαδικτυακό σύστημα χρησιμοποιείται από τους κρατούμενους και γίνεται κακή χρήση.

Οι δαπάνες είναι ένα πρακτικό εμπόδιο στην κατοχή πρόσβασης διαδικτύου στα σωφρονιστικά καταστήματα και φυσικά ο πιο σημαντικός παράγοντας είναι το κόστος. Πολλοί εξέθεσαν την άποψη ότι υπάρχει μια έλλειψη εξοπλισμού ή εξοπλισμός ξεπερασμένης τεχνολογίας. Οι δαπάνες είναι μέγιστες στα σωφρονιστικά καταστήματα.

Η τοποθέτηση και έλλειψη ικανότητας στην υπηρεσία των σωφρονιστικών καταστημάτων είναι ένα πρακτικό εμπόδιο αφού έχει θεωρηθεί ότι το προσωπικό δεν

έχει ικανοποιητικές δεξιότητες στις νέες τεχνολογίες (ICTs) όπως και το υπάρχον εκπαιδευτικό προσωπικό. Αυτή η έλλειψη ικανότητας αποτελεί εμπόδιο στην εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στις φυλακές. Επίσης υπάρχει η άποψη ότι το προσωπικό διαφωνεί γιατί πρέπει να δίνονται περισσότερες ευκαιρίες στους παραβάτες να βελτιωθούν από ότι στους ίδιους.

Αυτή η έλλειψη κατανόησης και δυσαρέσκειας πρέπει να λυθεί και το ζήτημα της πρόσβασης να εξεταστεί αποτελεσματικά. Η έλλειψη κατανόησης για τη σημασία της εκπαίδευσης πρέπει να ξεπεραστεί. Επίσης ο αργός ρυθμός με τον οποίο πραγματοποιούνται οι αλλαγές στα σωφρονιστικά καταστήματα είναι σημαντικό ζήτημα. Η χρηματοδότηση παρέχεται για βραχυπρόθεσμη εργασία και δεν μπορεί να παρέχει εκπαίδευση και διδασκαλία στους παραβάτες.

Ένα άλλο σημαντικό εμπόδιο ήταν ο φόβος της κακής χρήσης. Ο φόβος αυτός δεν αφορούσε τι μπορεί να κάνει το διαδίκτυο αλλά έχει σχέση με την παιδοφιλία και την πορνογραφία στο διαδίκτυο. Θεωρήθηκε κατά κάποιο τρόπο ότι οι παραβάτες που είχαν κάνει κακή χρήση της τεχνολογίας σε σχέση με το έγκλημά τους είναι απαγορευτικό να διδάξουν λόγω των γνώσεων τους αλλά και να κάνουν χρήση. Θα πρέπει να γίνεται αποτελεσματικός έλεγχος και να εξασφαλίζει ακίνδυνη πρόσβαση. Υπάρχει φόβος ότι με την πρόσβαση στο διαδίκτυο θα προτρέψει τους παραβάτες να αναπτύξουν τις «κακές συνήθειες» όπως είναι η πορνογραφία, δεδομένου ότι το τρέχον κλίμα θα ήταν πολύ ύποπτο της χρησιμοποίησης του Διαδικτύου (που βλέπει ως προνόμιο) και θα έτεινε να το αναμείνει για να δεν χρησιμοποιηθεί σωστά. Για να λειτουργήσει σωστά το σύστημα και να είναι επιτυχές πρέπει να γίνει με τη συνεργασία όλου του προσωπικού στις σωστές τοποθετήσεις ώστε να αποφεύγεται κάθε ύποπτο όταν χρησιμοποιείται το διαδίκτυο.

Υπάρχει η ανησυχία ότι η επικοινωνία μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου θα χρησιμοποιούνταν κατ' άσχημο τρόπο και ότι οι αποτελεσματικές διαδικασίες ασφαλείας θα πρέπει να είναι σε ισχύ για να περιορίσουν το περιεχόμενο και τον τύπο του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, των μηνυμάτων που θα μπορούσαν να σταλούν και να παραληφθούν. Υπάρχει η ανησυχία ότι το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο θα υπερφόρτωνε το υπάρχον σύστημα, και ότι ο ηλεκτρονικός έλεγχος δεν θα ήταν αποτελεσματικός να εξαλείψει κάθε ιό ή άλλες δυσκολίες.

Υπάρχουν επίσης ανησυχίες ότι οι παραβάτες έχουν περισσότερη γνώση από το προσωπικό σχετικά με τη χρησιμοποίηση και την εκμετάλλευση του διαδικτύου, ειδικά εκείνοι που έχουν καταδικαστεί ή έχουν σχέση με την απάτη και την παιδοφιλία. Τέλος

υπάρχει ο φόβος ότι οι παραβάτες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν τα δίκτυα μέσω των οποίων θα μπορούσαν να έρθουν σε επαφή με άλλους παραβάτες και ότι θα μπορούσαν να έρθουν σε επαφή με τα θύματά τους.

Ένα άλλο εμπόδιο στην εκμάθηση είναι η έλλειψη ικανότητας των παραβατών οι οποίοι έχουν ελάχιστη επαφή με τις νέες τεχνολογίες (ICTs) και δεν θα μπορέσουν να κάνουν χρήση του διαδικτύου.

Τέλος πρακτικό εμπόδιο γύρω από την εκμάθηση διαδικτύου είναι η εκμάθηση στο κελλί. Οι περισσότεροι παραβάτες ζουν σε κοινά κελλιά και έτσι οποιαδήποτε σταθερή παροχή θα είχε ένα κοινό στοιχείο και θα ήταν δύσκολο να πραγματοποιηθεί.

Θεωρήθηκε ότι στο κελλί η εκμάθηση είναι μια επιλογή και πρέπει να στηριχτεί στην υπάρχουσα εκπαίδευση ή πρέπει να επιτρέψει την ευελιξία της επιλογής έτσι ώστε κάποιος μπορεί να παρευρεθεί στην εργασία την ημέρα και να μελετά το βράδυ και τα Σαββατοκύριακα.

4.2.4 Τα κύρια εμπόδια για την αποτελεσματική διδασκαλία και εκπαίδευση των νέων τεχνολογιών στις φυλακές;

Οι απαντήσεις προσδιόρισαν πολλά διαφορετικά εμπόδια, που έχουν εναρμονιστεί σε πέντε κατηγορίες, ως εξής:

- Χρήματα
- Προσωπικό
- Πρόσβαση
- Τα αποτελέσματα των εξωτερικών πιέσεων και
- MEDIA και κοινή γνώμη.

Η έλλειψη χρημάτων για την εκπαίδευση είναι μεγάλο εμπόδιο, ειδικά για χώρες όπου οι προϋπολογισμοί είναι χαμηλοί και οι δεξιότητες για το πρόγραμμα σπουδών ζωής περιορισμένο.

Στο προσωπικό υπάρχουν ελλείψεις για παράδειγμα οι παραβάτες δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση επειδή δεν υπάρχει προσωπικό να τους παρακολουθεί και να τους έχει σε συνοδεία. Υπάρχουν επίσης ζητήματα γύρω από το προσωπικό που

δεν εκπαιδεύεται αρκετά ή κατάλληλα. Οι δάσκαλοι με τα συγκεκριμένα προσόντα στα ειδικά θέματα τεχνολογίας είναι ιδιαίτερα λίγοι στον αριθμό. Στο προσωπικό αυτήν την περίοδο δεν παρέχεται αρκετός χρόνος για κατάρτιση.

Συνολικά έχει θεωρηθεί ότι δεν υπάρχει αρκετή επικοινωνία σε ολόκληρη την υπηρεσία των φυλακών, γιατί δεν υπάρχει καθόλου επίπεδο. Αν και λειτουργώντας στην ίδια υπηρεσία οι διαφορετικοί ρόλοι και οι απαραίτητες εκβάσεις του προσωπικού οδηγούν συχνά σε συγκρουόμενες συμπεριφορές.

Στην πρόσβαση οι τάξεις και οι περιοχές εκπαίδευσης δεν είναι συχνά συμβάλλουσες στην εκμάθηση. Οι πόροι και οι εγκαταστάσεις σε πολλά σωφρονιστικά καταστήματα είναι παλιά και περιορισμένα και δεν υπάρχει συχνά αρκετός ανεφοδιασμός. Ένα μεγάλο εμπόδιο φαίνεται να είναι η έλλειψη προτεραιότητας που δίνεται στην εκπαίδευση στη φυλακή.

Οι διαφορετικές κατηγορίες φυλακών έχουν και διαφορετική μεταχείριση ζητημάτων πρόσβασης σε σχέση με την περιοχή στην οποία βρίσκονται. Η πρόσβαση στην εκμάθηση για τους παραβάτες επηρεάζεται επίσης από τη μεταφορά τους σε άλλες φυλακές ή την επανατακτοποίηση τους. Η βελτίωση των δεξιοτήτων δεν είναι μια υποχρεωτική δραστηριότητα και επομένως ο καθένας αποφασίζει για την εκπαίδευση που θέλει να λάβει. Αυτό μπορεί να σημάνει ότι η εργασία δεν θα είναι ικανή να ολοκληρωθεί, τα προσόντα θα λείπουν και οι ευκαιρίες για προόδο των παραβατών θα είναι περιορισμένες. Η ευκαιρία στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση των νέων τεχνολογιών θα προσφέρουν στους παραβάτες και την ευκαιρία στην απελευθέρωση. Ένα άλλο εμπόδιο είναι η έλλειψη πρόσβασης στο Διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Το συμπέρασμα είναι ότι ως βασικό εμπόδιο η υπηρεσία των φυλακών δεν εμφανίζεται να αναγνωρίζει τη σημασία του διαδικτύου στην εκμάθηση.

Συχνά η εκπαίδευση των νέων τεχνολογιών αλλά και της on-line διδασκαλίας για να είναι αποτελεσματική και επικοδομητική, πρέπει να βρίσκεται σε συνεργασία με όλους τους τομείς της υπηρεσίας των σωφρονιστικών καταστημάτων (και αντίστροφα), ώστε να εξεταστούν ζητήματα όπως τα προβλήματα ναρκωτικών ή οικογενειακές ανησυχίες.

Ένα άλλο εμπόδιο είναι ότι οι παραβάτες έχουν μια αίσθηση απόγνωσης και αλλοτρίωσης από το «εκπαιδευτική κουλτούρα» και ανησυχούν, με τα εξωτερικά ζητήματα όπως η διατήρηση των οικογενειακών τους σχέσεων καθώς επίσης και των επικείμενων δοκιμών και προσπαθειών για την επανένταξή τους στην κοινωνία.

Τέλος ο φόβος των μέσων ενημέρωσης και της κοινής γνώμης ότι με την επικείμενη πρόσβαση των παραβατών στο διαδίκτυο και της χρήσης του από αυτούς τα εγκλήματα μπορεί να διαπράττονται σε μεγαλύτερο βαθμό μέσα στα σωφρονιστικά καταστήματα.

4.2.5 Η κατανόηση της διδασκαλίας των νέων τεχνολογιών (ICTs).

Θεωρήθηκε ότι ένας οδηγός θα ήταν χρήσιμος σχετικά με την ανάγκη για καλύτερευση του συστήματος στα σωφρονιστικά καταστήματα σε θέματα εξοπλισμού με την βοήθεια βέβαια της τεχνολογίας. Αυτός ο οδηγός θα ήταν χρήσιμος στο εκπαιδευτικό προσωπικό καθώς επίσης και στο προσωπικό των σωφρονιστικών καταστημάτων.

Τα κύρια θέματα αυτού του οδηγού περιλαμβάνουν:

- Δαπάνες - τι μπορεί να επιτευχθεί με την χρηματοδότηση σε όλες τις κατηγορίες των σωφρονιστικών καταστημάτων.
- Οποιοιδήποτε πρόσθετοι περιορισμοί ή περιορισμοί που εφαρμόζονται για τις διαφορετικές κατηγορίες σωφρονιστικών καταστημάτων.
- Παραδείγματα της ορθής πρακτικής on-line και ηλεκτρονικής εκπαίδευσης στα σωφρονιστικά καταστήματα.
- Χαρτογράφηση του οδηγού πώς γίνεται η χρήση των νέων τεχνολογιών (ICTs), on-line εκμάθηση και εκπαίδευση υπολογιστών και πώς μπορεί να επηρεάσει τις διάφορες περοχές π.χ. ασφαλέστερη επιτήρηση, φυλετική ισότητα, προώθηση υγείας κ.λπ.
- Σαφέστερες πληροφορίες για την πολιτική των σωφρονιστικών καταστημάτων σχετικά με την πρόσβαση και τα μέτρα ελέγχου των ICTs.

Επίσης υπάρχει αναφορά και πληροφορίες για το ποια τεχνολογία είναι διαθέσιμη σε κάθε σωφρονιστικό κατάστημα σε εθνικό και περιφερειακό δίκτυο.

Εκτός από έναν οδηγό προτάθηκε να δημιουργηθεί μια βάση δεδομένων για να περιλάβει τα επίπεδα προσόντων και διαγωνισμών και το μέσο χρόνο της παράδοσης.

Προτάθηκε επίσης ότι θα ήταν πραγματικά χρήσιμο να γινόταν μια επίδειξη του εξοπλισμού των νέων τεχνολογιών (ICTs) στα διάφορα σωφρονιστικά καταστήματα. Να ελεγχθούν τα κύρια οφέλη που μπορεί να προσφέρει η χρήση των νέων τεχνολογιών

στην ενεργή μάθηση και στη σε βάθος επεξεργασία της πληροφορίας και επικοινωνίας και πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα εσωτερικό των σωφρονιστικών καταστημάτων.

4.3 Τεχνολογία και εκπαιδευτική ικανότητα στα σωφρονιστικά καταστήματα.

4.3.1 Εκπαίδευση στο σωφρονιστικό σύστημα

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση είναι ένα σημαντικό μέρος του ποινικού δικαστικού συστήματος για αρκετά από εκατό έτη. Ο στόχος ήταν πάντα να κοινωνικοποιηθούν οι τρόφιμοι και να τους δοθούν οι δεξιότητες έτσι ώστε θα είχαν τη δυνατότητα να διαχειριστούν στις ζωές τους και να αποφύγουν τη νέα εγκληματικότητα. Από το 1700 και το 1800, σε πολλούς τρόφιμους παρασχέθηκαν κατάρτιση και εκπαίδευση με διαφορετικούς τρόπους. Στο 1700 οι φυλακές έδιναν ιδιαίτερη έμφαση στις οδηγίες. Στο τέλος του 1800, νέοι κανονισμοί για την εκπαίδευση εκδόθηκαν. Ο κύριος στόχος τους ήταν για κάθε σχολικής ηλικίας τρόφιμο να ολοκληρώνει την εκπαίδευσή του.

Σε πολλές χώρες η διοίκηση φυλακών έχει μερικά στοιχεία σχετικά με τη σφαιρική οργάνωση των φυλακών. Αυτό αφορά μερικές φορές τη βασική εκπαίδευση και την εκπαίδευση στις φυλακές, και περιλαμβάνει τις εθνικές στατιστικές, αριθμός κατηγοριών, εκπαιδευτών, προϋπολογισμού, και επιπέδων εκπαίδευσης. Στο διεθνές επίπεδο κανένα στοιχείο δεν είναι διαθέσιμο για την εκπαίδευση, και οι δημοσιεύσεις του ιδρύματος της ΟΥΝΕΣΚΟ για τις στατιστικές δεν έχουν αναφέρει την εκπαίδευση στη φυλακή.

Σε πολλές χώρες, ο εθνικός προϋπολογισμός για το σύστημα φυλακών είναι τόσο αδύνατος που δεν υπάρχουν αρκετά χρήματα για τα τρόφιμα, την ιατρική βοήθεια και άλλες βασικές ανάγκες. Η εκπαίδευση και μη τα προγράμματα βασικής εκπαίδευσης είναι δύσκολο να οργανωθούν στις επιβαρυνμένες φυλακές. Σχεδόν σε όλες τις περιοχές του κόσμου, οι φυλακές είναι επιβαρυνμένες:

**Ποσοστό επαγγέλματος φυλακών (σε %)
έναντι της ικανότητάς τους (100%):**

Μπαρμπάντος	343
Βέλγιο	127.1
Μπαγκλαντές	288
Βραζιλία	157.69
Καναδάς	95
Ινδία	136
Ιρλανδία	94.5
Κένυα	343.7
Μαρόκο	155
Πορτογαλία	121.8
Νότια Αφρική	164
Σουηδία	106
Ταϊλάνδη	151
ΗΠΑ	108.5

Πηγή: Διεθνές κέντρο μελετών φυλακών

Σε πολλές φυλακές μόνο μερικά δωμάτια είναι διαθέσιμα για την εκπαίδευση, και μερικές φορές χωρούν μέχρι και 1.000 τροφίμους!

Η εκπαίδευση φυλακών δεν είναι, προφανώς μια από τις κορυφαίες προτεραιότητες. Εάν, οι φυλακές οργάνωναν τις σχολικές τάξεις, τα εργαστήρια κατάρτισης, τις θέσεις για την έκφραση και μια μεγάλη βιβλιοθήκη για τις εκατοντάδες των ανθρώπων θα αποτελούσαν την παγκόσμια πηγή εκπαίδευσης.

Εάν 500 ή 1.000 τρόφιμοι μπορούσαν να ασκήσουν το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση, η αρχιτεκτονική των παλαιών και νέων φυλακών θα ήταν διαφορετική. Θα υπήρχαν πραγματικά σχολικά κτίρια μέσα στη φυλακή.

Η έλλειψη στοιχείων όσον αφορά την εκπαίδευση οφείλεται στο γεγονός ότι, σε πολλές περιπτώσεις, η εκπαίδευση οργανώνεται (εάν οργανώνεται καθόλου) από τους εθελοντές που έχουν «την άδεια» να πηγαίνουν μέσα στη φυλακή και να οργανώνουν μερικές «εκπαιδευτικές δραστηριότητες». Στις φυλακές όπου το στοιχείο όσον αφορά τη βασική εκπαίδευση και την εκπαίδευση είναι διαθέσιμο, ενδιαφέρεται μόνο για την ποσότητα και την περιγραφή των προτεινόμενων δραστηριοτήτων.

Οι ποιοτικές προσεγγίσεις, το κίνητρο των αρχαρίων, η πρόοδος του τροφίμου και το αίτημα για την εκπαίδευση δεν αναφέρονται.

Η συχνή μεταφορά των τροφίμων από μια φυλακή σε άλλη οδηγεί επίσης σε μια έλλειψη συμμετοχής και επιτυχίας, όπως και απουσία στην αξιολόγηση της εκμάθησης

των ευκαιριών. Σε μερικές χώρες (όπως το Βέλγιο), οι κατάλογοι αναμονής για συμμετοχή στην εκπαίδευση μέσα στα σωφρονιστικά καταστήματα έχει αυξηθεί εντυπωσιακά.

Σύμφωνα με τη σύνοψη παγκόσμιων φυλακών, υπάρχουν 400.000 άνθρωποι στη φυλακή, σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Από αυτούς, 22.000 είναι γυναίκες, 6.000 είναι νέοι και περίπου 95.000 είναι αλλοδαποί.

Στη Γαλλία στο έτος 2000, 30.344 τρόφιμοι έχουν ακολουθήσει μια σειρά μαθημάτων: 6.651 στη βασική εκπαίδευση, 10.947 στο επίπεδο σχολείου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 11.827 στο δευτεροβάθμιο επίπεδο και 628 στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. (Το σύνολο των τρώφιμων ήταν 49.718 τρώφιμοι). Επίσης, 2.900 παρακολουθημένες τρώφιμοι σειρές μαθημάτων ταχυδρομικώς

Στη Ρωσία υπάρχουν 877.100 τρώφιμοι (χωρίς εκείνους που είναι κάτω από τα μη-περιοριστικά μέτρα) οι φυλακισμένοι που έχουν φθάσει στην ηλικία τριάντα και δεν έχουν τη βασική εκπαίδευση εγγράφονται στις υποχρεωτικές σειρές μαθημάτων εκπαίδευσης. Διάφορες περιοχές της χώρας επιλύουν επιτυχώς τις ερωτήσεις σχετικά με τις συμπληρωματικές και σειρές μαθημάτων αλληλογραφίας: περισσότεροι από 1.000 άνθρωποι από 28 εδαφικά όργανα σωφρονιστηρίων του ρωσικού Υπουργείου δικαιοσύνης παίρνουν τις σειρές μαθημάτων σε 25 δευτεροβάθμια και υψηλότερα επαγγελματικά εκπαιδευτικά όργανα. Το 1999, 20 φυλακισμένοι δικαιολόγησαν τις προτάσεις επιχειρησιακών σχεδίων τους κάτω από «πώς να αρχίσουν το επιχειρησιακό πρόγραμμά σας» τα σωφρονιστικά όργανα του Υπουργείου δικαιοσύνης που το ποινικό εκτελεστικό σύστημα έχει 522 επαγγελματικές σχολές και τμήματα, όπου περισσότεροι από 82.000 φυλακισμένοι λαμβάνουν την επαγγελματική κατάρτιση και περισσότεροι από 4.000 προσωπικό και εκπαιδευτικοί εφαρμοσμένης μηχανικής απασχολούνται καθώς επίσης και 445 σχολεία και γραφεία διαβουλεύσεων εκμάθησης όπου περίπου 57.000 φυλακισμένοι που έχουν ανάγκη από βασική γενική εκπαίδευση διδάσκουν από περισσότερους από 3.000 δασκάλους.

Οι εθνικές στατιστικές όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης των τρώφιμων είναι σπάνιες και δύσκολο να μετρηθούν: ο καθορισμός της εκπαίδευσης στη φυλακή καλύπτει τις διαφορετικές αντιλήψεις και τις προσεγγίσεις όπως η επαγγελματική κατάρτιση, βασική εκπαίδευση, μη βασική εκπαίδευση. Οι δράστες είναι διαφορετικοί και περιλαμβάνουν τους εκπαιδευτές από το Υπουργείο Παιδείας, τους κοινωνικούς λειτουργούς, τις εκκλησίες και τους εθελοντές.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο τρώφινων είναι συνήθως χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο. Παραδείγματος χάριν στη φυλακή του Νόργουιτς στην Αγγλία, 70% των τρώφινων έχουν στο καλύτερα τελειωμένο σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στην Πορτογαλία, 59% των τρώφινων είχαν μόνο μια εκπαίδευση σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη Ρουμανία, οι μισοί από τους φυλακισμένους είναι αναλφάβητοι ή δεν έχει τελειώσει το σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο κράτος του Σάο Πάολο στη Βραζιλία, 75% των ατόμων δεν έχουν ολοκληρώσει το σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτή η κατάσταση επιβεβαιώνει την ανάγκη για τα προγράμματα εκπαίδευσης στις φυλακές.

Το θέμα των «νέων» τεχνολογιών είναι επίσης σημαντικό: η e-εκμάθηση είναι το σύμβολο της επικοινωνίας αγγελιών νεωτερισμού αλλά είναι επίσης δύσκολο να οργανωθεί στη φυλακή λόγω δαπανών του υλικού και των μέτρων ασφάλειας.λπ.

Υπάρχει μια ευρεία συναίνεση ότι η εκπαίδευση είναι μεταξύ των καλύτερων τρόπων για να αναπτυχθεί ευρέως το άτομο και η κοινωνία. Είναι σημαντικής σπουδαιότητας ότι καθένας θα έχει τις ίσες ευκαιρίες να επιτύχει τους στόχους που έχει θέσει. Γενικά αυτές οι ευκαιρίες είναι τόσο σημαντικές για τους τρώφimus όσο και για τον πληθυσμό. Ο αρχικός στόχος των σχολείων εξάλλου μας μαθαίνει και την ικανότητα της ανάπτυξης.

Τα συστήματα ασύγχρονης συνεργασίας είναι αυτά που έχουν γνωρίσει τη μεγαλύτερη προς το παρόν διάδοση αφού προηγούνται χρονολογικά των συστημάτων σύγχρονης συνεργασίας και προσφέρουν στους χρήστες τους μεγαλύτερη ευελιξία στη διαχείριση του διαθέσιμου χρόνου τους. Αντίθετα, τα συστήματα σύγχρονης συνεργασίας – και κυρίως αυτά που υποστηρίζουν τη συνεργασία από απόσταση – προσφέρουν στους χρήστες τους νέες πρωτόγνωρες δυνατότητες εκμηδενίζοντας πρακτικά τις αποστάσεις και τις χωρικές δυσχέρειες στην ανθρώπινη επικοινωνία και συνεργασία. Στο σημείο αυτό πρέπει εντούτοις να παρατηρήσουμε ότι τα συστήματα αυτά στηρίζονται στην προϋπόθεση ότι οι χρήστες τους έχουν διάθεση να συνεργαστούν. Όμως στηνπραγματικότητα οι σχέσεις μεταξύ ατόμων στον χώρο εργασίας και μάθησης δεν είναι ποτέ απλά συνεργασιακές. Οι στόχοι συνεργατών είναι συχνά σε αντίθεση, τα κίνητρα δε των πράξεων τους μπορεί να είναιδύσκολο να μοντελοποιηθούν στα πλαίσια ενός πληροφορικού συστήματος. Όταν μάλιστα το συνεργατικό σύστημα στοχεύει στην εκπαιδευτική διαδικασία τότε τα οφέλη μπορεί να είναι πολλαπλά αλλά και τα προβλήματα σχεδίασης αποτελεσματικών συστημάτων είναι ποικίλα και πολλές φορές δυσεπίλυτα.

Στη Νορβηγία για παράδειγμα η εκπαίδευση στο σωφρονιστικό σύστημα είναι ένα μέρος του τοπικού εκπαιδευτικού συστήματος. Προφανώς αυτή η κατάρτιση προσπαθεί να κρατήσει το επίπεδο με την ποιότητα και την ανάπτυξη στην εκπαίδευση. Όπως αναφέρεται σε μια αρχή στη Νορβηγία ότι κάποιος δεν θα μπορεί να χάσει τα δικαιώματα στις προσφορές υπηρεσιών της κοινωνίας επειδή καταδικάζεται σε φυλάκιση. Υποβάλλει επίσης αίτηση και έχει το δικαίωμα να παρακολουθήσει το σχολείο. Ο καθένας έχει το δικαίωμα στην πρωτοβάθμια και χαμηλότερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με το νορβηγικό εκπαιδευτικό νόμο

Τα πρόσωπα που έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια και χαμηλότερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχουν επίσης το δικαίωμα σε ένα τριτοβάθμιο ανώτερο ίδρυμα - εκπαίδευση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον, οι ενήλικοι που γεννήθηκαν πριν από την 1η Ιανουαρίου 1978 και που έχουν ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευσή τους, αλλά που δεν έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη - δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έχουν το δικαίωμα να συνεχίσουν. Τα πρόσωπα που δεν έχουν το δικαίωμα σε μια ανώτερη - δευτεροβάθμια εκπαίδευση μπορούν υπό τους πρόσθετους όρους να αξιολογήσουν τις απλές ικανότητές τους.

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι η ζητούμενη εκπαίδευση στις σωφρονιστικές υπηρεσίες και αυτό έχει επίσης τις επιπτώσεις του στους τρόφιμους των φυλακών.

Παρά την ετερογένεια μεταξύ του πληθυσμού των φυλακών είναι γνωστό γεγονός ότι πολλοί από τους ανθρώπους εκτελούν τις ποινές φυλάκισης έχουν συχνά ένα ανεπαρκές εκπαιδευτικό υπόβαθρο. Ένα έγγραφο από το 2006 που δημοσιεύεται από τον κυβερνήτη κάποιων νομών της Νορβηγικής κυβέρνησης δείχνει ότι 7% των τρόφιμων δεν έχουν ολοκληρώσει την εκπαίδευση σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, 38% των τρόφιμων έχουν το σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ως υψηλότερη ολοκληρωμένη εκπαίδευσή τους, έναντι 19.5% του νορβηγικού πληθυσμού. Σχεδόν 84% των τρόφιμων κάτω από 25 ετών δεν έχουν ολοκληρώσει οποιαδήποτε ανώτερη εκπαίδευση- δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία αυτά υπάρχει κατά μέσον όρο πολύ χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στις ίδιες εκθέσεις του εγγράφου η πλειοψηφία των τρόφιμων θέλει να συμμετέχει στην εκπαίδευση. Αυτό που απαιτούν οι τρόφιμοι είναι η ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μια έρευνα από το 2004 διαπίστωσε ότι περίπου οι μισοί από τους τρόφιμους με μια εκπαιδευτική φιλοδοξία θέλουν την επαγγελματική κατάρτιση. Ένα ετήσιο έγγραφο που δημοσιεύεται από τον κυβερνήτη της Νορβηγικής κυβέρνησης για την εκπαίδευση και την κατάρτιση στο σωφρονιστικό σύστημα δείχνει

ότι υπάρχει μια αύξηση των σχολείων που προσφέρουν την επαγγελματική κατάρτιση στους τροφίμους.

4.3.2 ICTs στην εκπαίδευση φυλακών.

Η κατάρτιση στο σωφρονιστικό σύστημα πρέπει δεδομένου ότι σε ένα σημείο είναι στο ίδιο επίπεδο με τη συνηθισμένη εκπαίδευση, χρησιμεύει και είναι κατάλληλο για τον ανώτερη - δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή τριτοβάθμια εκπαίδευση, εργασία και κατάρτιση της καθημερινής ζωής.

Αυτό μπορεί μετά βίας να επιτευχθεί χωρίς τη γνώση και την ικανότητα στις νέες τεχνολογίες (ICTs). Είναι ένα γεγονός ότι σήμερα οι ICTs ενσωματώνονται σε όλους τους τομείς των επαγγελματικών και κοινωνικών πρακτικών μας.

Οι προκλήσεις μέσα στο πλαίσιο της εκπαίδευσης στο σωφρονιστικό σύστημα αφορούσαν τις νέες τεχνολογίες (ICTs).

Σε γενικό επίπεδο υπάρχουν τέσσερις τομείς των προκλήσεων μέσα στις πολιτικές των νέων τεχνολογιών (ICTs):

- Υποδομή
- Ανάπτυξη ικανότητας
- Ψηφιακοί εκπαιδευτικοί πόροι
- Έργο έρευνας και ανάπτυξης

Η χρήση των νέων τεχνολογιών (ICTs) στην εκπαίδευση μέσα στο σωφρονιστικό σύστημα περιλαμβάνουν επίσης άλλες εκτιμήσεις. Αφ' ενός, οι νέες τεχνολογίες (ICTs) είναι ένα φυσικό και απαραίτητο μέρος μιας σύγχρονης εκπαίδευσης. Αφ' ετέρου, η εκτέλεση της πρότασης αναγκάζει τους τροφίμους να έχουν διαφορετικούς βαθμούς περιορισμών στις επικοινωνίες τους λόγω των ανησυχιών ασφάλειας. Οι νέες τεχνολογίες (ICTs) μπορούν να είναι μια πρόκληση στις απαιτήσεις για την ασφάλεια. Σε έναν ορισμένο βαθμό αυτό μπορεί να καταστήσει μερικούς από τους τροφίμους να μην είσαι σε θέση να συμμετάσχουν στην αποκαλούμενη «ψηφιακή ηλικία» και να αναπτύξουν τις δεξιότητες που απαιτούνται για να χειριστούν μια ζωή στην ελευθερία τους με τους ίδιους όρους με άλλους πολίτες σχετικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών (ICTs). Οι ψηφιακές δεξιότητες συσχετίζονται όχι μόνο με τις επίσημες

δεξιότητες μέσα στους ειδικούς τομείς. Είναι επίσης μια ικανότητα χρήσιμη και απαραίτητη για την κοινωνική ικανότητα.

Για να συνοψίσουμε - μια σημαντική πρόκληση που εξετάζεται εδώ, είναι η ασφάλεια. Συγκεκριμένα, πώς μπορεί να ενσωματωθεί η χρήση των νέων τεχνολογιών (ICTs) λόγω των ανησυχιών ασφαλείας.

Η παράγραφος 3 της νορβηγικής κυβέρνησης για την εκτέλεση του νόμου προτάσεων καθορίζει ότι η αντίδραση πρέπει να είναι δικαιολογημένη από άποψη ασφαλείας. Οι φυλακές πρέπει ως εκ τούτου να είναι σε θέση να ελέγξουν ότι οι τρόφιμοι δεν προγραμματίζουν εγκληματικές δραστηριότητες ή καταστρεπτικές ενέργειες για την κοινωνία ενώ βρίσκονται στη φυλακή. Κατά συνέπεια μια θεμελιώδης αρχή όσον αφορά τις ανησυχίες ασφαλείας στις επικοινωνίες ενός τρόφιμου με την παγκόσμια εξωτερική όψη όπως είναι το διαδίκτυο είναι ότι η φυλακή πρέπει να είναι σε θέση να ελέγχει τους τροφίμους και να παρέχει ένα δίκτυο ασφαλείας.

Οι κανόνες διατυπώνονται σύμφωνα με τις ίδιες αρχές για τις επισκέψεις, τις επιστολές την αλληλογραφία, και τα τηλεφωνήματα. Η χρήση του Διαδικτύου ή άλλης ηλεκτρονικής επικοινωνίας πρέπει να είναι ρυθμισμένη στην εκτέλεση του νόμου προτάσεων με τις σχετικές οδηγίες, και πρέπει να δίνονται πρόσθετοι κανόνες για τη χρήση του εξοπλισμού σχετικά με την εκπαίδευση.

4.3.3 Το πρόγραμμα «κατάρτισης υποστήριξης δικτύων».

Το πρόγραμμα στρέφεται στην επέκταση των εκπαιδευτικών προσφορών για τη βασική εκπαίδευση και για την τριτοβάθμια εκπαίδευση μέσω της χρήσης της μακρινής οδηγίας/της δίκτυο-υποστηριγμένης οδηγίας. Ο στόχος του προγράμματος είναι να καθιερωθεί μια μόνιμη μακρινή εκπαιδευτική προσφορά/μια δίκτυο-υποστηριγμένη οδηγία για όλους τους τρόφιμους στις φυλακές χαμηλής-ασφαλείας (ανοικτές φυλακές) και για όλους τους σπουδαστές στις ακόλουθες κατηγορίες.

Η κεντρική διοίκηση των νορβηγικών σωφρονιστικών υπηρεσιών, για παράδειγμα κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, έχει δώσει τη συγκατάθεσή της στη χρήση του Διαδικτύου και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για τα σχολεία στις φυλακές υψίστης ασφαλείας. Οι προκλήσεις ασφαλείας συνδέονται πρώτιστα με τις επικοινωνίες μέσω των δίκτυο-υπηρεσιών, για παράδειγμα το Διαδίκτυο, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Η χρήση ενός PC χωρίς την σύνδεση δικτύων δεν είναι μεγάλος κίνδυνος ασφαλείας όμως

από την άλλη δεν παρέχει καμία δυνατότητα επικοινωνίας. Εντούτοις είναι δυνατό για τους τρόφιμους να εξοπλίσουν τα PC με εξοπλισμό ώστε να επικοινωνούν κατά τρόπο παράνομο, και το οποίο καθιστά απαραίτητο τον έλεγχο στη χρήση ενός PC χωρίς σύνδεση δικτύων. Στο πρόγραμμα που τιτλοφορείται «εύκαμπτη κατάρτιση για τους τρόφιμους» παεριγράφεται η χρήση των νέων τεχνολογιών (ICTs) από τέσσερα σχολεία για να ενισχύσει τις εκπαιδευτικές προσφορές τους στους σπουδαστές. Η έκθεση δείχνει ότι η τεχνολογία έγινε ένα όργανο για την ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης και της ικανότητας και μια πηγή κινήτρου για διάφορους τρόφιμους. Επισήμανε επίσης εάν οι σπουδαστές στις φυλακές πρόκειται να λάβουν μια πλήρως επαρκή εκπαιδευτική κατάρτιση, πρέπει η χρήση του Διαδικτύου πρέπει να είναι ένα μέρος της εκπαίδευσης.

Μεγάλο ενδιαφέρον για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρουσιάζουν τα εξειδικευμένα περιβάλλοντα που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία και τη μάθηση. Η καθιέρωσή τους όμως εξαρτάται από πολλές παραμέτρους που αφενός σχετίζονται με την τεχνολογία και αφετέρου με κοινωνικές διαστάσεις. Οι τεχνολογικές διαστάσεις αφορούν τόσο την ταχύτητα των δικτύων που πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μην δυσχεραίνεται η μεταφορά του απαραίτητου για την επικοινωνία όγκου δεδομένων όσο και την αρχιτεκτονική των διαφόρων συστημάτων που πρέπει να είναι ανοικτή όχι μόνο ως προς τις δυνατότητες αλλά και το περιεχόμενο, τους μηχανισμούς ελέγχου πρόσβασης κλπ.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι σχετικές με την ασφάλεια και παιδαγωγικές προκλήσεις που συνδέονται με τη χρήση ICT/Internet στις σωφρονιστικές εγκαταστάσεις, ένα κεντρικό φόρουμ έχει καθιερωθεί για τον τομέα ICT που αποτελείται από τους αντιπροσώπους από τις εκπαιδευτικές αρχές και το σωφρονιστικό σύστημα. Η επιτροπή, μεταξύ άλλων, θα αξιολογήσει τις τεχνολογικές εξελίξεις και βάσει μιας σχετικής με την ασφάλεια προοπτικής θα υποβάλει τις προτάσεις για τις τεχνικές βελτιώσης και τις απλοποιήσεις. Αυτή τη στιγμή αυτή η λύση έχει εφαρμοστεί σε 4 νορβηγικές φυλακές, και η πρόθεση πρόκειται να εισαγάγει τη λύση σε όλες τις νορβηγικές φυλακές. Το υπουργείο θα συνεχίσει να παρακολουθεί αυτό το πρόγραμμα προκειμένου να αξιολογηθεί η ανάγκη για τις περαιτέρω προσπάθειες σε αυτήν την περιοχή.

4.4 Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.). Τηλεματική δικτύωση και προγράμματα Πληροφορικής.

Οι δομές της δια βίου εκπαίδευσης αποτελούν τους βασικούς μηχανισμούς διάχυσης ανθρώπινου κεφαλαίου τις τελευταίες δεκαετίες. Μια από τις σημαντικότερες αλλαγές που παρατηρεί κανείς στο χώρο της εκπαίδευσης είναι η στροφή προς την εκπαίδευση ενηλίκων που αποτελεί σήμερα κοινωνική αναγκαιότητα.

Τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.) αποτελούν μια φιλόδοξη προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση η οποία υλοποιείται με γοργούς ρυθμούς. Παρέχοντας θετικές στάσεις ως προς τη μάθηση, πετυχαίνουν να αναπτύξουν στον ενήλικο την ιδιότητα του ενεργού πολίτη, ενισχύοντας τις ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην εκπαίδευση. Παράλληλα καταφέρνουν να βελτιώσουν την προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική και επαγγελματική ζωή τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών, να προωθήσουν τη συνεργασία ανάμεσα σε παιδιά και γονείς, και να αξιοποιήσουν δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο. Μέλημα του προγράμματος είναι η αναβάθμιση των συνθηκών εκπαίδευσης και εργασίας ευάλωτων κοινωνικά ομάδων του πληθυσμού όπως οι Τσιγγάνοι, αλλά και των φυλακισμένων και της μουσουλμανικής μειονότητας.

Σκοπός της τηλεματικής δικτύωσης όλων των Κ.Ε.Ε. είναι η αξιοποίηση κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο των διαδικτυακών τεχνολογιών, της ανάγκης τεκμηρίωση δεδομένων και της προώθησης της ηλεκτρονικής μάθησης. Έτσι επιτυγχάνεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση με την επικαιροποίηση, επέκταση και ολοκλήρωση της υπάρχουσας υποδομής ώστε αυτό να αποτελεί μέσο διανομής πληροφοριακού, μαθησιακού και ενημερωτικού υλικού, αλλά και μέσο αξιολόγησης με χρήση on line tests, web quizzes, κ.ο.κ. καθώς και δημιουργίας εικονικών τάξεων.

Παράλληλα καλλιεργείται κατάλληλο περιβάλλον για τη δημιουργία ηλεκτρονικών βιβλίων. Έτσι θα εξασφαλίζεται ενημερωμένο και εύχρηστο, προσαρμόσιμο στις εκάστοτε ανάγκες εκπαιδευτικό υλικό, πέρα από χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς. Καθώς οι εκπαιδευτικές εφαρμογές υπερμέσων και το μαθησιακό υλικό που δημοσιεύονται στον Παγκόσμιο Ιστό ολοένα και πληθαίνουν, είναι σχεδόν σίγουρο ότι στο μέλλον ο αριθμός των ηλεκτρονικών βιβλίων θα αυξηθεί με αλματώδεις ρυθμούς.

Παράλληλα γίνεται εφικτός ένας αποδοτικός τρόπος συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτών των Κ.Ε.Ε. και των διαδικτυακών επικοινωνιών, με τις on line κοινότητες εκπαιδευτών. Επιδιώκεται να δημιουργηθεί μια πλατφόρμα επικοινωνίας που χαρακτηριστικά της θα είναι ο χώρος των ηλεκτρονικών συζητήσεων ανά θεματικό

αντικείμενο, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, οι σύγχρονες ιδιωτικές συζητήσεις σε πραγματικό χρόνο για συγκεκριμένα θέματα, τα προγράμματα και οι ανακοινώσεις και η δημιουργία ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης.

Σε αυτό το πνεύμα τα τρία προσφερόμενα προγράμματα Πληροφορικής εισάγουν τους εκπαιδευόμενους σε νέες δεξιότητες που έχουν αντίκρισμα στην αγορά εργασίας. Σε πρώτο επίπεδο ενήλικες αλλά και φυλακισμένοι χωρίς προηγούμενη γνώση και επαφή με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή με βασικές γνώσεις γραμματισμού, δημιουργούν απλό έγγραφο και μαθαίνουν να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Στο δεύτερο και τρίτο επίπεδο έχοντας προηγούμενη εμπειρία χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή, ενισχύουν τις δεξιότητες Πληροφορικής και αποκτούν εξειδικευμένες δεξιότητες.

Βασικό στοιχείο που καθορίζει την εκπαιδευτική διαδικασία είναι η ενεργοποίηση, η εμπλοκή και η συμμετοχή των εκπαιδευόμενων οι οποίοι αποτελούν τις βασικές παραμέτρους της αποτελεσματικής μάθησης. Τέλος χρησιμοποιούνται ευέλικτα εκπαιδευτικά υλικά τα οποία προσαρμόζονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των ενηλίκων αλλά και των ευπαθών ομάδων και διαφέρουν στη φιλοσοφία από τα υλικά άλλων βαθμίδων της εκπαίδευσης.

4.4.1 Τηλεματική δικτύωση και προγράμματα Πληροφορικής.

Τα προγράμματα των Κ.Ε.Ε απευθύνονται τόσο σε γενικό πληθυσμό όσο και σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες όπως: Κρατούμενοι, Τσιγγάνοι, Μουσουλμανική Μειονότητα. Τα προγράμματα που απευθύνονται σε κρατούμενους στις φυλακές της χώρας υλοποιούνται και σε περιοχές – φυλακές που δεν υπάρχουν προς το παρόν Κ.Ε.Ε., με την ευθύνη των Κ.Ε.Ε. όμορων νομών.

Σκοπός της παρέμβασης του προγράμματος είναι η αξιοποίηση κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο των διαδικτυακών τεχνολογιών των ΚΕΕ για τις ανάγκες τεκμηρίωσης δεδομένων και προώθησης της ηλεκτρονικής μάθησης στα ΚΕΕ αλλά και στα προγράμματα που σκοπεύουν να αξιοποιήσουν τα Κ.Ε.Ε.

Η Εξ αποστάσεως εκπαίδευση συγκεκριμένα, θα επικαιροποιηθεί, επεκταθεί και ολοκληρωθεί η υπάρχουσα υποδομή ώστε να αποτελεί:

- μέσο διανομής/διάθεσης πληροφοριακού/ενημερωτικού υλικού (π.χ. οδηγίες και πληροφορίες για το πρόγραμμα σπουδών, πρόσβαση σε υλικό ψηφιακών βιβλιοθηκών, κ.ά.)
- μέσο διανομής/διάθεσης μαθησιακού υλικού σε διάφορες μορφές (π.χ. διανομή αρχείων κειμένου σε μορφή doc, postscript, κλπ. ή εικόνων, ήχων, videos, εφαρμογών αυτοδιδασκαλίας κατασκευασμένες με εργαλεία όπως το Director, ToolbookII, κ.ο.κ.)
- μέσο προσφοράς ειδικά σχεδιασμένου εκπαιδευτικού υλικού.
- μέσο αξιολόγησης με χρήση online tests, web quizzes, κ.ο.κ..
- μέσο δημιουργίας εικονικών τάξεων με αξιοποίηση σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας, όπως e-mail, newsgroups, talk, web-based mailing lists, teleconferencing, groupware, κλπ.
- Η χρήση του προτεινόμενου συστήματος θα έχει προστιθέμενη αξία αφού η ηλεκτρονική μάθηση στα ΚΕΕ.
- θα είναι ευέλικτη, απαλλαγμένη όσο το δυνατό από χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς της παραδοσιακής διδασκαλίας από την έδρα, κ.ο.κ.
- θα ενισχύει τη συνεργατικότητα και την επικοινωνία μεταξύ ατόμων που distάζουν να επικοινωνήσουν στα παραδοσιακά περιβάλλοντα της «τάξης» ή που δεν μπορούν να είναι παρόντες όταν διεξάγεται μια συζήτηση.
- Θα απευθύνεται σε εκπαιδευόμενους με διαφορετικό υπόβαθρο και προτιμητέο τρόπο μάθησης
- Θα μπορεί να παρέχει εκπαιδευτικό υλικό το οποίο θα διατηρείται ενήμερο με εύχρηστο και οικονομικό τρόπο.

Το ζητούμενο είναι η αναβάθμιση, επέκταση και ολοκλήρωση των ηλεκτρονικών περιβαλλόντων των ΚΕΕ αλλά με τις ακόλουθες ιδιότητες:

- Ανεξαρτησία του τόπου και χρόνου εξέλιξης της διαδικασίας κατάρτισης
- Υποστήριξη συνεργατικής μάθησης (collaborative learning)
- Υποστήριξη αυτόνομης και ενεργής μάθησης (autonomous and active learning)
- Απλότητα στη χρήση και εκμάθηση, ενδιαφέρον και εύχρηστο στη λειτουργικότητα και διεπαφή.
- Υψηλού βαθμού ευελιξία σχετικά με τον τρόπο διαχείρισης της μαθησιακής διαδικασίας
- Υποστήριξη της επαναχρησιμοποίησης των μαθησιακών πόρων

Σκοπός είναι να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον για τη δημιουργία ηλεκτρονικών βιβλίων. Ένα ηλεκτρονικό βιβλίο ορίζεται ως ένα «πακέτο» πόρων υπερμεσικού υλικού που συνοδεύεται από μία περιγραφή του τρόπου οργάνωσης των πόρων (ανά κεφάλαιο-ενότητα, κ.λ.π.) και των κανόνων πλοήγησης και πρόσβασης σε αυτό (π.χ. προαπαιτούμενα, κ.λ.π.). Συνδυάζει την ευκολία της ενημέρωσης του περιεχομένου υπερμέσων και της ευελιξίας στην πλοήγηση που παρέχεται μέσα από διαφυλλιστές του Παγκόσμιου Ιστού με τον πλούτο του υλικού πολυμέσων.

Όλες αυτές οι εκπαιδευτικές εφαρμογές υπερμέσων και το μαθησιακό υλικό που δημοσιεύεται στον Παγκόσμιο Ιστό ολοένα και πληθαίνουν. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι στο μέλλον ο αριθμός των ηλεκτρονικών βιβλίων θα είναι πολύ μεγάλος. Οι πιο καλοσχεδιασμένες από αυτές τις εφαρμογές συνδυάζουν την αισθητική και τα πλούσια παρουσιαστικά μέσα με τη λειτουργικότητα καθώς με τον μαθησιακά αποδοτικό παιδαγωγικό σχεδιασμό. Ένα από τα βασικά παιδαγωγικά χαρακτηριστικά τους είναι ότι επιτρέπουν στο χρήστη-εκπαιδευόμενο να διαβάσει το υλικό όποτε μπορεί και με το ρυθμό που επιθυμεί.

Αυτά τα καινοτομικά προγράμματα μπορούν να αξιοποιηθούν στα σωφρονιστικά καταστήματα ξεπερνώντας κατά πολύ την παραδοσιακή εκπαίδευση που υπάρχει μέχρι σήμερα στις φυλακές. Μέσω της εξέλιξης των Κ.Ε.Ε αλλά και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και προγραμμάτων πληροφορικής όπως :

- Να αποκτήσουν θετική στάση απέναντι στις νέες τεχνολογίες αναγνωρίζοντας τις δυνατότητες που αυτές τους προσφέρουν. Να δημιουργούν και να διαχειρίζονται ηλεκτρονικά έγγραφα κειμένων και φύλλων υπολογισμού.
- Να χρησιμοποιούν δημιουργικά το διαδίκτυο για αναζήτηση πληροφόρησης, επικοινωνίας, διασκέδασης αλλά και για να πραγματοποιούν απλές καθημερινές λειτουργίες και συναλλαγές.
- Να συντάσσουν, να δέχονται και να διαχειρίζονται μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.
- Να δημιουργούν παρουσιάσεις για προσωπική ή επαγγελματική τους προβολή.

Πιο συγκεκριμένα τα μαθήματα Πληροφορικής διεξάγονται σε 3 επίπεδα: Βασικές δεξιότητες 1 και 2 και Εξειδικευμένες Δεξιότητες. Στο πρώτο πρόγραμμα οι τρόφιμοι χωρίς προηγούμενη γνώση και επαφή με ηλεκτρονικό υπολογιστή επιδιώκεται να αποκτήσουν βασικές γνώσεις τις οποίες μπορούν αξιοποιήσουν στον προσωπικό τους υπολογιστή στη δημιουργία εγγράφου καθώς και στη χρήση διαδικτύου. Σε ανάλογο επίπεδο κινούνται και τα μαθήματα στις Βασικές Δεξιότητες 2 όπου ενισχύονται οι ήδη

υπάρχουσες δεξιότητες Πληροφορικής. Τέλος υπάρχει το τρίτο επίπεδο αλλά για προχωρημένους οι οποίοι έχουν την προηγούμενη σημαντική εμπειρία χρήσης υπολογιστή αποκτούν εξειδικευμένες δεξιότητες Πληροφορικής όπως λογιστικά φύλλα, παρουσιάσεις, ειδικές λειτουργίες επεξεργασίας κειμένου κ. ο. κ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Κοινωνική δικαιοσύνη και Ψηφιακό χάσμα

5.1 Εισαγωγή

Δεδομένης της σημασίας των τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορίας (ΤΠΕ), η αδυναμία πρόσβασης στις ΤΠΕ ή χρήσης τους αποτελεί ολοένα και περισσότερο σημαντική μορφή κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού. Το εμμέμον ψηφιακό χάσμα επηρεάζει τη συνοχή και την ευημερία. Το ψηφιακό χάσμα είναι ένα πρόβλημα τα τελευταία χρόνια

Η προσπάθεια να γεφυρωθεί το χάσμα ήταν στην ημερήσια διάταξη ουσιαστικά όλων των δημόσιων φορέων χάραξης πολιτικής από τα προϊόντα της ενημέρωσης και της επικοινωνίας. Αναγνωρίζεται σχεδόν παγκοσμίως ότι η ψηφιακή διαίρεση, είναι βασικά ένα χάσμα στην πρόσβαση και χρήση της τεχνολογίας πληροφοριών και στο παγκόσμιο δίκτυο. Το ψηφιακό χάσμα είναι ένα πολιτικό πρόβλημα και πρέπει οι κυβερνήσεις σε διάφορα επίπεδα σε όλες τις χώρες να το εξετάσουν.

Για κάποιους λόγους καθίσταται σαφές σε αυτό το κεφάλαιο, το ότι όλο και περισσότερο οι φυλακές όπως και σε όλο τον κόσμο πρέπει να είναι εξοπλισμένες με την τεχνολογία υπολογιστών και είναι συνδεδεμένες με καλώδιο στο Διαδίκτυο. Οι τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ) δεν έχουν πλέον καίρια σημασία για πολλούς ανθρώπους σε ολόκληρη την Ευρώπη. Οι ΤΠΕ βοηθούν στην επίτευξη σημαντικών εξελίξεων στις κοινωνικές υπηρεσίες, στην υγειονομική περίθαλψη ή στην εκπαίδευση, συμβάλλουν κατά πολύ στην αύξηση της παραγωγικότητας καθώς και στις σωφρονιστικές υπηρεσίες.

Η ηλεκτρονική ένταξη (e-Inclusion) αναφέρεται στις δράσεις για τη δημιουργία μιας κοινωνίας της πληροφορίας χωρίς αποκλεισμούς, ήτοι μιας κοινωνίας της πληροφορίας για όλους.

5.2 Κριτική προσέγγιση σε κοινωνική δικαιοσύνη και ψηφιακό χάσμα.

Η εξέλιξη των νέων τεχνολογιών της επικοινωνίας με αποκορύφωμα την ανακάλυψη του Παγκόσμιου Ιστού, επέφερε σημαντικές αλλαγές στην ζωή των ανθρώπων. Το

διαδίκτυο, αν και περισσότερο ακριβό και πολύπλοκο ως προς τη χρήση του, γρήγορα αναδείχτηκε σε ένα από τα πιο δημοφιλή μέσα επικοινωνίας και διακίνησης των πληροφοριών, με αυξημένες δυνατότητες ενημέρωσης και επιλογής. Ως συνέπεια αυτού, πολλοί επιστήμονες εξέφρασαν την αισιοδοξία τους για την μετάβαση από τη στεία βιομηχανική κοινωνία σε μια κοινωνία συμμετοχής με ίσες ευκαιρίες σε όλους, βάση της οποίας θα αποτελούσε η ίδια η φύση των νέων τεχνολογιών.

Σκοπός είναι να δοθεί η δυνατότητα σε κάθε άτομο που το επιθυμεί να συμμετέχει πλήρως στην κοινωνία της πληροφορίας, παρά τα ατομικά ή κοινωνικά μειονεκτήματά του. Η ηλεκτρονική ένταξη είναι αναγκαία για λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης διότι εξασφαλίζει την ισότητα στην κοινωνία της γνώσης. Είναι επίσης αναγκαία για οικονομικούς λόγους, προκειμένου να πραγματοποιηθεί πλήρως το δυναμικό της κοινωνίας της πληροφορίας με σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητας και να μειωθεί το κόστος του κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού. Τέλος, μια κοινωνία της πληροφορίας χωρίς αποκλεισμούς διανοίγει σημαντικές εμπορικές προοπτικές για τον κλάδο των ΤΠΕ.

Ωστόσο, η προσδοκία για μια νέα αναπτυσσόμενη κοινωνία, στην οποία οι διάφορες πληθυσμιακές ομάδες θα μπορούν να έχουν ίσες ευκαιρίες διασυνδεσιμότητας και πρόσβασης στον παγκόσμιο ιστό και στα νέα ηλεκτρονικά μέσα παραγωγής και μετάδοσης των πληροφοριών, φαίνεται ότι για το άμεσο μέλλον αποτελεί μια ουτοπία. Έτσι επισημαίνεται ο κίνδυνος δημιουργίας ενός Ψηφιακού Χάσματος (*Digital Divide*), δηλαδή μιας διάκρισης ανάμεσα στους προνομιούχους που αξιοποιούν το διαδίκτυο και τις δυνατότητες που προσφέρει και στους «πληροφοριακά φτωχούς» που έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην τεχνολογία ή καλύτερα καταναλώνουν παθητικά τα προϊόντα της αναδυόμενης ψηφιακής εποχής.

Η προσέγγιση «τεχνολογίας ως λύση» αγνοεί τις κοινωνικές δομές που καθορίζουν και την πρόσβαση και τις επιδράσεις. Ενώ η φθηνή τεχνολογία διαδραματίζει βεβαίως έναν ρόλο πίο αποδεκτό στις φτωχές, κοινωνικές δομές ο οποίος είναι κρίσιμος στον καθορισμό ποιός είναι σε θέση να έχει πρόσβαση σε οποιαδήποτε τεχνολογία και να τον χρησιμοποιήσει ευεργετικά. Οι νέες τεχνολογίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν έτσι ώστε να ενισχύσουν την ικανότητα και τις πληροφορίες των ανθρώπων με αποτέλεσμα να βελτιώσουν την παραγωγικότητά τους (με την εκμάθηση περισσότερων για την παράδοση των υπηρεσιών οικοσυστήματος).

Η τεχνολογία για τον κοινωνικό συνυπολογισμό η έννοια μιας ψηφιακής διαίρεσης έχει βοηθήσει τη δημόσια προσοχή εστίασης στο κρίσιμο κοινωνικό ζήτημα: ο βαθμός

στον οποίο η διάχυση των ICTs ενθαρρύνει τη στρωματοποίηση και την περιθωριοποίηση ή την ανάπτυξη και την ισότητα. Με την παγκόσμια προσοχή που στρέφεται σε αυτό το πρόβλημα, είναι τώρα ο χρόνος να υποβληθεί ένα καθαρισμένο εννοιολογικό πλαίσιο στο πρόβλημα και μια ενημερωμένη ημερήσια διάταξη πολιτικής και έρευνας.

Η γενική πολιτική πρόκληση δεν είναι να υπερνικηθεί μια ψηφιακή διαίρεση αλλά μάλλον να επεκταθεί η πρόσβαση και η χρήση των ICT για την προώθηση του κοινωνικού συνυπολογισμού. Οι πολιτικές επιπτώσεις ποικίλουν στη χορήγηση, αλλά αγγίζουν και μερικά ζητήματα.

Κατ' αρχάς, οι αναλύσεις του προβλήματος πρέπει να αρχίσουν με την εξέταση των κοινωνικών δομών, των κοινωνικών προβλημάτων, της κοινωνικής οργάνωσης, και των κοινωνικών σχέσεων παρά με μια προσέγγιση του εξοπλισμού υπολογιστών και γραμμών στο Διαδίκτυο.

Μια λογιστική προσέγγιση του εξοπλισμού δεν είναι μέρος της γενικής ανάλυσης, αλλά ένα αρκετά μικρό μέρος εάν οι επεμβάσεις έχουν ως σκοπό να εξετάσουν τα κοινωνικά προβλήματα, πρέπει να προγραμματιστούν με την εστίαση στις γενικές δομές και τις σχέσεις που δίνει την άνοδο σε εκείνα τα προβλήματα. Οι αναλύσεις πρέπει να έχουν κοινωνικά προβλήματα απολογισμού αλλά και καλύτερες κοινωνικές πρακτικές. Η τεχνολογία μπορεί συχνά να χρησιμεύσει να ενισχύσει τις ήδη υπάρχουσες πρακτικές με την εξέταση πώς οι άνθρωποι μαθαίνουν αυτήν την περίοδο, τη συνεργασία, την αλληλεγγύη, την επιτυχία, οι τεχνολογικές επεμβάσεις μπορούν να επιδιωχθούν για την ενισχύση αυτών των πρακτικών.

Μόλις προσδιοριστούν τα κοινωνικά προβλήματα ή οι στόχοι, τα προγράμματα πρέπει να βασιστούν σε μια συστηματική προσέγγιση που αναγνωρίζει την πρωτοκαθεδρία της κοινωνικής δομής και προωθεί την ικανότητα των ατόμων ή των οργανώσεων για την τρέχουσα κοινωνική αλλαγή μέσω της καινοτομίας εκείνων των δομών χρησιμοποιώντας την τεχνολογία.

Οι αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις μπορούν να προέλθουν από την ανθρώπινη αλληλεπίδραση που περιβάλλει την τεχνολογική διαδικασία παρά από τη λειτουργία των υπολογιστών ή τη χρήση του Διαδικτύου. Παραδείγματος χάριν, ένα νέο εργαστήριο υπολογιστών σε μια χαμηλού εισοδήματος γειτονιά μπορεί επίσης να γίνει μια πλήρως συνεδρίασης για τους συμβούλους σπουδαστών νεολαίας και κολλεγίων. Η συμμετοχή των κοινοτικών μελών στον προγραμματισμό του εργαστηρίου μπορεί να φέρει μαζί του νέους συνασπισμούς που μπορούν επίσης να προσφέρουν εργασία για

άλλους τύπους κοινοτικών βελτιώσεων. Η κοινωνική σημασία των ICTs στην οικονομία και την κοινωνία πληροφοριών σημαίνει ότι οι πρωτοβουλίες ICT έχουν συχνά την ισχυρή δυνατότητα που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ευρύτερες στρατηγικές υποστήριξης για τον κοινωνικό συνυπολογισμό. Οι ρόλοι της ηγεσίας, του οράματος, και των τοπικών κοινωνιών είναι κρίσιμοι για την επιτυχία των προγραμμάτων ICTs για τον κοινωνικό συνυπολογισμό.

Η διαδικασία, και τα προγράμματα ICTs πρέπει να είναι ανοικτά στην καινοτομία και την ευελιξία. Η εξελικτικότητα είναι φυσικά μια σημαντική πτυχή και είναι ένα μέρος της διαμορφωτικής και αθροιστικής αξιολόγησης των πειραματικών προγραμμάτων. Οι μηχανισμοί αγοράς μπορούν να είναι αποτελεσματικοί για την πρόσβαση στους υπολογιστές και τις τηλεπικοινωνίες αλλά δεν είναι ικανοποιητικοί. Οι Κυβερνήσεις είναι ανάγκη να εξετάσουν ποιες καταστάσεις και ποιοι περιορισμοί στην αγορά εμποδίζουν την επεκταθείσα πρόσβαση, και να λάβουν μέτρα για να αποκλείσουν τέτοιους περιορισμούς. Τα στοιχεία προτείνουν ότι αυτά τα βήματα πρέπει να περιλάβουν την αφαίρεση των δασμολογίων και εισαγωγών υλικού και λογισμικού στον υπολογιστή και να οδηγήσουν στο τελείωμα του μονοπωλιακού ελέγχου των τηλεπικοινωνιών. Συγχρόνως, για ποικίλους λόγους η περιορισμένη αγοραστική δύναμη των κακών μηχανισμών της αγοράς θα είναι σαφώς ανεπαρκής για την παροχή καθολικής πρόσβασης.

Η χρηματοδότηση για την έρευνα και την ανάπτυξη στους χαμηλού κόστους υπολογιστές και στο Διαδίκτυο, τα κίνητρα για την επέκταση των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών και η υποστήριξη της έρευνας για τις αιτίες και τις συνέπειες της περιορισμένης πρόσβασης ICT είναι όλοι οι τρόποι με τις οποίες οι κυβερνήσεις μπορούν να βελτιώσουν τη δύναμη τους χωρίς υπονόμευση τους.

Μερικά σημαντικά μέτρα σε αυτήν την κατεύθυνση έχουν ληφθούν ήδη. Παραδείγματος χάριν, στις ΗΠΑ. Οι εθνικές τηλεπικοινωνίες και η διοίκηση πληροφοριών έχουν καθαρίσει τα μέτρα φυσικής πρόσβασής της στους υπολογιστές και το Διαδίκτυο για να περιλάβουν περισσότερες διαβαθμίσεις της πρόσβασης (εάν οι άνθρωποι έχουν ή όχι ευρυζωνική πρόσβαση Διαδικτύου) και για να στοχεύσουν στους πρόσθετους πληθυσμούς που απειλούνται με τον κοινωνικό αποκλεισμό (π.χ., τα άτομα με ειδικές ανάγκες, τρόφιμοι). Τέτοια βαθμολογημένα μέτρα ποικίλων πληθυσμών πρέπει να ενθαρρυνθούν σε μια ευρεία σειρά ερευνητικών μελετών.

Συμπερασματικά πρώτον, πρέπει να προβληθεί περισσότερο η ηλεκτρονική ένταξη και να αυξηθεί το επίπεδο πολιτικής δέσμευσης και δέσμευσης των άμεσα

ενδιαφερομένων. Δεύτερον, πρέπει να δημιουργηθούν ευνοϊκές προϋποθέσεις (οικονομικά προσιτές και προσβάσιμες τεχνολογίες, δεξιότητες χρήσης των ΤΠΕ), με νομοθετική στήριξη όπου αυτό χρειάζεται. Επιπροσθέτως, οι προσπάθειες των άμεσα ενδιαφερομένων για την παροχή αποτελεσματικών και χωρίς αποκλεισμούς υπηρεσιών στηριζόμενων στις ΤΠΕ πρέπει να επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες και πιο συνεκτικές προτεραιότητες.

5.3 Η πρωτοβουλία για την ηλεκτρονική,κοινωνική ένταξη των παραβατών και το ψηφιακό χάσμα.

Η χρήση των τεχνολογιών επικοινωνίας και πληροφορίας (ΤΠΕ), και των υπηρεσιών Ίντερνετ, έχει εξαπλωθεί γρήγορα σε πολλά τμήματα του πληθυσμού. Κατά τα τελευταία έτη το ψηφιακό χάσμα μειώθηκε όσον αφορά το φύλο, την ηλικία, ή μεταξύ ανέργων και εργαζομένων αλλά και των ευπαθών ομάδων. Υφίστανται όμως διαρθρωτικές διαφορές που δεν έχουν εξαλειφθεί και οι μελλοντικές προκλήσεις είναι μεγάλες.

Οι ΤΠΕ επέτρεψαν σε πολλούς να σημειώσουν σημαντική πρόοδο. Ωστόσο, εξακολουθεί να υπάρχει ανεπαρκής παροχή προσβάσιμων ΤΠΕ, λόγω φραγμών στα σωφρονιστικά καταστήματα.

Εξακολουθούν να υπάρχουν διαφορές ως προς τις ψηφιακές δεξιότητες. Όσο περισσότερο εξαπλώνονται οι χρήσεις των ΤΠΕ και των στηριζόμενων στις ΤΠΕ υπηρεσιών, τόσο λιγότερο καταφέρνουν ευπαθείς ομάδες όπως οι φυλακισμένοι να ακολουθήσουν τις σχετικές εξελίξεις, επειδή έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Η έλλειψη διαθέσιμου περιεχομένου σε γλώσσες κατανοητές από τους δυνητικούς χρήστες εξακολουθεί επίσης να αποτελεί φραγμό.

Μολονότι η διείσδυση του Ίντερνετ εξακολουθεί να αυξάνει, στα σωφρονιστικά καταστήματα δεν χρησιμοποιείται καθόλου το Ίντερνετ. Δεν γίνεται καθόλου χρήση ούτε από το προσωπικό αλλά ούτε και από τους φυλακισμένους.

Οι χρήστες μπορούν επίσης από την πλευρά τους να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειές τους: η φωνή τους παραμένει κατακερματισμένη και σχετικά αδύναμη στην Ευρώπη σε σύγκριση π.χ. με τις ΗΠΑ.

Στόχος ηλεκτρονικής και κοινωνικής ένταξης είναι η γεφύρωση των χασμάτων ψηφιακής διαθεσιμότητας, προσβασιμότητας, οικονομικής προσιτότητας και

δεξιοτήτων, η προώθηση και διευκόλυνση των ΤΠΕ χωρίς αποκλεισμούς ως βιώσιμου και ευημερούντος επιχειρηματικού κλάδου.

Ορισμένοι παράγοντες του κλάδου καταβάλλουν σημαντικές προσπάθειες για τη βελτίωση της ηλεκτρονικής ένταξης, π.χ. μέσω της ηλεκτρονικής προσβασιμότητας ή της επιμόρφωσης. Ωστόσο, εξακολουθεί να υπάρχει ανεπαρκής προσφορά στηριζόμενων στις ΤΠΕ λύσεων, οι οποίες να είναι οικονομικά προσιτές και προσαρμοσμένες σε ιδιαίτερες ατομικές ανάγκες.

Πολλές δημόσιες αρχές σε όλα τα επίπεδα υλοποιούν πρωτοβουλίες υπέρ της ηλεκτρονικής ένταξης. Οι εν λόγω πρωτοβουλίες εκτείνονται από την αναγνώριση των νομικών δικαιωμάτων πρόσβασης στις ΤΠΕ και προσβασιμότητάς τους έως τη χρηματοδοτική στήριξη δράσεων υπέρ της ηλεκτρονικής ένταξης. Η ΕΕ υπήρξε επίσης εξαιρετικά δραστήρια στο πλαίσιο του πολιτικού της θεματολογίου όσον αφορά την κοινωνία της πληροφορίας, την προστασία των δεδομένων, την κοινωνική ένταξη και την απασχόληση, τις δημόσιες συμβάσεις, την έρευνα, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και την τυποποίηση.

Η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για την ηλεκτρονική και κοινωνική ένταξη των φυλακισμένων παρέχει ένα πλαίσιο δράσης το οποίο στηρίζεται στις υφιστάμενες δραστηριότητες επιδιώκοντας τη συνέργεια μεταξύ αυτών, συμπληρώνει τα χάσματα και εν τέλει αποσκοπεί στη βελτίωση του αντίκτυπου της ηλεκτρονικής ένταξης μέσω μιας συνεκτικής σειράς δράσεων σε τρεις τομείς:

- Δημιουργία των προϋποθέσεων ώστε όλοι να συμμετέχουν στην κοινωνία της πληροφορίας.
- Επιτάχυνση της ουσιαστικής συμμετοχής των ομάδων που διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού και βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- Ολοκλήρωση των δράσεων υπέρ της ηλεκτρονικής ένταξης με σκοπό τη μεγιστοποίηση του μακροπρόθεσμου αντικτύπου τους.

Μολονότι υπάρχουν ευρείες αποκλίσεις στην Ευρώπη, ορισμένες περιφέρειες στο τομέα της δικαιοσύνης έχουν καλές επιδόσεις. Εξακολουθούν να υπάρχουν κοινωνικές διαφορές όσον αφορά τη χρήση των ΤΠΕ και σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις οι διαφορές αυτές διευρύνονται.

Ωστόσο όμως έχει επιτευχθεί πρόοδος σε σχέση με:

- **Ψηφιακός προγραμματισμός:** μείωση κατά το ήμισυ του χάσματος μεταξύ του μέσου πληθυσμού της Ε.Ε και ορισμένων ομάδων που διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού. Στα τέλη του 2006 εξακολουθούσε να υπάρχει σημαντικό χάσμα μεταξύ του μέσου πληθυσμού της Ε.Ε των 27(το 59% έχει ελάχιστο επίπεδο ψηφιακού γραμματισμού) και ορισμένων ομάδων, κυρίως των ατόμων ηλικίας άνω των 65 ετών(μόνο το 17% είναι ψηφιακά εγγράμματοι), των οικονομικά ανενεργών ατόμων (το 27% είναι ψηφιακά εγγράμματοι), των ατόμων με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο (35%).
- **Προσβασιμότητα των δημόσιων ιστοτόπων:** όλοι οι δημόσιοι ιστοτόποι πρέπει να συμμορφώνονται προς τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την Προσβασιμότητα στο Περιεχόμενο του Παγκόσμιου Ιστού οι οποίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τις ευπαθείς ομάδες όπως είναι οι φυλακισμένοι .

Η εξασφάλιση ευνοϊκών προϋποθέσεων είναι αναγκαία, όχι όμως επαρκής. Είναι επίσης αναγκαία η ενθάρρυνση της αποτελεσματικής χρήσης των υπηρεσιών που στηρίζονται στις ΤΠΕ και η παροχή ευκαιριών απόκτησης δεξιοτήτων μέσω υπηρεσιών εκπαίδευσης και επιμόρφωσης. Οι δράσεις ηλεκτρονικής ένταξης πρέπει να επικεντρώνονται στα σωφρονιστικά καταστήματα και στους παταβάτες που διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού και σε όσους έχουν την τάση να μην χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ χάνοντας τα δυνητικά οφέλη για την ποιότητα ζωής τους.

Η ένταξη των παραβατών μέσω των σύγχρονων δημόσιων ηλεκτρονικών υπηρεσιών είναι θέμα προγραμμάτων ηλεκτρονικής συμμετοχής την ανταλλαγή και ανάλυση ορθών πρακτικών και την πιλοτική εφαρμογή καινοτόμων λύσεων. Οι δημόσιες αρχές καλούνται να ενισχύσουν σημαντικά τις οικείες δραστηριότητες ηλεκτρονικής δημόσιας διοίκησης χωρίς αποκλεισμούς και ηλεκτρονικής συμμετοχής χωρίς αποκλεισμούς ιδίως στην περίπτωση των κοινωνικών υπηρεσιών που βρίσκονται σε άμεση επαφή με άτομα που διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού.

Οι προϋποθέσεις συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας είναι η διαθεσιμότητα οικονομικά προσιτών και προσβάσιμων ΤΠΕ, και η ικανότητα των παραβατών να τις χρησιμοποιούν. Ακόμη και σήμερα υπάρχουν πολλοί άνθρωποι στις φυλακές αλλά και εκτός φυλακών που δεν έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν πλήρως από τις δυνατότητες των ΤΠΕ διότι δεν πληρούνται οι εν λόγω προϋποθέσεις. Σε όλα τα

σωφρονιστικά καταστήματα δεν έχουν φυσική πρόσβαση σε προϊόντα και υπηρεσίες ΤΠΕ, ενώ για άλλους η χρήση των ΤΠΕ δεν είναι οικονομικά προσιτή. Επιπροσθέτως, προκειμένου να αξιοποιηθούν πλήρως τα οφέλη της κοινωνίας της πληροφορίας είναι ουσιαστικό να διασφαλιστεί η προσφορά ευρυζωνικών συνδέσεων ικανοποιητικής ταχύτητας. Σε λίγα χρόνια, θα είναι απαραίτητη μια ελάχιστη ταχύτητα 20 Mbit/δευτερόλεπτο για υπηρεσίες όπως η τηλεϊατρική οι οποίες έχουν μεγάλη σημασία για πολλούς ανθρώπους που διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού, ιδίως για τον αυξανόμενο πληθυσμό των φυλακισμένων οι οποίοι θα αποφύγουν τον κίνδυνο να βρίσκονται σε κατάσταση αναμονής μέχρι να μεταφερθούν στο πλησιέστερο νοσοκομείο. Είναι επίσης σημαντικό να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση για τους κινδύνους που εμπεριέχει η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μέσω των δικτύων ΤΠΕ και να εκπαιδευτούν οι χρήστες σε αυτόν τον τομέα, π.χ. κίνδυνοι υποκλοπής ταυτότητας, παρακολούθηση της διαδικτυακής συμπεριφοράς των ατόμων με σκοπό τη διακριτική μεταχείριση ή συνεχής επιτήρηση.

Είναι επομένως σημαντικό να θεσπιστούν σαφείς κανόνες και μηχανισμοί σε επίπεδο ΕΕ, όπως ζητήθηκε πρόσφατα από την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Αυτό πρέπει να γίνει τώρα, πριν οι αποκλίνουσες εθνικές παρεμβάσεις συνεχίσουν να κατακερματίζουν περαιτέρω την αγορά και πριν οι νέες τεχνολογίες ευρείας κατανάλωσης, όπως η ψηφιακή τηλεόραση, εξαπλωθούν μαζικά στην αγορά. Η νομοθετική δράση και η μη ρυθμιστική στήριξη πρέπει να συμβαδίζουν (πilotικά έργα, έρευνα, προώθηση). Πρέπει επίσης να συνεχιστεί η διεθνής συνεργασία όσον αφορά την ηλεκτρονική προσβασιμότητα.

Τέλος, πρέπει να αντιμετωπιστεί το γεγονός ότι πολλοί άνθρωποι που διατρέχουν κίνδυνο αποκλεισμού όπως είναι οι φυλακισμένοι εξακολουθούν να μην έχουν τις αναγκαίες ψηφιακές δεξιότητες.

Προκειμένου να επιτευχθεί πλήρης και μακροπρόθεσμος αντίκτυπος είναι ανάγκη να υπάρξει ευθυγράμμιση των πολιτικών θεματολογίων σε επίπεδο ΕΕ και σε εθνικό επίπεδο, να ληφθεί υπόψη η ηλεκτρονική ένταξη στις συναφείς πολιτικές και να συντονιστούν καλύτερα οι δράσεις. Οι εθελοντικές συμφωνίες του κλάδου σχετικά με την ηλεκτρονική ένταξη πρέπει να έχουν την πλήρη στήριξη των ευρωπαϊκών και εθνικών αρχών.

Η ενίσχυση και διατήρηση του αντικτύπου για κοινωνική δικαιοσύνη και ηλεκτρονική ένταξη γίνεται μέσω συνεκτίμησης και συντονισμού των κάτωθι:

Ο κλάδος, οι κοινωνικές οργανώσεις και οι δημόσιες αρχές πρέπει να συντονίσουν καλύτερα τις προσπάθειές τους υπέρ της ηλεκτρονικής ένταξης στα σωφρινιστικά καταστήματα, καλούνται δε να συνενώσουν τις δυνάμεις τους σε μια ανοικτή εταιρική σχέση για την ηλεκτρονική ένταξη αξιοποιώντας την υφιστάμενη συνεργασία. Η Ε.Ε θα εξακολουθήσει να ενθαρρύνει τις οργανώσεις χρηστών να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειές τους υπέρ της ηλεκτρονικής ένταξης, σε συντονισμό με την ομάδα υψηλού επιπέδου.

Ο ρόλος της κοινωνίας της πληροφορίας για την οικονομική και κοινωνική συμμετοχή πρέπει να συμπεριληφθεί με έμφαση στο οικονομικό και κοινωνικό θεματολόγιο της Ευρώπης. Χρειάζεται η παρουσία μιας σφαιρικής στρατηγικής υπέρ της ηλεκτρονικής ένταξης των ευπαθών ομάδων όπως είναι οι φυλακισμένοι με σκοπό την άρση των φραγμών που υπάρχουν στην ίδια την κοινωνία της πληροφορίας, τη μεγιστοποίηση της συμβολής των ΤΠΕ στην οικονομική και κοινωνική ένταξη τους.

Συμπεράσματα

Τα ποσοστά της παραβατικότητας αλλά και της παραβατικότητας στην Ελλάδα αλλά και σε όλο τον κόσμο διατηρούνται σε σχετικά χαμηλά και σταθερά επίπεδα και δεν παρέχουν την εικόνα μιας ανησυχητικής έξαρσης του φαινομένου. Μια εντονότερη αυξητική τάση, που παρατηρείται στις παραβάσεις ειδικών ποινικών νόμων οφείλεται κυρίως στα τροχαία αδικήματα και αντικατοπτρίζει εν μέρει την έλλειψη της κυκλοφοριακής αγωγής και την έλλειψη ελέγχου από το σπίτι αλλά και γενικότερα εκπαίδευσης. Ιδιαίτερα ανησυχητική όμως εμφανίζεται η αυξητική τάση χρήσης ναρκωτικών από τους εφήβους. Η αυξανόμενη νεανική ανεργία, η εισροή μεταναστών, η περαιτέρω αύξηση χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η αποδυνάμωση παραδοσιακών αξιών ενδέχεται να επιδεινώσουν την κατάσταση επιφέροντας αύξηση στις διάφορες μορφές παραβατικότητας. Ο καινούργιος νόμος (Ν. 3189/2003) εκσυγχρονίζει μεν το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης των ανήλικων παραβατών, απαιτεί δε για την εφαρμογή του την ύπαρξη μιας ολοκληρωμένης, τόσο ιδρυματικής όσο και εξωιδρυματικής, υποδομής. Οι υπηρεσίες υποστήριξης των παραβατών σήμερα στην Ελλάδα είναι είτε εξαιρετικά λίγες ή βρίσκονται σε πιλοτικό στάδιο ή στάδιο προαγγελιών. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τόσο την εικόνα της νεανικής παραβατικότητας αλλά και γενικότερα της παραβατικότητας όσο και των υπηρεσιών πρόληψης της στην Ελλάδα καθώς και τις κυρίαρχες πρακτικές για την αντιμετώπιση του φαινομένου στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεραίνουμε ότι υπάρχει άμεση αναγκαιότητα στη χώρα μας για τα ακόλουθα:

- Την ανάπτυξη ενός δικτύου υπηρεσιών στην τοπική κοινότητα και σε συνεργασία με αυτήν που θα συντονίζονται από μια κεντρική υπηρεσία στην οποία θα συμμετέχουν τα αρμόδια υπουργεία (Δικαιοσύνης, Παιδείας, Υγείας). Είναι αξιοσημείωτο ότι έχουν αναπτυχθεί κάποιες πρωτοβουλίες αλλά αυτό που τις χαρακτηρίζει είναι ο κατακερματισμός, η έλλειψη συνεργασίας, η αποσπασματικότητα, η ασυνέχεια με αποτέλεσμα να μην κατορθώνεται μια ολοκληρωμένη θεραπευτική - αποκαταστασιακή λειτουργία. Σε μια τέτοια λογική θα μπορούσε να επιδιωχθεί η δημιουργία εξειδικευμένων μονάδων τοπικής εμβέλειας, το έργο των οποίων θα είναι η ανάπτυξη δικτύου πρωτοβουλιών με την συνεργασία όλων των τοπικών κυβερνητικών ή μη οργανισμών.
- Την βελτίωση συντονισμού των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και κοινωνικών φορέων.

- Την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.
- Την ανάπτυξη "Μονάδων Εκπαίδευσης" για την εφαρμογή θεραπευτικών προσεγγίσεων, για τις οποίες υπάρχουν επιστημονικά τεκμηριωμένες ενδείξεις για την αποτελεσματικότητά τους.
- Την ανάπτυξη μεθόδων αξιολόγησης των παρεχόμενων υπηρεσιών ή πρακτικών με τη χρήση δεικτών.
- Την ανάπτυξη δικτύου επισήμανσης και υποστήριξης "θυμάτων".

Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στις μονάδες πρόνοιας θα ήταν ένα αποτελεσματικό σχέδιο στην e-learning διδασκαλία των κρατουμένων αλλά και στην εξ αποστάσεως εκμάθηση. Μια πρόταση είναι ότι οι επικεφαλής της εκμάθησης να μάθουν στους κρατουμένους και στο προσωπικό τις δεξιότητες να παρατηρήσουν τα παραδείγματα της ορθής πρακτικής on-line, αλλά και να δούν πώς τα συστήματα λειτουργούν στην πράξη μέσα στα ασφαλή καταστήματα στα οποία θα χρησιμοποιηθούν. Επίσης είναι χρήσιμο να ανοιχτούν διάλογοι συζητήσεων με ανθρώπους που έχουν πείρα στις νέες τεχνολογίες για θέματα ασφαλείας, λειτουργίας και εγκατάστασης ώστε να υπερνικηθούν οι διάφορες φοβίες και παρερμηνείες γύρω από θέματα ασφαλείας όσον αφορά την πρόσβαση και την ασφάλεια διαδικτύου.

Η πρόσβαση Διαδικτύου για την εκπαίδευση φυλακών πρέπει να αναθεωρηθεί κατάλληλα. Οι φόβοι γύρω από τη χρησιμοποίηση της τεχνολογίας στη φυλακή πρέπει να προσδιοριστούν σαφώς και να εξεταστούν. Τα ζητήματα ασφαλείας πρέπει να εξηγηθούν σε όλο το προσωπικό και οδηγίες πρέπει να παρασχεθούν και να επιτρέψουν την ενημέρωση με σκοπό να αποκτήσει δεξιότητες το προσωπικό. Η παροχή της εκπαίδευσης και κατάρτισης στους φυλακισμένους είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την μείωση της υποτροπής των παραβατών. Η χρηματοδότηση για την πρόσβαση αλλά και την διδασκαλία των νέων τεχνολογιών πρέπει να μπει σε εφαρμογή.

Μεγάλο ενδιαφέρον για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρουσιάζουν τα εξειδικευμένα περιβάλλοντα που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία και τη μάθηση. Η καθιέρωσή τους όμως εξαρτάται από πολλές παραμέτρους που αφενός σχετίζονται με την τεχνολογία και αφετέρου με κοινωνικές διαστάσεις. Οι τεχνολογικές διαστάσεις αφορούν τόσο την ταχύτητα των δικτύων που πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μην δυσχεραίνεται η μεταφορά του απαραίτητου για την επικοινωνία όγκου δεδομένων όσο και την αρχιτεκτονική των διαφόρων συστημάτων που πρέπει να είναι ανοικτή όχι μόνο ως προς τις δυνατότητες αλλά και το περιεχόμενο, τους μηχανισμούς ελέγχου πρόσβασης κλπ.

Οι κοινωνικές διαστάσεις αφορούν κυρίως το επίπεδο της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης των χρηστών συστημάτων σύγχρονης συνεργασίας και κοινωνικής ένταξης. Από τη μετα-ανάλυση μιας σειράς εμπειρικών ερευνών που αναφέρθηκαν προκύπτει ότι τα εργαλεία χειρισμού και αναπαράστασης του διαμοιρασμένου χώρου εργασίας παίζουν σημαντικό ρόλο στην αλληλεπίδραση και την επικοινωνία. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία χρήστες φαίνεται να συνεργάζονται καλύτερα από τους μικρότερους σε ηλικία. Και τέλος, η ύπαρξη ετερογενούς μαθησιακού υλικού και μηχανισμών ελέγχου δράσης στον κοινό χώρο όχι μόνο δεν είναι ανασταλτικοί παράγοντας στην επικοινωνία αλλά φαίνεται να ευνοούν τη σύγχρονη συνεργασία αφού οδηγούν τους χρήστες να συζητήσουν εκτενέστερα και σε μεγαλύτερο βάθος τις προς διαπραγμάτευση έννοιες.

Τέλος, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι από την ανασκόπηση αυτή συστημάτων και μελετών από απόσταση σύγχρονης συνεργασίας προκύπτει ότι η περιοχή αυτή της τεχνολογίας προτείνει ήδη ενδιαφέροντα περιβάλλοντα που προωθούν και υποστηρίζουν τη συνεργασία ομάδων σπουδαστών αλλά και άλλων κοινωνικών ομάδων των παραβατών. Όμως αφενός αποτελεσματικότητα τους δεν είναι ομοιόμορφη σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, αφετέρου δε, τα επιμέρους χαρακτηριστικά τους φαίνεται να επηρεάζουν τη συνεργασία. Συνεπώς προκύπτει η ανάγκη τα συστήματα αυτά να μελετηθούν εις βάθος, με στόχο να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την εφαρμογή τους στην πρακτική της ανοικτής και εξ-αποστάσεως εκπαίδευσης.

Σκοπός λοιπόν της εισαγωγής των σύγχρονων συστημάτων στα σωφρονιστικά καταστήματα μπορεί να γίνει μέσω προγραμμάτων των Κ.Ε.Ε. και της τηλεματικής δικτύωσης για την αξιοποίηση κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο των διαδικτυακών τεχνολογιών, της ανάγκης τεκμηρίωσης δεδομένων και της προώθησης της ηλεκτρονικής μάθησης. Έτσι επιτυγχάνεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση με την επικαιροποίηση, επέκταση και ολοκλήρωση της υπάρχουσας υποδομής ώστε αυτό να αποτελεί μέσο διανομής πληροφοριακού, μαθησιακού και ενημερωτικού υλικού, αλλά και μέσο αξιολόγησης με χρήση on line tests, web quizzes, κ.ο.κ. καθώς και δημιουργίας εκονικών τάξεων. Παράλληλα καλλιεργείται κατάλληλο περιβάλλον για τη δημιουργία ηλεκτρονικών βιβλίων. Έτσι θα εξασφαλίζεται ενημερωμένο και εύχρηστο, προσαρμόσιμο στις εκάστοτε ανάγκες εκπαιδευτικό υλικό, πέρα από χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς. Καθώς οι εκπαιδευτικές εφαρμογές υπερμέσων και το μαθησιακό υλικό που δημοσιεύονται στον Παγκόσμιο Ιστό ολοένα και πληθαίνουν, είναι σχεδόν σίγουρο ότι στο μέλλον ο αριθμός των ηλεκτρονικών βιβλίων

θα αυξηθεί με αλματώδεις ρυθμούς. Παράλληλα γίνεται εφικτός ένας αποδοτικός τρόπος συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτών των Κ.Ε.Ε. και των διαδικτυακών επικοινωνιών, με τις on line κοινότητες εκπαιδευτών. Επιδιώκεται να δημιουργηθεί μια πλατφόρμα επικοινωνίας που χαρακτηριστικά της θα είναι ο χώρος των ηλεκτρονικών συζητήσεων ανά θεματικό αντικείμενο, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, οι σύγχρονες ιδιωτικές συζητήσεις σε πραγματικό χρόνο για συγκεκριμένα θέματα, τα προγράμματα και οι ανακοινώσεις και η δημιουργία ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης.

Σε αυτό το πνεύμα τα τρία προσφερόμενα προγράμματα Πληροφορικής θα εισάγουν τους εκπαιδευόμενους και συγκεκριμένα των κάθε τρόφιμο αλλά και το προσωπικό στις νέες δεξιότητες που θα έχουν αντίκρισμα στην κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων. Χωρίς προηγούμενη γνώση και επαφή με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή με βασικές γνώσεις γραμματισμού,θα δημιουργούν απλό έγγραφο και θα μαθαίνουν να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Στο δεύτερο και τρίτο επίπεδο έχοντας προηγούμενη εμπειρία χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή, η ενίσχυση των δεξιοτήτων Πληροφορικής, και η απόκτηση εξειδικευμένων δεξιοτήτων είναι δεδομένη. Βασικό στοιχείο που καθορίζει την εκπαιδευτική διαδικασία είναι η ενεργοποίηση, η εμπλοκή και η συμμετοχή των εκπαιδευόμενων οι οποίοι αποτελούν τις βασικές παραμέτρους της αποτελεσματικής μάθησης. Τέλος η χρησιμοποίηση ευέλικτων εκπαιδευτικών υλικών τα οποία προσαρμόζονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παραβατών και διαφέρουν άπο τη φιλοσοφία και τα υλικά άλλων βαθμίδων της εκπαίδευσης.

Μερικά συμπεράσματα μπορούν να συνταχθούν από την προηγούμενη συζήτηση. Αρχικά, είναι σαφές ότι το ψηφιακό χάσμα είναι ένα ζήτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Αυτό είναι σαφώς μια κοινοτοπία, αλλά η επίπτωση είναι ότι οι συζητήσεις στη κοινωνική δικαιοσύνη πρέπει να δώσουν προσοχή για το πώς το πρόβλημα του ψηφιακού χάσματος πρέπει να εξεταστεί. Πιο συγκεκριμένα, χρειάζεται κάποιος να ανακαλύψει πώς οι καρποί των τεχνολογιών ενημέρωσης και επικοινωνιών μπορούν να συμβάλουν στη κοινωνική δικαιοσύνη. Εάν η παροχή του υλικού και λογισμικού δεν είναι αρκετή, τι θα μπορούσε να γίνει για να είναι επαρκής; Είναι η κατάρτιση και το περιεχόμενο επαρκή ; Τι είδους περιεχόμενο; Πώς θα έπρεπε η κατάρτιση να αναπτυχθεί; Και ποιος στόχος για να υπάρχει επιτυχία στη κατάρτιση ; Αυτές οι ερωτήσεις είναι όλες σημαντικές, και προφανώς δεν μπορούν να απαντηθούν ικανοποιητικά σε αυτό το κεφάλαιο. Πρέπει να υπάρξει περισσότερη εργασία.

Αφ' ενός, η συζήτηση των κανονιστικών πτυχών της ψηφιακής διαίρεσης πρέπει επίσης να δώσει προσοχή στο γεγονός ότι η τεχνολογία υπολογιστών είναι μια συσκευή

δεύτερης λειτουργίας , η οποία τον καθιστά ευδιάκριτο από άλλα κοινωνικά αγαθά πρώτης χειτουργίας . Η δεύτερη λειτουργική φύση της τεχνολογίας υπολογιστών δείχνει ότι οι πολιτιστικές επιστημολογικές εκτιμήσεις έχουν έναν σημαντικό και απαραίτητο ρόλο.

Δηλαδή η συζήτηση πρέπει να εξετάσει τις επιστημονικές ειδικότητες του πολιτισμού και τις επιστημονικές πρακτικές. Ως εκ τούτου, ένα ψηφιακό έθνος είναι πολύ περισσότερο ιδανικό από μια βιομηχανική πολιτική που οδηγεί την κοινωνική ημερήσια διάταξη σε ένα κύκλο πληροφοριών, δεξιοτήτων και γνώσεων και ουσιαστικά αποτελεί δομική μονάδα ενός πολιτισμού εκμάθησης. Οι διάφορες χώρες και συγκεκριμένα οι κοινότητες πρέπει να είναι αυτές που αποφασίζουν ποιου είδους τεχνολογία και ποια υποδομή θα χρησιμοποιήσουν.

Τέλος υπάρχουν κάποιες προτεινόμενες δράσεις όπως το ολοκληρωμένο δίκτυο ένταξης και αποκατάστασης (Ο.Δ.Ε.Α) των φυλακισμένων. Το ΟΔΕΑ αποτελεί μια δικτύωση δομών, στην οποία εντάσσονται τα υφιστάμενα συστήματα των κοινωνικών υπηρεσιών σε ό,τι αφορά τα σωφρονιστικά καταστήματα.

Το ΟΔΕΑ καλείται να εμπλουτίσει, να ενισχύσει και να δικτυώσει τις δομές που αναφέρθηκαν, με στόχο την αναβάθμισή τους και την διεύρυνση - βελτιστοποίηση της ποιότητας των υπηρεσιών τους .

Το ΟΔΕΑ περιλαμβάνει:

Δομή προώθησης και τοποθέτησης στην εργασία

1. Δομή εμπύγωσης και υποστήριξης
2. Δομή εκπαίδευσης και διαρκούς επιμόρφωσης
3. Δομή νομικής συμβουλευτικής

Σε συνεργασία με τους διακρατικούς εταίρους θα αναπτύξουμε τα απαραίτητα εργαλεία και τις μεθοδολογίες που αφορούν το ΟΔΕΑ. Η ανάπτυξη των εργαλείων και των μεθοδολογιών θα επιτευχθεί μέσω της ανταλλαγής τεχνογνωσίας και τον πειραματισμό σε διαφορετικές συνθήκες περιβάλλοντος. Ο κάθε διακρατικός εταίρος, θα τροφοδοτήσει την ανάπτυξη των μεθοδολογιών και των εργαλείων με την έως τώρα εμπειρία και γνώση του στην εφαρμογή αντίστοιχων μεθοδολογιών και εργαλείων. Τέλος αξίζει να τονιστεί ότι ενώ στην Ελλάδα δεν έχουμε κάποιο ολοκληρωμένο δίκτυο ένταξης και επανένταξης των φυλακισμένων και των αποφυλακισμένων (ΟΔΕΑ) η πλειοψηφία των διακρατικών μας εταίρων έχουν αντίστοιχα δίκτυα και αυτό από μόνο του θα προσδώσει την προστιθέμενη αξία στην διακρατική συνεργασία.

Η δομή εξατομικευμένων υπηρεσιών αποφυλακισμένων αποτελεί μέρος του ΟΔΕΑ παρέχοντας υπηρεσίες υποστήριξης στην ομάδα των αποφυλακισμένων

Σε συνεργασία με τους διακρατικούς εταίρους θα εξασφαλίσουμε την :

- ✓ Ανάπτυξη/Σύνταξη/Αποτύπωση Εργαλείων Εκτίμησης Αναγκών ανά χώρα.
- ✓ Έκδοση του εργαλείου σε έντυπη και ψηφιακή μορφή.
- ✓ Διακρατικές (Επιστημονικές - Διαχειριστικές, - Δημοσιότητας) συναντήσεις
- ✓ Σύνταξη εκθέσεων για την καταγραφή και ανάλυση του εργαλείου εκτίμησης αναγκών σχετικά με:
  - Είδη αναγκών που διαγιγνώσκονται
  - Μεθοδολογία διάγνωσης αναγκών
  - Ειδικότητες ανθρώπινου δυναμικού που εμπλέκονται στην διάγνωση αναγκών.
- ✓ Κοινή Διακρατική Έκθεση η οποία παρουσιάζει τις καλές πρακτικές στην διάγνωση αναγκών των εξυπηρετούμενων.
- ✓ Συνάντηση για τη Παρουσίαση των ενδιάμεσων αποτελεσμάτων.

Τέλος υπάρχει το ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΩΓΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ. Η Α.Σ. δημιουργεί το ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΩΓΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ αποφυλακισμένων με διαχειριστική ευθύνη του Συντονιστή εταίρου.

Βιβλιογραφία -Αναφορές:

1. ΓΑΒΡΙΗΛ Ν. ΑΜΙΤΣΗΣ, Αρχές οργάνωσης και λειτουργίας του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2001.
2. ΠΕΤΡΟΣ Α. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ, Κοινωνική Πρόνοια, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005.
3. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ι. Γ.2, ΤΣΟΜΠΙΑΝΟΓΛΟΥ Γ.Ο, Νεανική Παραβατικότητα στην Ελλάδα: Μέρος της εισήγησης στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Παιδοψυχιατρικής, Αθήνα 8-11 Μαΐου 2003.
4. www.epvna.gr Κανελλόπουλος Δημήτρης, Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.). Τηλεματική δικτύωση και προγράμματα Πληροφορικής, εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 3ο Συνέδριο Σύρου, 11-13 Μαΐου 2005.
5. ec.europa.eu Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για την ηλεκτρονική ένταξη "Συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας".
6. Αβούρης Ν. (2000), Εισαγωγή στην Επικοινωνία Ανθρώπου-Υπολογιστή, Δίαυλος, Αθήνα.
7. Anderson, M. and Jackson, D. (2000) Computer systems for distributed and distance learning, *Journal of Computer Assisted Learning*, 16, pp. 213-228.
8. Avouris N., Dimitracopoulou A., Komis V. (2003a) On analysis of collaborative problem solving: An object-oriented approach, *Computers in Human Behavior* Volume 19, Issue 2, March, pp. 147-167.
9. Avouris N., A., M. Margaritis, V. Komis, A. Saez and R. Melendez (2003b)
10. ModellingSpace: Interaction Design and Architecture of a collaborative Modelling Environment, CBLIS, Nicosia.
11. Dillenbourg P. (1999) What do you mean by collaborative learning? In P. Dillenbourg (Ed) *Collaborative-learning: Cognitive and Computational Approaches*, Pergamon, Elsevier, pp. 1-20.
12. Fidas C., Komis V. (2001), The architectural design of a real time collaborative concept-mapping environment from distance, in P. Dillenbourg & A. Eurelings, *Proceedings of Euro Computer Supported Collaborative Learning*, Maastricht, pp. 656-659.

13. Fidas C., Komis V., Avouris N., (2001) Design of collaboration-support tools for group problem solving, Proc. Panhellenic Conference with International Participation in Human - Computer Interaction, 2001, Typorama Publ., Patras, pp. 263-268.
14. Fidas C., Komis V., Avouris N., Dimitracopoulou A., (2002) Collaborative Problem Solving using an Open Modeling Environment, in G. Stahl (ed), Proceedings of CSCL 2002, Boulder, Colorado, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., pp. 654-655.
15. Fidas C., Komis V., Tzanavaris S., Avouris N., (2003) Heterogeneity of learning material in synchronous computer-supported collaborative modelling, Computers and Education (submitted).
16. Gifford, B., Enyedy, N. (1999) Activity Centered Design: Towards a Theoretical Framework for CSCL, In Proceedings of Computer Support Collaborative Learning -99, University of Stanford, pp. 189-197.
17. Grudin F. (1998), Success and Failures in Groupware Adoption: Case Studies, Proc. HCI98, Sheffield.
- 18 Hutchins E. (1991) The social organization of distributed cognition, in Resnick L.B., (eds) Perspectives on Socially shared Cognition, pp. 283-307
19. Komis V., Avouris N., Fidas C. (2002) Computer Supported collaborative concept mapping: Study of Interaction, Education and Information Technologies, 7:2, pp. 169-188.
20. Κόμης Β., Φείδας Χ., Κότσαρη Μ. (2001) “Μελέτη των αλληλεπιδράσεων κατά τη συλλογική δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με τη χρήση του λογισμικού ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ”, Μακράκης Β. (επιμέλεια) Πανελλήνιο Συνέδριο με Διεθνή Συμμετοχή «Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση και στην Εκπαίδευση από Απόσταση», σελ. 737-752.
21. Lewis, R. (1997) An Activity Theory framework to explore distributed communities, Journal of Computer Assisted Learning, 13 (4), pp. 210-218.
22. Margaritis M., Avouris N., Komis V., (2003) The architecture and evaluation of a collaborative learning environment, CBLIS 2003, Nicosia.
23. Nardi B. (1996), editor, Context and Consciousness, Activity Theory and Human-Computer Interaction, The MIT Press.

24. Rogers, Y. and Ellis, J. (1994) Distributed Cognition: an alternative framework for analysing and explaining collaborative working, *Journal of Information Technology*, 9 (2), 119-128.
25. Scardamalia, M. & Bereiter, C. (1994) Computer Support for Knowledge – Building Communities, *The Journal of the Learning Sciences*, 3(3), pp. 265-283.
26. Steeples, C. & Mayers, T. (1998) A Special Section On Computer – Supported Collaborative Learning, *Computers & Education*, Vol. 30, 3/4, 219--221.
27. Suthers, D. D. (1999) Effects of Alternate Representations of Evidential Relations on Collaborative Learning Discourse. In C. M. Hoadley and J. Roschelle (Eds), *Proc. of the Computer Support for Collaborative Learning (CSCL) 1999 Conference* (pp. 611-620)., Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ.
28. Dallmayr, F. (2002). Globalization and inequality: A plea for global justice. *International Studies Review*, 4, 137-156.
29. Digital divide closing fast—World Bank. (2005). Retrieved March 24, 2005, from <http://xtramsn.co.nz/news/0,,11965-4145138,00.html>
30. Ess, C., & Sudweeks, F. (Eds). (1998). *Proceedings of the International Conference on Cultural Attitudes Toward Technology and Communication*. Sydney, Australia: Key Centre for Design and Computing, University of Sydney.
31. Goldman, A. J. (1999). *Knowledge in a social world*. Oxford: Oxford University Press.
32. Goonatilake, S. (1998). *Toward a global science*. Bloomington: Indiana University Press.
33. Harding, S. (1998). *Is science multicultural?* Bloomington: Indiana University Press.
34. www.dfes.gov.uk
35. Lisa Englebright, ,ICT and Learning Researcher, New approaches to prisoners' education using e-learning National Conference, NIACE, March 10, 2005, from <http://www.niace.org.uk>.
36. Statssekretær Per Botolf Maurseths innlegg på PIPELINE-konferansen "Prison education in the Digital Age" i regi av Fylkesmannen i Hordaland,

- 13.09.07, Hurdal, from www.regjeringen.no/.../taler_artikler/2007/Prison-Education-in-the-Digital-Age.html?id=481179 - 55k.
37. Marc de Maeyer, Education for All Global Monitoring Report 2006. Literacy for Life. Literacy for special target groups.. prisoners, from unesdoc.unesco.org/images/0014/001460/146001e.pdf
38. Νόβα-Καλτσούνη, Χ. Μορφές αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην εφηβεία. 2001, Αθήνα: Gutenberg.
39. Robins, L.N. (1991). Conduct disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 32, 193-212.
40. Υπουργείο Δημόσιας Ταξης, Γενική Αστυνομική Αττικής (1999). Στατιστική Επιθεώρηση της Υποδ/σης Προστασίας Ανηλίκων έτους 1999.
41. Κουράκης, Ν. Παραβατικότητα Εφήβων και Αξίες στη Σύγχρονη Ελλάδα. Στο: Δασκαλάκη, Η., Παπαδοπούλου, Π.Δ., Τσαμπαρλή, Δ., Τσίγκανου, Ι. & Φρονίμου, Ε. (Επιμ.) *Εγκληματίες και Θύματα του 21ου Αιώνα*. 2000, ΕΚΚΕ: Αθήνα
42. "Αρσις" Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων & National Association for the Care and Resettlement of Offenders. Νεανική Παραβατικότητα και επαγγελματική ένταξη. Συγκριτική μελέτη για τις αναπτυσσόμενες πολιτικές στην Ελλάδα και Βρετανία, 1995.
43. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος. Στατιστική της Δικαιοσύνης: Πολιτικής Δικαιοσύνης, Εγκληματολογικής και Σωφρονιστικής έτους 1996. 1995, Ε.Σ.Υ.Ε. Αθήνα.
44. Κοκκέβη, Α., Τερζίδου, Μ., & Στεφανής, Κ. Χρήση παράνομων ουσιών και στάσεις απέναντι στη χρήση: Παρατηρούμενες τάσεις στους Έλληνες μαθητές τα τελευταία 15 χρόνια. Εισήγηση στη Διημερίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Προκλήσεις στη σχολική κοινότητα: Ερευνά και Παρέμβαση. (17-18/12/1999), 1999.
45. Μανουδάκη, Θ. Νέες μορφές παραβατικότητας ανηλίκων στο χώρο του σχολείου. Στο: Πετρόπουλος Ν. & Παπαστυλιανού Α. Προκλήσεις στη Σχολική Κοινότητα και Παρέμβαση. 2000, ΠΕΠΘ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα.
46. Spinellis, C D., Apospori, E., Kranidioti, M., Symiyianni, Y., & Angelopoulou, N. Key findings of a preliminary self-report delinquency study in Athens, Greece. In: Junger-Tas, J. Cert-Jan Terlouw & Malcolm W.

- Klein (eds). *Delinquent Behavior among young people in the Western World*
 First results of the international self-report delinquent study.
 Amsterdam/New York: Kugler & Dutch Ministry of Justice, 1994.
47. www.ministryofjustice.gr.
  48. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Δικαστήριο Ανηλίκων Αθήνας, Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Στατιστικά Δικαστικού Έτους 1997-1998, 1998-1999, 1999-2000, 2000-2001, 2001-2002.
  49. Παλαιοκρασσάς, Σ., Ρουσσέας, Π. & Βρεττάκου, Β. *Οι μαθητές που εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο Γυμνάσιο και οι ανάγκες για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση*. Αθήνα, 1997: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο - Οργανισμός Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης.
  50. Φακιολάς, Ν. *Η πρόωγη εγκατάλειψη της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης και εργασία μαθητών στην περιοχή Αττικής*. Στο: Πετρόπουλος, Ν. & Παπαστυλιανού, Α. *Προκλήσεις στη Σχολική Κοινότητα και Παρέμβαση*. ΥΠΕΠΘ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα, 2001.
  51. Σπινέλλη, Κ.Δ. *Ελληνικό Δίκαιο Ανηλίκων Δραστών και Θυμάτων*. Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1992.
  52. Hinton WJ, Sheperis C, Sims P. Family-based approaches to juvenile delinquency: A review of the literature. *Family Journal - Counseling & Therapy for Couples & Families*, 11, 2003, 167-173.
  53. Alexander, JF & Sexton TL. Functional family therapy: A model for treating high-risk, acting-out youth. In: F.W. Kaslow (Ed). *Comprehensive handbook of psychotherapy: Integrative/eclectic*, Vol 4 (pp 111-132). New York: John Wiley, 2002.
  54. Henggeler, S.W. Multisystemic therapy: an overview of clinical procedures, outcomes and police implications. *Child Psychology and Psychiatry Review*, 4, 2-10, 1999.
  55. Κρεμαλής Κ., *Το Δικαίωμα του Ατόμου για Κοινωνική Πρόνοια*, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 1991.